

БЕЗКОШТОВНИЙ БІБЛІЙНИЙ КОМЕНТАР
ВИ МОЖЕТЕ САМОСТІЙНО ЗРОЗУМІТИ БІБЛІЮ!

Перевага Нового Завіту: Послання до євреїв

**Д-Р БОБ АТЛІ,
ПРОФЕСОР ГЕРМЕНЕВТИКИ
(ТЛУМАЧЕННЯ БІБЛІЇ)
У ВІДСТАВЦІ**

Серія «Біблійні коментарі»

Том 10

Переклав з англійської мови

Д-Р ОЛЕКСАНДР МАРУСЯК

Міжнародне дослідження Біблії, Маршал, Техас, США
2020

FREE BIBLE COMMENTARY

YOU CAN UNDERSTAND THE BIBLE!

The Superiority of the New Covenant: Hebrews

(in Ukrainian)

BY
DR. BOB UTLEY,
RETIRED PROFESSOR
OF HERMENEUTICS
(BIBLICAL INTERPRETATION)

“Bible Commentaries” Series

Volume 10

Translated by
DR. OLEKSANDR MARUSIAK

Bible Lessons International, Marshall, Texas, USA
2020

Переклад за виданням:

The Superiority of the New Covenant: Hebrews
“Bible Commentaries” Series, Volume 10

By Bob Utley

Bible Lessons International, Marshall, Texas, USA

First published 2013

Атлі, Б.

Перевага Нового Завіту: Послання до євреїв / Боб Атлі; перекл. з англ. О.В. Марусяк. — Міжнародне дослідження Біблії, Маршал, Техас, США. — (Серія «Біблійні коментарі», Т. 10)

Copyright © 2020 Bible Lessons International. Всі права зарезервовані. Дозволено виключно безкоштовне копіювання або розповсюдження будь-якої частини цих матеріалів. При копіюванні або розповсюдженні цих матеріалів необхідно обов'язково вказувати інформацію про д-ра Боба Атлі (Dr. Bob Utley) та додавати посилання на www.freebiblecommentary.org

Copyright © 2020 Bible Lessons International. All rights reserved. Any copies or distribution of any part of this material must be made available at no cost. Such copies or distribution must give credit to Dr. Bob Utley and include a reference to www.freebiblecommentary.org

ЗМІСТ

Список абревіатур, які зустрічаються в тексті коментаря	5
Перелік спеціальних тем (Special Topics)	7
Від автора: яким чином вам допоможе цей коментар?	8
Посібник для правильного читання Біблії: особистий пошук достовірної істини	10

Коментар:

Послання до євреїв. Вступ	18
Глава 1	23
Глава 2	38
Глава 3	55
Глава 4	
Глава 5	
Глава 6	
Глава 7	
Глава 8	
Глава 9	
Глава 10	
Глава 11	
Глава 12	
Глава 13	

Додатки:

Короткий перелік граматичних термінів грецької мови	
Текстуальна критика	
Тлумачний словник	
Символ віри Боба Атлі	

СПИСОК АБРЕВІАТУР, ЯКІ ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ В ТЕКСТІ КОМЕНТАРЯ

AB	Anchor Bible Commentaries, ed. William Foxwell Albright and David Noel Freedman	«Anchor Bible»: серія коментарів, ред. Вільям Фоксвел Олбрайт та Девід Ноель Фрідман
ABD	Anchor Bible Dictionary (6 vols.), ed. David Noel Freedman	«Anchor Bible»: словник (в 6 тт.), ред. Девід Ноель Фрідман
AKOT	Analytical Key to the Old Testament by John Joseph Owens	Джон Джозеф Овенс «Аналітичний ключ до Старого Заповіту»
ANET	Ancient Near Eastern Texts, James B. Pritchard	Джеймс Б. Прітчард «Тексти Стародавнього Близького Сходу»
BDB	A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament by F. Brown, S. R. Driver and C. A. Briggs	Ф. Браун, С.Р. Драйвер та Ч.А. Брігз «Єврейсько-англійський словник-лексикон Старого Заповіту»
IDB	The Interpreter's Dictionary of the Bible (4 vols.), ed. George A. Buttrick	«Словник для інтерпретатора Біблії» (в 4 тт.), ред. Джордж А. Батрік
ISBE	International Standard Bible Encyclopedia (5 vols.), ed. James Orr	«Міжнародна стандартна біблійна енциклопедія» (в 5 тт.), ред. Джеймс Ор
JB	Jerusalem Bible	Єрусалимська Біблія
JPSOA	The Holy Scriptures According to the Masoretic Text: A New Translation (The Jewish Publication Society of America)	«Священні Писання відповідно до масоретського тексту: новий переклад» (видавництво The Jewish Publication Society of America)
KB	The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament by Ludwig Koehler and Walter Baumgartner	Людвіг Кьолер і Вальтер Баумгартнер «Єврейсько-арамейський словник-лексикон Старого Заповіту»
LAM	The Holy Bible From Ancient Eastern Manuscripts (the Peshitta) by George M. Lamsa	Джордж М. Ламса «[Свята] Біблія на основі рукописів Стародавнього Сходу (Пешіта)»
LXX, SEPT	Septuagint (Greek-English) by Zondervan, 1970	«Грецько-англійська Септуагінта» (1970 р., видавництво Zondervan)
MOF	A New Translation of the Bible by James Moffatt	Джеймс Мофат «Новий переклад Біблії»
MT	Masoretic Hebrew Text	Масоретський (давньо)єврейський текст
NAB	New American Bible Text	Новий американський біблійний текст
NASB	New American Standard Bible	Нова американська стандартна Біблія
NEB	New English Bible	Нова англійська Біблія
NET	NET Bible: New English Translation, Second Beta Edition	NET Bible: Новий англійський переклад Біблії (друге бета-видання)
NRSV	New Revised Standard Bible	Нова стандартна Біблія (переглянуте видання)
NIDOTTE	New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis (5 vols.), ed. Willem A. VanGemeren	«Новий міжнародний словник богослов'я та екзегетики Старого Заповіту» (у 5 тт.), ред. Вілем А. Вангемерен
NIV	New International Version	[Біблія:] Нова міжнародна версія

NJB	New Jerusalem Bible	Нова єрусалимська Біблія
OTPG	Old Testament Passing Guide by Todd S. Beall, William A. Banks and Colin Smith	Тод С. Біл, Вільям А. Бенкс та Колін Сміт «Путівник по Старому Заповіту»
REB	Revised English Bible	Переглянута англійська Біблія
RSV	Revised Standard Version	[Біблія:] Переглянута стандартна версія
TEV	Today's English Version from United Bible Societies	[Біблія:] Сучасна англійська версія (видавництво United Bible Societies)
YLT	Young's Literal Translation of the Holy Bible by Robert Young	Роберт Янг «Буквальний переклад [святої] Біблії від Янга»
ZPBE	Zondervan Pictorial Bible Encyclopedia (5 vols.), ed. Merrill C. Tenney	«Ілюстрована енциклопедія Біблії видавництва Zondervan» (в 5 тт.), ред. Меріл Ч. Тені

ПЕРЕЛІК СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕМ (SPECIAL TOPICS)

Цей вік і прийдешній вік	25
Просвітлення	29
Первородний / первісток	30
Навіки вічні (грецька ідіома)	31
Праведність	32
Помазання в Біблії (BDB 603)	34
Грецькі дієслівні часи стосовно спасіння	36
Гарантія	40
Імена Бога	42
Вічний план відкуплення ЯХВЕ	45
Автор / лідер, керівник (Archgēos)	47
Новозавітна святість / освячення	48
Церква (Ekklesia)	49
Недійсний / такий, що втратив силу (Katargeō)	50
Сатана	51
Ісус як Первосвященник	53
Грецькі терміни зі значенням випробування та їхні конотації	53
Покликані	56
Сповідування	57
Надія	59
Трійця	60
Серце	61
День (Yom)	62
Терміни, які використовуються для опису Божого спасіння (використовуючи Повторення Закону і Псалми)	64
Опис Бога як людини (антропоморфізм)	64
Відступництво (Aphistēmi)	66
Християнська впевненість	69
Archē	70

ВІД АВТОРА: ЯКИМ ЧИНОМ ВАМ ДОПОМОЖЕ ЦЕЙ КОМЕНТАР?

Тлумачення Біблії — це одночасно інтелектуальний та духовний процес, який має на меті зрозуміти стародавнього автора богонатхненного тексту так, щоб Боже послання було зрозумілим та придатним для практичного застосування і в наші дні.

Духовна сторона цього процесу є надзвичайно важливою, але її дуже важко описати. Вона неодмінно включає в себе чутливість та відкритість стосовно Бога. Людина повинна прагнути (1) до Нього Самого, (2) знати Його і (3) служити Йому. Цей процес повинен включати в себе молитву, сповідання віри в житті та готовність до зміни свого життя. Святий Дух відіграє ключову роль у процесі тлумачення тексту, але чому щирі благочестиві християни розуміють Біблію по-різному, залишається загадкою.

Інтелектуальну сторону цього процесу описати значно легше. Ми повинні бути послідовними і чесними щодо тексту, а не піддаватися впливу особистих або конфесійних упереджень. Звісно ж, ми всі залежні від історичних реалій. Жоден із нас не є об'єктивним і неупередженим інтерпретатором. Тому цей коментар пропонує обережний раціональний підхід, заснований на трьох принципах тлумачення, які допоможуть нам подолати спільні упередження.

Перший принцип

Перший принцип полягає у врахуванні історичного контексту, в межах якого і була написана конкретна книга Біблії, зокрема, історичних передумов її написання автором. У кожного автора була своя мета написання книги; крім того, він прагнув донести до читачів чітке повідомлення. Текст книги не може означати для нас того, чого він ніколи не означав для первісного автора богонатхненного тексту. І саме цей намір автора — а не наші історичні, емоційні, культурні, особисті або конфесійні потреби — є ключем до розуміння всієї книги. Практичне застосування тексту є невід'ємним компонентом тлумачення, але правильне тлумачення завжди має передувати його застосуванню. Необхідно особливо наголосити на тому, що кожен біблійний текст має одне і тільки одне значення. І ним є саме те значення, яке свого часу бажав донести людям первісний біблійний автор під впливом Святого Духа. А вже це єдине значення може мати різноманітні застосування у різних культурах та ситуаціях. Але всі вони мають дотикатися до головної істини, яку бажав передати автор. Саме тому цей навчальний коментар-путівник розроблений так, щоб забезпечити читача попередньою інформацією щодо кожної книги Біблії.

Другий принцип

Другий принцип — ідентифікація літературної структури книги. Кожна біблійна книга є цілісним джерелом. Інтерпретатори не мають права штучно виділяти одні елементи істини, а інші — усувати. Таким чином, ми маємо зрозуміти мету всієї біблійної книги перед тим, як тлумачити її окремі структурні частини. Окремі частини книги — глави, фрагменти або вірші — не можуть суперечити загальному значенню книги. Тлумачення повинне рухатися від дедуктивного підходу (щодо всієї книги) до індуктивного підходу (щодо її частин). Тому цей навчальний коментар-путівник розроблений так, щоб допомогти дослідникам проаналізувати структуру кожної літературної частини книги через її фрагменти. Поділ книг на фрагменти і глави не є богонатхненным, але він допомагає нам краще зрозуміти логічні рамки тексту.

Тлумачення на рівні фрагментів (а не на рівні речень, їхніх частин, словосполучень або окремих слів) є ключем, за допомогою якого можна зрозуміти закладений біблійним автором сенс. Основною фрагментів є загальна тема — часто у вигляді одного тематичного речення. Кожне слово, фраза, речення, чи його частина, які містяться в конкретному фрагменті, певним чином пов'язані із загальною темою фрагмента. Вони визначають рамки теми, розширюють, пояснюють її і /або ставлять запитання. Справжній ключ до правильної інтерпретації полягає у слідуванні оригінальній думці автора фрагмент за фрагментом через

всі структурні частини біблійної книги. Цей навчальний коментар-путівник розроблений таким чином, щоб допомогти дослідникам провести порівняльний аналіз сучасних перекладів Біблії англійською мовою. Тому були обрані саме такі переклади Біблії, які засновані на різних типах теорій перекладу:

1. Четверта переглянута редакція грецького Нового Заповіту від Об'єднаного біблійного співтовариства [*The United Bible Societies Greek New Testament, fourth revised edition*] (UBS⁴). Текст цього перекладу поділений сучасними дослідниками на фрагменти.
2. Біблія Короля Якова, новий переклад [*The New King James Version*] (NKJV) — дослівний (word-for-word) буквальний переклад, що відштовхується від давньогрецьких рукописів, які називають «загальноприйнятим текстом» (*Textus Receptus*). Тут фрагменти є дещо довшими, ніж в інших перекладах, що допомагає дослідникам краще побачити саме загальні теми.
3. Нова переглянута стандартна версія [*The New Revised Standard Version*] (NRSV) — вдосконалений буквальний переклад, який є проміжним варіантом між двома наступними сучасними перекладами. Поділ на фрагменти в цьому перекладі дуже допомагає у визначенні тематики розповіді.
4. Сучасна англійська версія [*Today's English Version*] (TEV) є перекладом, який виконало Об'єднане біблійне співтовариство на основі динамічного еквіваленту тексту. Ця версія перекладу є спробою передати Біблію таким чином, щоб сучасний англійськомовний читач або проповідник зміг зрозуміти значення її оригінального грецького тексту. Часто, особливо в Євангеліях, поділ тексту на фрагменти пов'язаний більше зі зміною того, хто розповідає, а не зі зміною теми самої розповіді, як, наприклад, в Новій міжнародній версії (NIV). Це не надто допомагає цілям тлумачення. Цікаво, що і UBS⁴, і TEV опубліковані однією і тією ж організацією, однак підхід до поділу тексту на фрагменти в обох перекладах суттєво відрізняється.
5. Єрусалимська Біблія [*The Jerusalem Bible*] (JB) є перекладом на основі динамічного еквіваленту тексту, який в свою чергу заснований на католицькому перекладі Біблії французькою мовою. Він дуже корисний для порівняння з європейським підходом поділу тексту на фрагменти.
6. Текст Біблії, який використовується в цьому коментарі, взятий з оновленої версії (1995 р.) Нової американської стандартної Біблії [*New American Standard Bible, 1995 Updated Edition*] (NASB), яка є дослівним перекладом. Крім того, цей коментар (вірш за віршем) наслідує логіку NASB щодо поділу тексту на фрагменти.

Третій принцип

Третій принцип — це читання різних перекладів Біблії для того, щоб охопити якнайширший обсяг всіх можливих значень (семантичного поля), які можуть мати біблійні слова та/або словосполучення. Часто грецьке словосполучення або слово можуть розумітися по-різному. Наявні різні переклади Біблії дозволяють виявити ці значення і допомагають визначити та пояснити деякі відмінності, які зустрічаються в грецьких манускриптах. Все це не впливає на віровчення, однак допомагає нам стати ближчими до оригінального богонатхненного тексту, записаного первісним автором.

Цей коментар пропонує досліднику швидкий спосіб для перевірки власного розуміння тексту. Коментар не нав'язує конкретного способу тлумачення, він має більше інформативний характер та спонукає нас до самостійних роздумів. Часто розуміння інших можливих інтерпретацій біблійного тексту допомагає нам стати менш залежними від групових, догматичних чи вузькоконфесійних підходів до тлумачення Біблії. Для інтерпретатора важливо знати якнайбільше варіантів перекладу для того, щоб розуміти, наскільки неоднозначним може бути стародавній текст. Це вражає, наскільки мало згоди щодо цього питання є серед християн, які стверджують, що Біблія є джерелом істини для кожного із них.

Ці принципи допомогли мені подолати більшість моїх упереджень історичного характеру, а також примусили мене більш уважно досліджувати стародавній текст. Я сподіваюся, що це стане таким же благословенням і для вас.

Боб Атлі (*Bob Utley*),
27 червня 1996 р.

ПОСІБНИК ДЛЯ ПРАВИЛЬНОГО ЧИТАННЯ БІБЛІЇ: ОСОБИСТИЙ ПОШУК ДОСТОВІРНОЇ ІСТИНИ

Чи можемо ми пізнати істину? Де її знайти? Чи ми можемо її логічно довести? Чи є взагалі якийсь беззаперечний авторитет в цьому питанні? Чи існує який-небудь Абсолют, що керує нашим життям і світом? Який сенс життя? Чому ми тут? Що буде з нами далі? Над цими питаннями задумувалися всі мислячі люди; і ці ж питання не давали спокою людському розуму ще від початку віків (Екл. 1:13-18; 3:9-11). Мені пригадується мій власний пошук певної всеохоплюючої основи для мого життя. Я став віруючим у Христа ще в юному віці, завдячуючи, в основному, свідченню родичів, яких я поважав. Коли я вже став дорослим, то питання про себе і мій світогляд також «виросли» разом зі мною. Прості культурні та релігійні стереотипи не принесли мені чіткого розуміння мого життєвого досвіду — те, про що я читав або з чим зіштовхувався. Це був час поневірянь, пошуків, палких бажань, і часто відчуття безнадії через безжальний, жорстокий світ, в якому я жив.

Багато хто стверджував, що знайшов відповіді на ці ключові запитання, однак після проведеного дослідження та глибоких роздумів, я зрозумів, що всі ці відповіді мають за основу (1) власний філософський світогляд, (2) стародавні міфи, (3) особистий практичний досвід, або (4) психологічні уявлення. Однак, мені були потрібні будь-які підтвердження, докази, розумні доводи, на яких я міг би заснувати свій світогляд; мені була потрібна якась всеохоплююча основа, мій власний сенс життя.

Я знайшов все це, коли почав самостійно досліджувати Біблію. Я почав шукати докази її достовірності, і я знайшов їх завдяки (1) історичній достовірності Біблії, яка підтверджується археологією; (2) точному виконанню старозавітних пророцтв; (3) єдності та узгодженості біблійного послання протягом тисячі шістсот років його написання; і (4) особистим свідченням людей, життя яких змінилося після їхнього знайомства із Біблією. Християнство як цілісна система віри та переконань володіє здатністю вирішувати складні питання людського життя. Все це сформувало в мені самому чітку систему світогляду, а життя на основі біблійної віри принесло мені радість та стабільність.

Я зрозумів, що всеохоплюючою основою мого життя є Христос, який пізнається через Писання. Це був чудовий досвід та значне емоційне полегшення. Однак, я все ще пам'ятаю той біль та переживання, які мене супроводжували, коли я дізнався наскільки багато є різних тлумачень цієї книги навіть інколи в межах однієї церкви або богословської школи. Визнання богонатхненності і достовірності Біблії було для мене не кінцем, а лише початком процесу її пізнання. Але як же я мав приймати або відкидати для себе різні та суперечливі тлумачення багатьох складних місць Писання, коли кожен із тих авторитетних дослідників, котрі їх написали, були впевнені у власній правоті?

Це завдання і стало ціллю мого життя та паломництвом моєї віри. Я знав, що віра в Христа принесла мені мир і велику радість. Мій розум прагнув знайти якісь абсолютні істини серед умовностей моєї культури, догматики конфліктуючих релігійних систем та внутрішньоконфесійної зарозумілості. В процесі пошуку достовірних підходів тлумачення стародавньої літератури я несподівано відкрив для себе власні історичні, культурні, конфесійні та практичні упередження. Я часто читав Біблію лише для того, щоб знайти там підтвердження власним поглядам. Я використовував її як догматичне джерело для нападу на інших і для обґрунтування власних ненадійних та недолугих поглядів. Як мені було боляче потім це усвідомити!

Незважаючи на те, що я ніколи не можу бути абсолютно неупередженим, все ж таки, я можу стати більш об'єктивним читачем Біблії. Я можу обмежити мої упередження, якщо буду їх визнавати та ідентифікувати. І хоча я не є абсолютно вільним від них, я вирішив протидіяти власним слабкостям. Часто сам коментатор і є найгіршим ворогом для правильного читання Біблії! Шановні читачі, дозвольте мені назвати окремі основні принципи, які я використовую для дослідження Біблії, для того, щоб ви могли перевірити їх разом зі мною:

I. Основні принципи

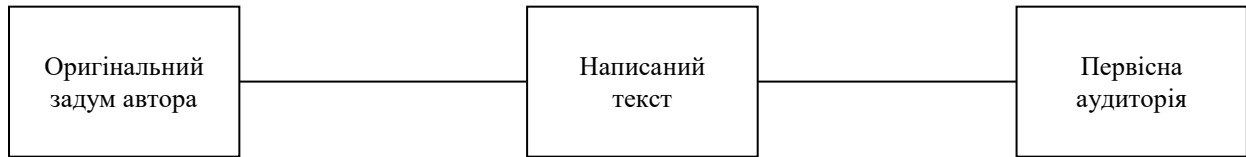
1. Я вірю в те, що Біблія є єдиним богонатхненним відкриттям єдиного істинного Бога. У зв'язку з цим, вона повинна тлумачитися виключно через призму намірів оригінального божественного автора (маю на увазі Святого Духа), який діяв через конкретних людей в певний історичний період.
2. Я вірю, що Біблія була написана для звичайних людей, і, звичайно ж, — для всіх людей! Бог обрав такий спосіб, щоб явно говорити з нами в межах конкретного історичного та культурного контексту. Бог не ховає істину — Він хоче, щоб ми її зрозуміли!
Саме тому, Біблія повинна тлумачитися через призму тих днів, а не наших днів. Писання не повинне означати для нас те, чого воно ніколи не означало для тих, хто читав або слухав його вперше. Воно є зрозумілим для середньостатистичної людини і використовує типові форми та техніки людської комунікації.
3. Я вірю, що Біблія є цілісним твором з точки зору його змісту та мети написання. Вона не суперечить сама собі, однак в ній містяться складні для розуміння і навіть парадоксальні місця. Тому найкращим інтерпретатором Біблії є сама ж Біблія.
4. Я вірю, що кожне місце Біблії (за винятком пророцтв) має одне-єдине значення, яким є те саме значення, яке в нього вклав оригінальний автор, що діяв під впливом богонатхненності. І хоча ми ніколи не можемо бути впевненими, що нам достовірно відомий намір автора, є певні речі, які допоможуть нам це відкрити:
 - а. літературний жанр, обраний для передачі розповіді;
 - б. історичні обставини, або конкретна ситуація, яка стала причиною написання книги;
 - в. літературний контекст всієї книги, а також кожної її окремої частини;
 - г. структура (план) окремих частин книги в аспекті їхнього відношення до всієї розповіді;
 - д. специфічні граматичні прийоми подачі розповіді;
 - е. конкретні слова, обрані для подачі розповіді.

Дослідження кожного із цих аспектів стане нашим предметом дослідження всього біблійного тексту. Однак, перед тим, як пояснити власну методологію правильного читання Біблії, дозвольте мені ще охарактеризувати деякі недоречні методи, які використовуються сьогодні, і через які існує така велика різноманітність інтерпретацій (зрозуміло, що їх потрібно уникати).

II. Недоречні методи

1. Нехтування літературним контекстом книг в Біблії і використання кожного речення, його частини, або навіть окремих слів як «істинні твердження», які не мають відношення до авторського задуму та ширшого контексту. Такий підхід часто називають «пошук необхідних доказів у тексті».
2. Ігнорування історичного контексту книги та його паралельна підміна уявним історичним контекстом, який взагалі не впливає з книги, або щодо якого є лише певні натяки в книзі.
3. Нехтування історичним контекстом книг, неначе вони були написані в першу чергу для сучасних християн, неначе наші ранкові газети.
4. Ігнорування історичного контексту книги шляхом алегоризації її тексту та його прочитання як філософського / богословського послання, яке зовсім не пов'язане з первісними адресатами цього тексту та задумом оригінального автора.
5. Нехтування оригінальним повідомленням шляхом його підміни власною богословською системою, улюбленою доктриною, або насущними потребами, які абсолютно не пов'язані з задумом оригінального автора та його фактичним повідомленням. Цей феномен часто трапляється з біблійними читачами-початківцями, які бажають утвердити власний авторитет. Його ще часто називають «читацьким відгуком» (так зване тлумачення «що цей текст означає конкретно для мене»).

Можна назвати щонайменше три компоненти, які характерні для всіх існуючих способів передачі письмової інформації між людьми:

У минулому різні методи читання Біблії фокусувалися на якомусь одному із цих трьох компонентів. Однак, для того, щоб по-справжньому підтвердити богонатхненність Біблії, більш підходящою є наступна схема:

Дійсно, необхідно включити всі три компоненти в процес тлумачення. Тому для того, щоб підтвердити що-небудь, вся моя увага буде зосереджена на перших двох компонентах: первісному (оригінальному) авторі та тексті. Можливо, такий підхід є моєю реакцією на зловживання (1) алегоризацією або одухотворенням тексту і (2) тлумаченням тексту в стилі «читацького відгуку» (що цей текст конкретно означає для мене). Зловживання можуть виникати на будь-якому етапі тлумачення. Ми завжди повинні перевіряти наші мотиви, твердження, дослідницькі методи та власну практичну старанність. Однак, яким чином перевірити все це, якщо не буде чітких рамок, обмежень та критеріїв тлумачення? Саме в цьому випадку авторський задум та структура тексту дають мені ряд критеріїв, за допомогою яких можна обмежити всі можливі інтерпретації. Отже, як в світлі цих недоречних підходів виглядають можливі методи правильного читання та тлумачення Біблії з високим ступенем достовірності та узгодженості?

III. Можливі методи правильного читання Біблії

Тут я не буду наводити які-небудь унікальні способи тлумачення окремих текстових жанрів, а лише опишу загальні герменевтичні принципи, які можна застосовувати до всіх типів біблійного тексту. Хорошою книгою, в якій розглядаються різножанрові підходи до тлумачення Біблії, є книга «Як читати Біблію і бачити всю її цінність» Гордона Фі та Дугдаса Стюарта видавництва Zondervan¹.

У фокусі моєї методології перебуває, перш за все, читач, який самостійно дозволяє Святому Духові відкривати йому Біблію під час чотирикратного читання всього тексту. Це ставить на перший (а не на другий) план Святого Духа, текст та самого читача. Також такий підхід захищає читача від надмірного впливу коментатора. Яюсь я чув таке висловлювання: «Біблія проливає багато світла на коментарі до неї». Це не означає, що коментарі є недостатньо цінними для освітніх потреб; це швидше рекомендація, яка говорить, коли саме допустимо користуватися коментарями.

Нам необхідно навчитися знаходити підтвердження нашому тлумаченні в самому тексті. Є шість способів, які можуть нам надати хоча б обмежене підтвердження:

1. історичний фон;
2. літературний контекст;
3. граматичні структури (синтаксис);
4. використання лексики того часу;
5. відповідні паралельні місця;
6. жанр.

¹ *How To Read The Bible For All Its Worth*, by Gordon Fee and Douglas Stuart, published by Zondervan

Наші тлумачення Біблії мають бути розумними та логічними. Але лише Біблія є єдиним джерелом віри і правильної практичної поведінки. На жаль, християни часто не погоджуються з тим, що Біблія вчить, або з тим, що вона стверджує. Наступні чотири цикли читання текстів Біблії розроблені для того, щоб забезпечити більш глибоке тлумачення тексту:

1. Читання перше

- а. Прочитайте цілу книгу за один раз. Прочитайте її знову, але в іншому перекладі, в якому (бажано) використовується інший перекладацький підхід:
 - (1) буквальний переклад (NKJV, NASB, NRSV);
 - (2) динамічний елемент (TEV, JB);
 - (3) перефразування / переказ (Living Bible, Amplified Bible).
- б. Виявіть основну ціль всього тексту. Визначте його тему.
- в. Виділіть (якщо можливо) певну частину, главу, фрагмент або речення, в якому чітко виражена основна ціль або тема.
- г. Визначте основний літературний жанр.
 - (1) Старий Заповіт:
 - (а) єврейська історія;
 - (б) єврейська поезія (література мудрості, псалми);
 - (в) єврейські пророцтва (проза, поезія);
 - (г) звід законів.
 - (2) Новий Заповіт:
 - (а) розповіді (Євангелія, Дії святих апостолів);
 - (б) притчі (Євангелія);
 - (в) послання/листи;
 - (г) апокаліптична література.

2. Читання друге

- а. Прочитайте цілу книгу знову, пробуючи визначити основні теми або питання книги.
- б. Окресліть основні теми книги і коротко, одним реченням, охарактеризуйте їх.
- в. Перевірте ваш власний висновок щодо задуму та загальної структури книги з довідниковою літературою.

3. Читання третє

- а. Прочитайте цілу книгу знову, намагаючись визначити історичний контекст та специфічну ситуацію, внаслідок якої і була написана ця книга.
- б. Перечисліть історичні нюанси, які згадуються в книзі:
 - (1) автор;
 - (2) дата написання;
 - (3) цільова аудиторія;
 - (4) специфічна ціль написання книги;
 - (5) культурний контекст, який має відношення до цілі написання;
 - (6) посилання на реальних історичних осіб та історичні події.
- в. Спробуйте перенести ваше дослідження на рівень фрагментів тієї частини біблійної книги, яку ви хочете витлумачити. Завжди намагайтесь визначити та окреслити межі літературного уривку. Він може складатися як із кількох глав, так із кількох фрагментів (абзаців). Це дозволить вам слідувати за оригінальною авторською логікою та особливостями побудови тексту.
- г. Перевірте ваші історичні висновки з довідниковою літературою.

4. Читання четверте

- а. Прочитайте літературний уривок, який ви вже досліджували в різних перекладах:
 - (1) з буквальним перекладом (NKJV, NASB, NRSV);
 - (2) з динамічним елементом (TEV, JB);
 - (3) з перефразуванням / переказом (Living Bible, Amplified Bible);
- б. Зверніть увагу на літературну або граматичну побудову тексту:
 - (1) літературні вирази, які повторюються (Еф. 1:6,12,14);

- (2) граматичні структури, які повторюються (Рим. 8:31);
 - (3) протиставлення.
- в. Перелічіть наступні моменти:
- (1) ключові терміни;
 - (2) незвичайні терміни;
 - (3) важливі граматичні конструкції;
 - (4) особливо складні слова, фрази, речення.
- г. Перегляньте відповідні паралельні тексти:
- (1) знайдіть найпростіший фрагмент, який стосується теми вашого дослідження, використовуючи: (а) книги із «систематичного богослов'я», (б) навчальні Біблії, (в) симфонії;
 - (2) знайдіть, чи є серед цих паралельних текстів, які стосуються предмету вашого дослідження, тексти парадоксального характеру. Багато біблійних істин розкриваються саме через такі діалектичні паралелі; багато міжконфесійних конфліктів трапляються саме через те, що докази будуються лише на одній половині із цих пар текстів. Вся Біблія є богонатхненною, тому ми повинні відшукувати у її тексті цілісні повідомлення для того, щоб забезпечити духовний баланс у наших інтерпретаціях;
 - (3) знайдіть паралелі в межах тієї ж книги, у того ж самого автора, або в текстах такого ж жанру. Біблія сама по собі є найкращим інтерпретатором, тому що вона написана єдиним автором — Святим Духом.
- д. Використайте довідникову літературу для того, щоб перевірити ваші висновки щодо історичного контексту книги та обставин, внаслідок яких вона була написана:
- (1) навчальні Біблії;
 - (2) біблійні енциклопедії, довідники та словники;
 - (3) вступні книги загального характеру, присвячені самій Біблії;
 - (4) біблійні коментарі (на даному етапі вашого дослідження дозвольте віруючим, як минулого, так і теперішнього, допомогти вам скорегувати ваше дослідження).

IV. Застосування біблійного тлумачення

Тепер ми переходимо до розгляду питання щодо застосування витлумаченого тексту. Ви вже доклали багато зусиль для того, щоб зрозуміти первісне значення тексту; тепер же вашою ціллю має бути застосування цього тексту у вашому житті, у вашій культурі. Я розумію авторитет біблійного тексту як «розуміння того, що первісний біблійний автор сказав у свій час, і застосування тієї біблійної істини в наші дні».

Застосування тексту повинно слідувати оригінальному авторському наміру, при чому, як в часовому, так і логічному аспекті. Ми не можемо застосовувати біблійний текст в наші дні, доки ми не пізнаємо, що ж він означає у той час, коли був написаний! Не можна наділяти біблійний текст тим значенням, яке він ніколи не мав!

Тут вашим путівником у цьому процесі буде дослідження тексту на рівні фрагментів (читання третє). Застосування тексту має відбуватися на рівні фрагментів (абзаців), а не на рівні окремих слів. Слова, фрази та речення набувають свого значення лише в контексті. Лише оригінальний автор в усьому процесі тлумачення є особою, яка діяла під впливом богонатхненності. Ми, просвітлені Святим Духом, можемо тільки слідувати за цим автором. Але просвітлення не означає богонатхненності. Тому для того, щоб сказати «так говорить Господь», ми повинні повністю слідувати намірам оригінального автора. Застосування має співвідноситися із загальним сенсом всього написаного, а також із сенсом кожної конкретної частини та розвитком думки на рівні фрагментів.

Ніколи не дозволяйте проблемам і питанням сьогодення тлумачити Біблію; дозвольте Біблії самій говорити за себе! Звісно, це потребує від нас неабияких зусиль для того, щоб віднайти всі важливі принципи в тексті. І ці принципи будуть діяти лише тоді, коли текст їх підтверджує. На жаль, часто наші принципи є більше «нашими», ніж дійсно типи, які справді містяться в тексті.

Під час застосування Біблії важливо пам'ятати, що конкретний біблійний текст (за винятком хіба що пророцтв) має лише одне-єдине істинне значення. Це значення обов'язково пов'язане з намірами оригінального автора, спрямованими на вирішення проблем або потреб свого часу. Це єдине значення підлягає застосуванню в різних ситуаціях. Застосування тексту ґрунтується на потребах цільової аудиторії тексту, однак воно завжди має відповідати тому значенню, яке було закладено в текст самим оригінальним автором.

V. Духовні аспекти тлумачення

До цього моменту я аналізував лише інтелектуальні аспекти процесу тлумачення та застосування біблійного тексту. Тепер дозвольте мені коротко описати духовні аспекти процесу тлумачення. Тут мені допомогли наступні дії:

1. Молитва про допомогу Святого Духа (пор. 1 Кор. 1:26-2:16).
2. Молитва про особисте прощення та очищення від тих гріхів, про які я знаю (пор. 1 Ів. 1:9).
3. Молитва про якомога більше бажання пізнавати Бога (пор. Пс. 19:7-14; 42:1 і далі; 119:1 і далі).
4. Негайне застосування істини, яка мені щойно відкрилася, у власному житті.
5. Подальше смирення та готовність постійно навчатися.

Насправді дуже важко дотримуватися балансу між інтелектуальним процесом та духовною першістю Святого Духа у процесі тлумачення. Наступні цитати мені допомагають знайти баланс у цьому питанні:

1. із книги «Перекручення Писання» Джеймса В. Сайра²:
«Просвітлення розуму відбувається у всіх Божих людей, а не лише в якоїсь духовної еліти. В біблійному християнстві відсутні гуру, особливо просвітлені люди, або які-небудь окремі люди, через яких приходить істинне тлумачення. Тому, поруч з тим, що Святий Дух дає особливі дари мудрості, знання та духовної проникливості, Він не призначає тих особливо обдарованих християн бути єдиними авторитетними інтерпретаторами Його слова. Кожному із Божого народу необхідно вчитися, розмірковувати та вникати в Біблію, яка залишається авторитетом навіть для тих, кому Бог подарував спеціальні дари. У підсумку, як я і стверджую на сторінках цієї книги, Біблія є справжнім Божим відкриттям для всього людства; вона є найвищим авторитетом у всьому, про що вона говорить, і саме тому вона не може бути абсолютною загадкою, а навпаки — є зрозумілою для будь-яких звичайних людей з різних культур»;
2. із Кіркегарда відповідно до тексту книги «Протестантське тлумачення Біблії» Бернарда Рама³:
«На думку Кіркегарда, граматичне, лексичне та історичне дослідження Біблії є необхідним, однак воно має передувати істинному тлумаченні Біблії: “Для того, щоб читати Біблію як Боже слово, потрібно її читати з благоговійним страхом, з напруженим очікуванням, з бажанням відкриття, так, неначе відбувається розмова з Богом. Якщо читати Біблію не задумуючись, недбало, або з науковим чи професійним інтересом, то вона не буде прочитана як Слово Боже. Але якщо людина читає її як послання любові — тоді вона читає саме Слово Боже”»;
3. із книги «Відповідність Біблії» Х.Х. Ровлі⁴:
«Жоден ступінь виключно інтелектуального розуміння Біблії, ніколи не відкриє всіх її справжніх скарбів. Звісно ж, таке розуміння не можна відкидати, оскільки воно є необхідним для повного розуміння Біблії. Для того, щоб процес пізнання Біблії був повним і завершеним, інтелектуальне розуміння має вести до духовного розуміння духовних скарбів Біблії. А для духовного розуміння необхідно щось більше, ніж просто інтелектуальні намагання. Духовні речі можна побачити лише через духовний вимір, тому дослідники Біблії повинні знаходитися в стані духовного сприйняття, вони мають сильно бажати знайти Бога для того, щоб вручити себе Йому, якщо, звісно ж, вони хочуть вийти за рамки просто наукового дослідження багатой спадщини цієї найвеличнішої із всіх книг».

² James W. Sire, *Scripture Twisting*, pp. 17-18

³ Bernard Ramm, *Protestant Biblical Interpretation*, p. 75

⁴ H. H. Rowley, *The Relevance of the Bible*, p. 19

VI. Метод, який використовується у цьому коментарі

Цей навчальний коментар-посібник розроблений для того, щоб допомогти читачу у процесі тлумачення Біблії наступним чином:

1. Кожна книга починається з короткого історичного огляду. Після завершення «читання третього», звірте себе з цією інформацією.
2. На початку кожної глави міститься «Контекстуальний погляд», який допоможе вам побачити літературну структуру тексту.
3. На початку кожної глави або великого уривку наводиться поділ тексту на фрагменти по віршах з коротким поясненням основної теми цих фрагментів відповідно до кількох сучасних перекладів Біблії:
 - а. Четверта переглянута редакція грецького Нового Заповіту від Об'єднаного біблійного співтовариства (UBS⁴);
 - б. Нова американська стандартна Біблія, оновлена версія 1995 р. (NASB);
 - в. Біблія Короля Якова, новий переклад (NKJV);
 - г. Нова переглянута стандартна версія (NRSV);
 - д. Сучасна англійська версія (TEV);
 - е. Нова Єрусалимська Біблія (NJB);

Поділ на фрагменти не є богонатхненним, однак він повинен враховувати контекст. При порівнянні кількох сучасних перекладів, які засновані на різних перекладацьких підходах та богословських принципах, можна проаналізувати ймовірний хід думок первісного автора. Кожен фрагмент тексту має в собі основну істину. Її називають «головною темою» або «центральною ідеєю тексту». Ця об'єднуюча думка є ключем до правильного історичного та граматичного тлумачення. Не можна займатися тлумаченням, проповіддю або навчанням, які базуються на меншому рівні тесту, ніж фрагмент! Також необхідно пам'ятати, що кожен фрагмент взаємопов'язаний із іншими сусідніми фрагментами. Саме тому дуже важливо мати план всієї книги на рівні фрагментів. Ми повинні відслідковувати логіку думки первісного богонатхненого автора щодо конкретної теми.

4. Підхід Боба Атлі полягає в тлумаченні кожного вірша окремо. Це примушує нас слідувати за ходом думок первісного автора. Примітки коментатора надають інформацію в наступних галузях:
 - а. літературний контекст;
 - б. історичні та культурні особливості;
 - в. граматична інформація;
 - г. вивчення окремих слів;
 - д. відповідні паралельні тексти.
5. В окремих місцях цього коментаря текст Нової американської стандартної версії Біблії (оновлена версія 1995 р.) доповнений посиланнями та інші сучасні переклади:
 - а. на нову версію Біблії Короля Якова (NKJV), яка слідує текстуальній традиції манускриптів «Textus Receptus»;
 - б. на Нову переглянуту стандартну версію (NRSV), яка є дослівною переробкою Переглянутої стандартної версії, виконаною National Council of Churches;
 - в. на Сучасну англійську версію (TEV), виконаною American Bible Society на основі перекладу динамічного еквіваленту;
 - г. на Єрусалимську Біблію (JB), виконану на основі динамічного еквіваленту тексту, який, в свою чергу, заснований на католицькому перекладі Біблії на французьку мову.
6. Для тих, хто не володіє грецькою мовою, співставлення англійських перекладів Біблії допоможе відкрити для себе наступні поширені проблеми, які виникають при дослідженні тексту:
 - а. відмінності у рукописах;
 - б. багатозначність слів;
 - в. важкі з граматичної точки зору тексти та звороти;
 - г. тести, які допускають неоднозначне тлумачення.

І хоча англійські переклади Біблії не можуть вирішити ці проблеми, вони вказують на ті місця, які потребують глибшого та більш скрупульозного дослідження.

7. В кінці кожної глави містяться відповідні питання для обговорення, які допоможуть зосередитися на основних темах і проблемах прочитаної глави.

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ. ВСТУП

ВАЖЛИВА ЗАЯВА

Коли я досліджував цю книгу, для мене все більше стало очевидним, що моє богослов'я було сформовано апостолом Павлом. Мені дуже важко дозволити великій кількості новозавітних авторів представити мені їхні власні богонатхненні думки, оскільки я вже перебуваю в полоні Павлових категорій. Це очевидно на прикладі питання про перебування у вірі, на якому по-особливому наголошується в Посланні до євреїв. В цьому посланні віра не є статусом на Божому суді (оправдання вірою), але життям по вірі до самого його кінця (Євр. 11-12).

Боюсь, що багато запитань, над вирішенням яких я боровся, досліджуючи Послання до євреїв, взагалі ніколи не спадали на думку автору цього тексту (і неважливо — Петру чи Якову). Як і всі інші новозавітні книги, Послання до євреїв — це документ, написаний з приводу конкретної ситуації. І я мушу дозволити автору (йому/їй) говорити до мене навіть тоді, коли мені від цього стає некомфортно; навіть тоді, коли він/вона не використовує мої улюблені богословські категорії, або взагалі радикальним чином їх відкидає. Я ніколи не дозволю собі замінити богонатхненне послання новозавітного автора власним систематичним богослов'ям.

Я краще розкаюся у своєму богословському догматизмі і буду жити в межах новозавітних протиріч, яких я в повній мірі не розумію, або які взагалі мені не подобаються! Боюсь, що я теж дивлюся на Новий Заповіт через призму сучасного євангельського «навертального» підходу. Я бажаю знайти підтвердження біблійним обітницям, — Божим обітницям любові, піклування та наділення силою, — але при цьому я відчування осудження з боку категоричних застережень та зобов'язань від новозавітних авторів. Я відчайдушно хочу почути вістку у Посланні до євреїв, але це так боляче! А ще я хочу пояснити всі протиріччя. Але насправді мені здається, що я просто хочу одночасно обґрунтувати спасіння по благодаті та християнське життя, яке вартує всього на світі. Але ж де необхідно провести лінію, якщо ідеалу не існує? Що є передумовою вічних відносин з Богом: початкове навернення чи триваюче життя по вірі? Це послання чітко заявляє: постійність життя по вірі. Християнське життя тут розглядається з кінця, а не з початку!

Це зовсім не означає, що спасіння дається на основі діл, а навпаки — що діла є підтвердженням спасіння. Віра є доказом, а не «механізмом» спасіння (а от таким «механізмом» є якраз благодать). Віруючі спасаються не ділами, а для діл. Діла — не засіб, а результат спасіння. Побожність, вірність та подібність Христу в щоденному житті — це не те, що ми робимо, а те, ким ми є в Ньому. Якщо немає докорінних змін (неважливо — в минулому, чи сьогодні) у житті по вірі, то і немає жодних доказів спасіння, так само, як і немає впевненості у спасінні для самого віруючого. Тільки Бог знає серця людей і їхні життєві обставини. Впевненість у спасінні повинна підтверджуватися життям по вірі, а не лише первинним богословським твердженням, позбавленим життєвих доказів.

Молюсь, щоб ми дозволили богонатхненному новозавітному автору ясно говорити до нас, і щоб ми не відносилися до цього Послання як до ще однієї богословської примітки в цілісній системі богослов'я, незалежно від того якою вона є за своєю природою: кальвіністською чи армініанською.

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ

А. У цій книзі використовуються старозавітні тексти, витлумачені за допомогою рабиністичної герменевтики для того, щоб донести своє послання до читача. Тому для того, щоб зрозуміти задум оригінального автора, цю книгу необхідно тлумачити в світлі рабиністичного іудаїзму I ст. н.е., а не сучасного західного світогляду.

- Б. Книга починається, неначе проповідь (в ній немає звертання чи типового привітання), але закінчується, неначе лист (глава 13 містить стандартне завершення, як у посланнях Павла). Можливо, це і була проповідь в синагозі, яка згодом була оформлена у вигляді послання. В тексті Євр. 13:22 автор називає свою книгу «словом потіхи». Цю ж саму фразу можна знайти в Діях 13:15 по відношенні до проповіді.
- В. Це проникливий коментар щодо завіту⁵ Мойсея з точки зору Нового завіту:
1. дуже авторитетний погляд на Старий Заповіт;
 2. порівняння старого і нового завітів;
 3. єдина новозавітна книга, яка називає Ісуса нашим Первосвященником.
- Г. У цій книзі міститься багато застережень проти відпадиння від віри («ті, хто скочуються назад», пор. Євр. 10:38) та повернення в іудаїзм (див. глави 2,4,5,6,10,12; а також працю R. C. Glaze, *No Easy Salvation*, видавництва Insight Press).
- Д. Хоча тут і є багато узагальнень, це послання допомагає нам краще побачити вчення апостола Павла з його акцентами на спасінні як звершеному акті суверенного Бога (тобто оправдання вірою) та захищеності віруючих як основній істині (див. Рим. 4). Але у Петра, Якова, а також в Першому і Другому посланнях Івана наголошується на триваючих зобов'язаннях віруючих в межах Нового завіту; вони стверджують, що захищеність віруючих проявляється в щоденному житті, повному змін. Автор же Послання до євреїв, наголошуючи на захищеності життя по вірі (пор. Євр. 11), дивиться з позицій завершення такого життя. Сучасні західні раціональні мислителі намагаються поляризувати такі підходи, але новозавітні письменники, натхненні Божественним автором (тобто Святим Духом), бажають розглядати ці три підходи разом, хоча і в певному протиріччі. Впевненість у спасінні ніколи не була самоціллю, а завжди являлася «побічним продуктом» активної віри в Божі обітниці.

АВТОР

- А. Незважаючи на те, що питання авторства цього послання все ще дискусійне, декілька ранніх гностичних праць (зокрема, «Євангеліє істини», «Євангеліє від Пилипа» та «Апокриф Івана») вже цитують цю книгу, а отже, вже до другого століття вона визнавалася частиною авторитетних християнських писань⁶.
- Б. Східна Церква (наприклад, в Александрії, Єгипет) визнавала Павла як автора цього послання: в ранньому манускрипті-папірусі P⁴⁶ ця книга міститься у переліку послань Павла. Цей рукопис був написаний до кінця другого століття і він називається «Папірусом Честера Біті». Тут Послання до євреїв розміщене відразу після Послання до римлян. Однак, деякі александрійські керівники Церкви вбачали літературні проблеми в авторстві Павла:
1. Климент Александрійський (150-215 рр. н.е.) говорив, що Павло написав це послання на давньоєврейській мові, а Лука переклав його на давньогрецьку (цитуються Євсевієм).
 2. Оріген (185-253 рр. н.е.) стверджував, що в Посланні використовуються думки Павла, але сам текст був написаний пізніше одним із його послідовників (наприклад, Лукою чи Климентом Римським).
- В. Ця книга відсутня у переліку послань Павла, який був затверджений Західною Церквою, і який називається «Фрагментом Мураторі» — список новозавітних канонічних книг з Риму, складений прибл. в 180-200 рр. н.е.
- Г. Що нам відомо про автора:
1. Швидше за все, він був представником другого покоління євреїв-християн.
 2. Він використовує цитати з грецького перекладу Старого Заповіту (Септуагінти).
 3. Він описує древні процедури поклоніння в шкіні, а не сучасні для нього храмові обряди.

⁵ Якщо інше не сказано, то тут і далі *covenant* перекладено як «завіт», а *testament* — як «заповіт». — Прим. перекл.

⁶ Див. Andrea Helmbold, *The Nag Hammadi Gnostic Texts and the Bible*, p. 91

4. Він пише, використовуючи класичну грецьку граматику і синтаксис. Книга не написана в платонічному⁷ стилі: вона орієнтується на Старий Заповіт, а не на Філона Александрійського.
- Д. Хоча книга написана анонімно, автор все одно був добре відомий для своїх адресатів (пор. Євр. 6:9-10; 10:34; 13:7,9).
- Е. Причини, які викликають сумніви у авторстві Павла:
1. Стиль написаного тексту (за винятком Глави 13) суттєво відрізняється від стилю письма Павла.
 2. В тексті Послання використаний зовсім інший словниковий запас.
 3. В цьому тексті наявні тонкі відмінності щодо використання слів, фраз і акцентів.
 4. Коли Павло називав когось із своїх друзів і співробітників «братом», то ім'я цієї людини завжди йшло першим (пор. Рим. 16:23; 1 Кор. 1:1; 16:12; 2 Кор. 1:1; 2:13; Фил. 2:25). Натомість у Євр. 13:23 аналогічна фраза звучить як «наш брат Тимофій».
- Ж. Теорії щодо авторства Послання
1. Климент Александрійський у своїй книзі «Нариси» (*Hypotyposes*) вважав, що Лука переклав оригінальний давньоєврейський текст Павла на давньогрецьку мову (цитується Євсевієм). Лука ж використав прекрасне грецьке койне.
 2. Оріген говорив, що це послання написав Лука, або Климент Александрійський, однак у відповідності до вчення Павла.
 3. Ієронім та Августин приймали авторство Павла, але тільки для того, щоб полегшити включення цієї книги у біблійний канон з боку Західної Церкви.
 4. Тертуліан (*De Pudic.* 20) вважав, що Послання написав Варнава (левит, тісно пов'язаний з ап. Павлом).
 5. Мартін Лютер говорив, що це послання написав Аполлос — інтелектуал з Александрії, який тісно співпрацював з Павлом (пор. Дії 18:24).
 6. Кальвін говорив, що автором Послання є Климент Александрійський (який вперше цитував це послання в 96 р. н.е.), або ж Лука.
 7. Адольф фон Гарнак (*Adolph von Harnack*) вважав, що Послання написали Акила та Прискилла: вони навчали Аполлоса повного Євангелія та тісно працювали з Павлом і Тимофієм (пор. Дії 18:26).
 8. Сер Вільям Рамзі (*William Ramsey*) говорив, що Пилип-євангеліст написав це послання до Павла, поки той сидів у в'язниці в Кесарії.
 9. Деякі інші дослідники вважають авторами цього тексту Пилипу або Силу (Силвануса).

АДРЕСАТИ ПОСЛАННЯ

- А. Назва книги («до євреїв») вже говорить про те, що вона адресована єврейському народу, а отже, написана до всіх іудеїв (пор. *Clement of Alexandria, Eccl. Hist.* VI, 14 — цитується Євсевієм).
- Б. У книзі R. C. Glaze, Jr., *No Easy Salvation* стверджується, що Послання адресоване конкретній групі віруючих іудеїв або ж синагозі (пор. Євр. 6:10; 10:32-34; 12:4; 13:7,19,23):
1. Це були віруючі іудеї, оскільки в Посланні міститься велика кількість цитат та дискусійних питань із Старого Заповіту (пор. Євр. 3:1; 4:14-16; 6:9; 10:34; 13:1-25).
 2. Їх уже переслідували до цього (пор. Євр. 10:32; 12:4). Римська влада визнавала іудаїзм законною релігією, однак після відділення християн від синагоги у I ст. н.е. сповідування християнства стало незаконним.
 3. Ці люди були віруючими вже досить довго, але все ще залишалися незрілими (пор. Євр. 5:11-14), оскільки боялися повністю порвати з іудаїзмом (пор. Євр. 6:1-2).
- В. Неоднозначний текст Євр. 13:24 може вказувати на те, що Послання було написано (1) з Італії, або (2) в Італію, можливо, з Риму.
- Г. Різні теорії авторства Послання вказують і на різні місця проживання його адресатів:

⁷ Автор мав на увазі давньогрецького філософа Платона. — *Прим. перекл.*

1. Александрія — Аполлос.
2. Антіохія — Варнава.
3. Цезарія — Лука або Пилип.
4. Рим — Климент Римський, а також згадка Італії в Євр. 13:24.
5. Іспанія — такою була теорія Миколая Лірського (1270-1340 н.е.).

ДАТА НАПИСАННЯ ПОСЛАННЯ

- А. Майже перед самим зруйнуванням Єрусалиму римським полководцем (згодом — імператором) Титом у 70 р. н.е.:
1. автор згадує Тимофія (співробітника Павла) по імені (пор. Євр. 13:23);
 2. автор говорить про те, що в Храмі продовжуються приноситься жертви (пор. Євр. 8:13; 10:1-2);
 3. автор говорить про переслідування, що підходить під часові рамки правління Нерона (54-68 рр. н.е.);
 4. автор заохочує читачів Послання не повертатися до іудаїзму та обрядів.
- Б. Після 70 р. н.е.:
1. автор описує обряди поклоніння шкіні, а не Храму Ірода;
 2. автор говорить про переслідування
 - а. які, можливо, відбулися за Нерона (Євр. 10:32-34)
 - б. або ж за часів Доміціана (пор. Євр. 12:4-13);
 3. можливо, книга стосувалася саме відновлення рабиністичного іудаїзму (тексти з Ямнії) наприкінці I ст. н.е.
- В. Перед 95 р. н.е., оскільки вона цитується Климентом Римським.

ЦІЛЬ (МЕТА) НАПИСАННЯ

- А. Це послання заохочує християн-євреїв залишити синагогу, а також повною мірою і публічно ототожнити себе з церквою (пор. Євр. 13:13).
- Б. Також Послання заохочує християн-євреїв виконати місіонерське доручення щодо поширення Радісної вістки (пор. Мт. 28:19-20; Лк. 24:47; Дії 1:8).
- В. У центрі глав 6 і 10 знаходиться питання взаємодії християн-євреїв з невіруючими іудеями. Зверніть увагу на позначення трьох різних груп людей в цих текстах ЗАЙМЕННИКАМИ «ми», «ви» та «вони». Послання попереджує, щоб «вони» особисто відреагували на ясні та чіткі докази християнського життя, присутні в житті та служінні їхніх друзів-християн.
- Г. Р.Ч. Глейз, мол., приводить ось таку історичну реконструкцію:
- «Проблема полягала не в тому, що між християнською більшістю та нехристиянською меншістю існували якісь напружені відносини. Ситуація була зовсім протилежною. Християни-євреї з цієї общини наскільки далеко зайшли у питаннях компромісів стосовно власної віри та почуття обов'язку, що обидві групи поклонялися разом, як одне зібрання. Жодна із груп серйозно не турбувалася про совість іншої групи. І християнська проповідь вже не наvertsала неспасених членів цієї синагоги. Християни перебували в стані застою через власне небажання прийняти всю повноту християнського мужнього способу життя. Невіруючі робилися все більш жорсткішими (так, поки не стали вже повністю байдужими) через те, що їх постійно відкидали. Тому ці дві групи стали сумісними союзниками.
- Небажання групи християн «спішити до досконалості» (Євр. 6:1) було викликано двома феноменальними причинами: великою повагою до традицій іудаїзму та небажаннями «заплатити ціну» за повне ототожнення з християнською Церквою, що в підсумку і робило їх все більше і більше схожими на язичників»⁸.

⁸ Див.: R. C. Glaze, Jr., *No Easy Salvation*, p. 23

КОРОТКИЙ ПЛАН ПОСЛАННЯ

Євр. 1:1-3	Син вищий за пророків
Євр. 1:4-2:18	Син вищий за ангелів
Євр. 3:1-4:13; 4:14-5:10	Син вищий за Закон Мойсея
Євр. 6:13-7:28	Син вищий за ааронове священство
Євр. 5:11-6:12	Віруючі євреї вищі за невіруючих
Євр. 8:1-10:18	Син вищий за ритуальні обряди Закону Мойсея
Євр. 10:19-13:25	Вищість Сина відкривається у віруючих та обстоюється ними

Це послання є прикладом рабиністичної герменевтичної традиції, яка називається «від малого до великого».

ЧИТАННЯ ПЕРШЕ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора.

Прочитайте цілу біблійну книгу за один раз. Сформулюйте основну тему всієї книги власними словами.

1. Тема всієї книги.
2. Літературний вид (жанр) книги.

ЧИТАННЯ ДРУГЕ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора.

Прочитайте цілу біблійну книгу за один раз. Визначте основні теми книги та сформулюйте кожен із них одним реченням.

1. Тема першої частини книги
2. Тема другої частини книги
3. Тема третьої частини книги
4. Тема четвертої частини книги
5. І т.д.

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ. ГЛАВА 1

ПОДІЛ НА ФРАГМЕНТИ В СУЧАСНИХ ПЕРЕКЛАДАХ*

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Бог говорив через Свого Сина 1:1-4	Боже вище відкриття 1:1-4	Пролог 1:1-4	Боже слово через Сина 1:1-3	Велич втіленого Божого Сина 1:1-4
Син вищий ангелів 1:5-14	Син возвеличений понад ангелів 1:5-14	Вищість Христа над ангелами (1:5-2:18) 1:5-14	Велич Божого Сина 1:4-13 1:14	Син величніший за ангелів (1:5-2:18) 1:5-13 1:14

ЧИТАННЯ ТРЕТЄ (з книги «Посібник для хорошого читання Біблії»)

СЛІДУВАННЯ ОРИГІНАЛЬНОМУ АВТОРСЬКОМУ НАМИРУ В ФРАГМЕНТАХ ТЕКСТУ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора

Прочитайте цілу главу книги за один раз. Визначте основні теми глави. Порівняйте ваш поділ глави на фрагменти з вже наявними поділами п'ятьох сучасних перекладів Біблії. Поділ на фрагменти не є богонатхненним, однак він є ключем для слідування оригінальному авторському задуму, що лежить в основі тлумачення взагалі. Кожен фрагмент має одну-єдину тему:

1. Перший фрагмент.
2. Другий фрагмент.
3. Третій фрагмент.
4. І т.д.

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ОГЛЯД

А. Перший абзац тексту — це поетичний гімн-славослів'я «космічним» досягненням Ісуса та Його покутній місії. Він є Господом всього творіння і, особливо, Господом цієї планети. В тексті це виражається за допомогою семи описових фраз. І це місце є однією із найвеличніших христологій Нового Заповіту (пор. Ів. 1:1-18; Фил. 2:6-11; Кол. 1:15-17):

1. Спадкоємець творіння Отця (Євр. 1:2);
2. Той, через кого з'явилося творіння Отця (Євр. 1:2);
3. відблиск слави Отця (Євр. 1:3);

* Незважаючи на те, що поділ книги на фрагменти не є богонатхненним, він, все ж таки, допомагає краще зрозуміти оригінальний задум автора та дозволяє краще слідувати за ним. Кожен сучасний переклад має вступну главу, яка дає загальне уявлення про поділ на фрагменти усього тексту. Кожен фрагмент має свою основну тему, істину, або думку. І кожна версія перекладу по-своєму виражає цю тему, а також наводить поділ на вірші. При читанні тексту визначте для себе, який із перекладів відповідає вашому уявленню щодо теми та поділу тексту на фрагменти.

Опрацьовуючи кожну главу, ми повинні спочатку читати Біблію, а вже потім намагатися визначити її теми (абзаци / фрагменти) та порівняти наше сприйняття тексту із сучасними перекладами. Тільки тоді, коли ми зрозуміємо початковий авторський задум, слідуючи його логіці розповіді, ми зможемо по-справжньому зрозуміти Біблію. Тільки автор діяв під впливом богонатхнення, читачі не мають права змінювати чи викривлювати його послання. Читачі Біблії дійсно несуть особисту відповідальність за втілення богонатхненної істини у повсякденному житті.

Зверніть увагу на те, що всі терміни та скорочення пояснюються в наступних розділах книги: «Короткий перелік граматичних термінів грецької мови», «Текстуальна критика», «Тлумачний словник».

4. точний образ природи Отця (Євр. 1:3);
5. Той, хто утримує творіння Отця (Євр. 1:3);
6. засіб прощення творіння Отцем (Євр. 1:3);
7. Месія, Цар і Священник, посланий Отцем (Євр. 1:3).

- Б. У віршах 1-4 говориться про те, як Бог уже по-новому говорив до нас через Свого Сина, Ісуса із Назарету. Ми вже не будемо більше отримувати Божі відкриття невеликими «порціями» через Божих слуг (старозавітних пророків): ми отримуємо тепер повне Боже відкриття через члена Його ж сім'ї («через Сина», пор. Євр. 1:2; 3:6; 5:8; 7:28).
- В. Текст Євр. 1:1-3 показує Ісуса, Помазаника, як остаточне виконання трьох старозавітних служінь Божих помазаників (пророка, священника і царя).
- Г. Другий абзац (Євр. 1:5-14) продовжує тему вищості Ісуса. У тексті Євр. 1:1-4 говориться, що Він є об'явленням, яке було вищим за відкриття пророків, а в Євр. 1:5-14 — посередник, вищий за ангелів. Все це підтверджується серією з семи старозавітних текстів з Септуагінти (здебільшого з Псалмів): Пс. 2:7; 2 Сам. 7:14; Пс. 97:7; Пс. 104:4; Пс. 45:6-7; Пс. 102:25-27; Пс. 110:1.
- Д. Зверніть увагу на те, що автор дуже скрупульозно структурував власний текст, адже число сім у єврейській нумерології символізувало досконалість (наприклад, як і сім днів у Бут. 1).

ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІВ І ФРАЗ

БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА:

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 1:1-4

¹Багато разів і багатьма способами в давнину промовляв був Бог до отців через пророків, ²а в останні ці дні промовляв Він до нас через Сина, що Його настановив за Наслідника всього, що Ним і віки Він створив. ³Він був сяєвом слави та образом істоти Його, тримав усе словом сили Своєї, учинив Собою очищення наших гріхів, і засів на правиці величності на висоті. ⁴Він остільки був ліпший понад Анголів, оскільки славніше за них успадкував Ім'я.

1:1 «промовляв був Бог». В грецькому оригіналі «Бог» не стоїть на початку речення (не є першим словом у ньому), а отже, текст не наголошує на самій доктрині відкриття, а акцентує свою увагу на способі цього відкриття у минулому (тому тут і вжито АКТИВНИЙ ДІСПРИКМЕТНИК-АОРИСТ).

▣ **«через пророків».** Євреї вірили, що Святе Письмо написали пророки. Саме тому вони вважали і Мойсея за пророка (пор. Повт. Зак. 18:15), а історичні книги від Ісуса Навина і до Царів називали «ранніми пророками». З огляду на це, ця фраза стосується всіх авторів Старого Заповіту, а не лише старозавітних пророків.

Фраза «через (в оригіналі — *en*) пророків» (вірш 1) паралельна фразі «через (в оригіналі — *en*) Сина Свого» (вірш 2). Однак, існує очевидний контраст між цими двома способами відкриття. Перший спосіб — це Божі слуги, другий — член Божої сім'ї; перше об'явлення було частковим, друге — повним і завершеним (пор. Кол. 1:15-17).

▣ **NASB / Огієнко «багато разів і багатьма способами»**

NKJV «багаторазово і різними способами»

NRSV «багато і в різні способи»

TEV «багато разів та по-різному»

NJB «в багато моментів в минулому і багатьма засобами»

Старозавітні відкриття були частковими за формою і змістом. В грецькому оригіналі саме ця фраза в тексті Євр. 1:1 стоїть на початку речення, що і показує акцент, який хотів зробити автор. Кожен із авторів Старого Заповіту володів важливою, але, все ж таки, неповною (частковою) вісткою.

Бог відкрив Себе:

1. Мойсею в палаючому кущі;
2. Первосвященнику через урім та туммім;

3. Іллі через тихий, лагідний вітерець;
4. Єзекіїлю через видіння;
5. Осії через поганий шлюб (з блудницею);
6. Йоні через рибу.

1:2 «а в останні ці дні». Цей період часу в Біблії називається по-різному:

1. кінець днів — Чис. 24:14; Повт. Зак. 8:16; Дан. 2:28; 10:14;
2. в останні дні — Єрем. 23:20; 30:24; 49:39; Єзек. 38:8,16; Ос. 3:5; Йоїл 2:28 (Дії 2:17); Ів. 6:39,40,44,54; 11:24; 12:48; 2 Тим. 3:1; Як. 5:3;
3. в останній час — 1 Петр. 1:5;
4. в кінці часів — 1 Петр. 1:20;
5. протягом останніх днів — 2 Петр. 3:3;
6. остання година — 1 Ів. 2:18.

В кінці цих днів буде «день Господній» (тобто «остаточне завершення» — пор. Мт. 13:39,40; 24:3; 28:20; Євр. 9:26).

Євреї, які жили в час між Старим та Новими Заповітами, виділяли дві епохи: теперішню епоху зла та непослуху (яка розпочалася в Бут. 3) і прийдешню епоху праведності, яку пов'язували з приходом Месії в силі та владі Святого Духа. Старий Заповіт наголошував на приході могутнього Месії-судді для встановлення нової епохи.

Але Старий Заповіт чітко не бачив перший прихід Ісуса як (1) «Слугу, який страждає» (Іс. 53); (2) Того, хто смиренно їде на осли (Зах. 9:9); і (3) Того, кого прокололи (Зах. 12:10). Уже триваючого відкриття в Новому Заповіті ми дізнаємося про те, що Бог запланував два пришестя Месії. Тому період між боговтіленням (перше пришестя) та другим пришестям Христа є часом, коли дві іудейські епохи наклалися одна на одну. В Новому Заповіті цей часовий період називається «останніми днями». Ми знаходимось в цьому періоді вже більше 2000 років.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ЦЕЙ ВІК І ПРИЙДЕШНІЙ ВІК (SPECIAL TOPIC: THIS AGE AND THE AGE TO COME)

Пророки Старого Заповіту дивилися на майбутнє як на продовження теперішнього. Вони очікували на майбутнє відновлення географічного Ізраїлю. Однак навіть вони розглядали це майбутнє як новий день (пор. Іс. 65:17; 66:22). В процесі тривалого самовільного відкидання ЯХВЕ цими нащадками Авраама (навіть після вавилонської неволи), в іудейській апокаліптичній літературі міжзавітного періоду (1 Енох, 4 Ездра, 2 Барух) сформувалася нова парадигма. В цих творах виділяються два окремих віки: злий сучасний вік, в якому панує сатана, та прийдешній вік праведності, в якому пануватиме Дух і який ознаменується пришестям Месії (що Його часто зображали сильним воїном).

В цій галузі богослов'я (есхатологія) має місце очевидний розвиток. Богослови називають його «поступовим одкровенням». Новий Заповіт підтверджує цю нову космічну реальність двох віків (тобто тимчасовий дуалізм):

Ісус	Павло	Послання до євреїв (Павло)
Мт. 12:32; 13:22,39	Рим. 12:2	Євр. 1:2; 6:5; 11:3
Мр. 10:30	1 Кор. 1:20; 2:6,8; 3:18	
Лк. 16:8; 18:30; 20:34-35	2 Кор. 4:4	
Гал. 1:4		
Еф. 1:21; 2:2,7; 6:12		
1 Тим. 6:17		
2 Тим. 4:10		
Тит. 2:12		

У новозавітному богослов'ї ці два іудейські віки збіглися в часі через неочікувані, непомітні провіщення про два пришестя Месії. У боговтіленні Ісуса здійснилася більшість пророцтв Старого Заповіту про початок нового віку (Дан. 2:44-45). Однак в Старому Заповіті Його пришестя зображено як пришестя Судді та Завойовника, хоча Він спершу прийшов як Страждальний Раб (пор. Іс. 53; Зах. 12:10), смиренний та покірний (пор. Зах. 9:9). Він знову прийде в силі, як і провістив Старий Заповіт (пор. Об. 19). Через таку двоетапну реалізацію Божого Царства, воно вже є присутнім (розпочалося), але поки що залишається майбутнім (не досягло повноти). Це – новозавітна суперечність Божого Царства, що вже настало, але ще не настало!

▣ **«через Сина».** Анартрозна⁹ фраза «через Сина» має писатися з малої букви, тому що тут говориться про спосіб передачі відкриття, а не про титул Ісуса (пор. Євр. 3:5-6; 5:8; 7:28). Ісус не є слугою, як Мойсей чи пророки, але членом сім'ї (сином).

▣ **«що Його настановив».** Це АКТИВНИЙ АОРИСТ ДІЙСНОГО СПОСОБУ, який вказує на завершеність дії (АОРИСТ) в минулому часі (ДІЙСНИЙ СПОСІБ). Коли Бог призначив Ісуса спадкоємцем? Під час Його хрещення (пор. Мт. 3:17) чи воскресіння (пор. Рим. 1:4)? Така постановка запитання неодмінно приведене нас до ересі адопціонізму¹⁰, яка проголошувала, що Ісус став Месією в якийсь конкретний момент часу. Але таке вчення протирічить текстам Ів. 1:1-18; 8:57-58; Фил. 2:6-7; і Кол. 1:17. Ісус завжди був Богом (пор. Ів. 1:1-2), а отже, його статус спадкоємця мав навіть передувати його боговтіленню в онтологічному сенсі.

▣ **«за Наслідника всього».** Як «Син Божий», єдиний син Бога (пор. Ів. 3:16), Він і є спадкоємцем (пор. Мт. 21:33-46; Пс. 2:8). Дивовижно, що грішне людство через віру в Нього, так само поділяє з Ним Його ж право спадкування (пор. Євр. 1:14; 6:12; Рим. 8:17; Гал. 4:1-7; 1 Петр. 1:4).

▣ **«що Ним і віки Він створив».** Завжди дуже важко надати тлумачення термінам, які між собою пов'язані. У синонімів є лише часткове перекриття їхніх семантичних полів. У грецькій мові є спеціальний термін, який означає творіння з нічого, — це *ktizō*. Але у цьому тексті вжите слово *poiēō*, які вказує на творіння чогось з уже існуючої субстанції. Використовує автор тут ці терміни як синоніми, чи він все-таки натякає на якусь відмінність в цьому контексті? Сумнівно, щоб автор умисно хотів показати якусь відмінність між цими термінами, оскільки богословський контекст (Євр. 1:3) говорить про створення світу через слово (*ex nihilo*, пор. Бут. 1:6,9,16,20,24,26, але в Бут. 2:7 Бог створив і людину)¹¹. Термін «світ» буквально означає «віки» (*aiōnos*). Він може використовувати, як по відношенні до Землі (пор. Мт. 28:20), так і до віків (тобто до часу). Ісус безсумнівно є творцем і того, і того (пор. Ів. 1:3; Кол. 1:16; 1 Кор. 8:6). Автор Послання до євреїв використовує обидва терміни — *aiōnos* (пор. Євр. 1:2; 6:5; 11:3) і *kosmos* (пор. Євр. 4:3; 9:26; 10:5; 11:7,38) — очевидно, як синоніми.

1:3 Огієнко «Він був сяєвом слави»

NASB «Той же є відблиском слави Його»

NKJV «який будучи блиском Його слави»

NRSV, NJB «Він є відображенням слави Божої»

TEV «Він відображає блиск Божої слави»

Термін «відблиск» (*apauγasma*) в усьому тексті Нового Заповіту використовується лише тут. Філон Александрійський використовував цей термін для того, щоб описати взаємовідносини між Месією та ЯХВЕ: *logos* є відблиском Бога. Отці-греки з ранньої Церкви використовували цей термін в тому значенні, що Христос є відображенням або сьйвом Бога. По-простому, побачити Ісуса означало побачити Бога (пор. Ів. 14:8-9) так само, як дзеркало повністю відбиває світло сонця. Єврейський термін «слава» (*kabod*) часто вживався у значенні яскравості, блиску (пор. Вих. 16:10; 24:16-17; Лев. 9:6).

Ця фраза може також стосуватися і Прип. 8:22-31, де «мудрість» (між іншим, термін ЖІНОЧОГО РОДУ

⁹ Іменник без детермінатива. — Прим. перекл.

¹⁰ Див.: Тлумачний словник.

¹¹ Див.: John Walton, *The Lost world of Genesis One*.

як в давньоєврейській, так і в давньогрецькій мовах) є персоніфікацією першого Божого творіння (пор. Книга Сираха 1:4), а також суб'єктом творіння (пор. Книга мудрості Соломона 9:9). Ця ж концепція розглядається детальніше в текстах апокрифічної Книги мудрості Соломона 7:15-22а та 22б-30. У тексті Прип. 8:22 говориться, що мудрість була початком всіх речей; у Прип. 1:25, що мудрість є чистим випромінюванням слави Всевишнього; у Прип. 1:26, що мудрість є відображенням вічного світла, досконалим дзеркалом Божих справ; у Прип. 1:29 мудрість порівнюється зі світлом (тобто із сонцем і зірками), але вона все одно краща за них.

Загальноживане в давньоєврейській мові старозавітне слово «слава» (*kabod*) спочатку було комерційним терміном (терези з двома чашами), яке означало «бути вагомим». Все, що було важким, вважалося цінним і володіло грошовою цінністю. Часто до цього слова додавалася ідея яскравості і блиску для того, щоб описати Божу велич в період пустельних блукань Ізраїлю (*Shekinah* — хмара слави). Тільки Бог є гідним і високоповажним. Але Він занадто яскравий, щоб люди могли Його побачити. Саме тому Бога можна пізнати лише через Христа (пор. Мт. 17:2; Євр. 1:3; Як. 2:1).

▣ Огієнко «образом істоти Його»

NASB «точним образом природи Його»

NKJV «ясним відображенням Його Особи»

NRSV «точним відпечатком самої сутності Бога»

TEV «точною подобою власної сутності Бога»

NJB «несе відпечаток власної сутності Бога»

В Новому Заповіті ця фраза зустрічається лише тут, однак, вона дуже часто використовується у працях Філона Александрійського. За допомогою цієї фрази він доповнює та підводить підсумок попередньої характеристики. Спочатку це грецьке слово використовувалося для позначення інструменту для гравіювання, але з часом ним почали і саме гравіювання. Ісус не тільки відображає Бога, Він несе в Собі унікальний відпечаток сутності Бога (пор. Ів. 14:9).

У давньогрецькій мові було два терміни, якими описували відносини Христа з Богом Отцем: (1) *eikon* — образ (пор. 2 Кор. 4:4; Кол. 1:15) та (2) *charaktēr* (пор. Євр. 1:3). Перший термін частіше зустрічається у Новому Заповіті, але останній має в собі сильніший смисловий відтінок (пор. KJV «точний образ»). Як виглядає Бог? Він точно схожий на Ісуса з Назарету, який є повним та остаточним об'явленням невидимого Бога!

▣ **тримав усе**. Цей загальноживаний термін означає «носити» / «переносити» (*pherō*), але в цьому контексті він має значення «підтримувати», «зберігати», «забезпечувати». Це відображає богословську концепцію «Божественного Провидіння» (пор. Кол. 1:17 і див. можливу аллюзію в Книзі мудрості Соломона 8:1). Ісус не тільки створив Всесвіт (ще одне можливе значення слова *pherō*) Своїм словом (пор. Бут. 1), але і цим словом підтримує його!

▣ **«словом сили Своєї»**. На думку євреїв, Божа могутність проявлялася в сказаному слові. Елохім створив Всесвіт Своїм словом (пор. Бут. 1:3,6,9,14,20,24). Слово ж ЯХВЕ володіло незалежною силою для виконання Його волі (пор. Іс. 55:11). Тому не випадково в Ів. 1:1 Ісус був названий Словом.

▣ **«учинив Собою очищення наших гріхів»**. Це АОРИСТ-ДІСПРИКМЕТНИК СЕРЕДНЬОГО СТАНУ, який акцентує увагу на підметі (СЕРЕДНІЙ СТАН) та описує завершеність дії (АОРИСТ, пор. Євр. 7:27; 9:12,28; 10:10). Ісус уже звершив це заради грішного людства (пор. Мр. 10:45; 2 Кор. 5:21).

Термін «очищення» вживається у Новому Заповіті у різних значеннях:

1. церемоніальне омивання (пор. Лк. 2:22; 5:14; Ів. 2:6);
2. фізичне зцілення (пор. Мр. 1:44);
3. метафора спокутування (пор. Євр. 1:3; 2 Петр. 1:9), на думку Вільяма Маунса¹².

Англійське слово «*catharsis*» (катарсис) походить від цього грецького слова.

Зверніть увагу на описову фразу «гріхів». Існує два можливих способи пояснення цієї фрази: (1) це РОДОВИЙ ОБ'ЄКТНИЙ («гріхів», а не АБЛЯТИВНИЙ («від гріхів»)) ВІДМІНОК — смерть Ісуса вирішила проблему гріха; (2) тут МНОЖИНА, оскільки мається на увазі не проблема природи Адама («проблема гріха»), а індивідуальні гріхи-вчинки людей — Ісус вирішив проблему вини за повстання

¹² William D. Mounce, *Analytical Lexicon to the Greek New Testament*, p. 257

людини проти Бога (як минулі, так і теперішні).

Такий варіант текстуального тлумачення, в цілому, приймається науковцями-упорядниками UBS⁴, але існує і інший підхід. В Александрійській сім'ї рукописів, представленій P⁴⁶ замість «Його» (*autou*) міститься фраза «через себе»бою» (*dia heautou*), яка пов'язує цей місце з попереднім реченням. Така ж сама текстуальна відмінність зустрічається і в 1 Ів. 5:18б. Цікаво, що ця фраза «собою» відсутня в інших ранніх рукописах з Александрійської текстуальної сім'ї манускриптів (X та B). Можливо, ортодоксальні переписувачі текстів трохи боялися фрази «через себе вчинив очищення гріхів», оскільки вона могла викликати гностичні спекуляції і замінили *di'heautou* на *autou*¹³.

▣ «і засів на правиці величності на висоті». Це образний спосіб показати завершеність справи Ісуса, а також Його возвеличення (пор. Пс. 110:1; Лк. 22:69). Зрозуміло, що у Бога немає правої руки. Це біблійна (антропоморфічна) метафора Його влади, авторитету та вишості. Жоден старозавітний священник ніколи не сидів «там»! Земне служіння Ісуса закінчилося, тому, в певному сенсі, це велична царська метафора (пор. Пс. 2; 45; і 110:1-3), пов'язана із священницьким служінням (пор. Пс. 110:4 і Зах. 4). Спільнота Мертвого моря очікувала двох Месій: священника (з роду Аарона, племені Левія) і царя (з роду Єсея, племені Юди). А Ісус виконав всі три старозавітні служіння — Він є і пророком (пор. Повт. Зак. 18:18), і священником (пор. Пс. 110:4), і царем (2 Сам. 7:13,16; Пс. 2; 110:1-3).

▣ NASB, NKJV, NRSV, Огієнко «Величності на висоті»

TEV «Бога, Верховної Влади»

NJB «божественної Величності на висоті»

Це парафраз: євреї боялися вимовляти Боже ім'я на марно (пор. Вих. 20:7), тому вони заміняли його на різні альтернативні слова та фрази («Царство небесне», «престол» тощо), або використовували форму ПАСИВНОГО СТАНУ для того, щоб говорити про Бога.

1:4 Схоже, що цей вірш є логічним містком між текстами Євр. 1:1-3 та Євр. 1:5-14. У Біблії TEV тема вишості Ісуса над ангелами починається з тексту Євр. 1:3.

Ім'я, яке дане Ісусу і яке є вищим за ангелів (пор. Рим. 8:38-39; Еф. 1:21; Кол. 2:15), — це «Син» (пор. Євр. 1:5 [двічі] і 8), або «Господь» (див. Євр. 1:10 та Фил. 2:9-11).

Стосовно слова «краще/кращим» див. коментар Євр. 7:7.

БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА:

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 1:5-14

⁵Кому бо коли з Анголів Він промовив:

Ти Мій Син,

Я сьогодні Тебе породив!

І знову:

Я буду Йому за Отця,

а Він Мені буде за Сина!

⁶І коли знов Він уводить на світ Перворідного, то говорить:

І нехай Йому вклоняться всі Анголи Божі.⁷

А про Анголів Він говорить:

Ти чиниш духів Анголами Своїми,

а палючий огонь Своїми слугами.

⁸А про Сина:

Престол Твій, о Боже, навек віку;

берло Твого царювання берло праведности.

⁹Ти полюбив праведність, а беззаконня зненавидів;

через це намастив Тебе, Боже, Твій Бог

оливою радості більше, ніж друзів Твоїх.

¹⁰І:

¹³ Щодо більш детальної дискусії про подібні тенденції у середовищі ортодоксальних переписувачів див. працю Bart D. Ehrman, *The Orthodox Corruption of Scripture*, Oxford Press, 1993.

**Ти, Господи, землю колись заклав,
а небо то чин Твоїх рук.**

¹¹**Загинуть вони, а Ти будеш стояти,
всі вони, як той одяг, постаріють.**

¹²**Як одягу, їх зміниш,
і минуться вони,**

**а Ти завжди Той Самий,
і роки Твої не закінчаться!**

¹³**Кому з Ангелів Він промовив коли:**

**Сядь праворуч Мене,
доки не покладу Я Твоїх ворогів
підніжком ногам Твоїм!**

¹⁴**Чи не всі вони духи служебні, що їх посилають на службу для тих, хто має спасіння впадкувати?**

1:5 «Ти Мій Син». Це перша із семи старозавітних цитат із Септуагінти щодо доказів вишості Месії понад ангелів. Перша цитата взята із Пс. 2:7, а друга — з 2 Сам. 7:14. Перша цитата також декілька разів зустрічається у Євангеліях по відношенні до Христа:

1. під час Його хрещення (пор. Мт. 3:17; Лк. 3:22);
2. під час Його преображення (пор. Мт. 17:5; Мр. 9:7);
3. під час воскресіння (пор. Дії 13:33; Рим. 1:4).

Термін «син», який використовується у двох цитатах Євр. тексту 1:5, взятий зі Старого Заповіту, де він вказував на різних людей/груп/істот (див. повний коментар до Євр. 2:7):

1. ангелів (пор. Бут. 6:2,4; Йов 1:6; 2:1; 38:7; Пс. 29:1 — завжди в МНОЖИНІ)
2. народ Ізраїля (пор. Ос. 11:1)
3. царів Ізраїля (пор. 2 Сам. 7:14; Пс. 89:27)
4. Месію (пор. Пс. 2:7).

▣ **«Я сьогодні тебе породив».** Ісус завжди був Богом (див. Ів. 1:1-18). Тому ці слова не стосуються Його природи, а Його відкриттю в певний період часу (боговтілення). Дехто з коментаторів пов'язують ці слова із фактом воскресіння (пор. Рим. 1:3-4). Деякі рабини вбачають у тексті Пс. 2:7 вказівку на те, що Месія повернеться до життя після божественних страждань (пор. Іс. 53). Це **ДОКОНАНЕ ДІССЛОВО АКТИВНОГО СТАНУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ** означає «народжений». Можливо, це рабиністична алюзія на текст Прип. 8:22-31, де «мудрість» (ЖІНОЧОГО РОДУ в давньоєврейській мові) була першим творінням Божим, а потім і сама стала Божим інструментом для подальшого творіння (див. Книгу мудрості Соломона 7:1-8:1). Це не треба розуміти як якийсь натяк на жіночність Бога чи на те, що Ісус був створений, але навпаки — як підтвердження того, що Ісус із Назарету є божественним інструментом Бога Отця у процесі творення світу (пор. Євр. 1:10; Ів. 1:3; 1 Кор. 8:6; Кол. 1:16, про що згадується у Євр. 1:2).

▣ **«Я буду Йому за Отця».** Ця цитата із Септуагінти (2 Сам. 7:14) стосувалася Соломона, але автор Послання до євреїв використав її по відношенні до Ісуса. Таке подвійне відсилання в тексті дуже схоже до пророцтва про «діву, яка зачне» з Іс. 7:14. Обидва ці тексти відносяться до пророцтв з багаторазовим виконанням. Новозавітні автори під впливом богонатхнення використовували старозавітні тексти з рабиністичних позицій, застосовували різні типології та гру слів, що було досить незвично для коментарів більш пізніх часів. Див. Спеціальну тему нижче.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ПРОСВІТЛЕННЯ (SPECIAL TOPIC: ILLUMINATION)

Бог в минулому ясно відкривався людям Своїми діями (створіння, потоп, покликання Патріархів, вихід з Єгипта, завоювання Ханаана, тощо). В богослов'ї це називається «одкровенням». Бог обрав деяких людей і доручив їм записати та пояснювати це «одкровення» (Напр. Ів. 14:26; 16:12-15). В богослов'ї це називається «богонатхненням». Бог послав Свого Духа, щоб читачі зрозуміли Його Самого, Його обітниці та діла, зокрема пов'язані з пришестям Месії. В богослов'ї це називається «просвітленням».

Виникає питання: якщо Дух дає людям розуміння Бога, то чому є так багато тлумачень щодо Нього та Його волі?

Проблема частково пов'язана з упередженнями або особистим досвідом читачів. Часто люди обгрунтовують свої думки, знаходячи «докази» в Біблії або поєднуючи різні тексти окремо від контексту. Часто Біблію обмежують богословськими рамками, застосовуючи її тільки до окремих галузей. Просвітлення не можна ототожнювати з богонатхненням, хоча в них обох діє Святий Дух. Богонатхнення (див. Спеціальну тему: «Богонатхнення») закінчилося з написанням Нового Заповіту (Юд. 3,20). Більшість новозавітних текстів щодо просвітлення пов'язані зі знанням про Євангеліє та з христоподібним життям (Рим. 8:12-17; 1 Кор. 2:10-13; Еф. 1:17-19; Фил. 1:9-11; Кол. 1:9-13; 1 Ів. 2:20-27). Це фактично є однією з обітниць «нового завіту» (пор. Єр. 31:31-34, особ. в. 34).

Для того, щоб Дух допомагав віруючим зрозуміти одкровення, найкраще намагатися пояснити головну ідею фрагменту, а не тлумачити всі деталі тексту. Головна істина автора передається саме в цій головній ідеї. Поділення книги або літературного уривку на частини допомагає прослідити задум первісного богонатхненого автора. Жодний тлумач не є богонатхненим. Ми не повинні намагатися відтворити метод тлумачення біблійного автора (богатхнення). Ми можемо й повинні намагатися зрозуміти, що автор мав на увазі, коли писав богонатхнений текст, а потім навчати цій істині сучасних людей. В Біблії є неясні або приховані (до певного часу) частини. Деякі тексти й теми завжди будуть предметом суперечок, але нам слід ясно проголошувати головні істини та давати свободу різним тлумаченням в межах оригінального авторського задуму. Тлумачам слід ходити в світлі, яке вони мають, і завжди бути відкритими, щоб прийняти більше світла з Біблії та від Духа. Бог судитиме нас згідно з рівнем нашого розуміння та згідно з тим, як ми живемо відповідно до цього рівня.

1:6 NASB, Огієнко «І коли Він знову вводить»

NKJV «Але коли Він знову вводить»

NRSV «І знову, коли Він вводить»

TEV «Але коли Бог мав намір послати»

NJB «Знову, коли Він вводить»

Цей вірш не говорить про друге пришествя сина: це просто такий літературний прийом для вставки нової цитати (пор. Євр. 1:5г; 2:13; 4:5; 10:30).

Зверніть увагу на те, що у NASB, NKJV, NRSV та NJB сказано «вводить», а в TEV «послати». Перший варіант перекладу акцентує увагу на вознесінні прославленого Христа. Другий — на Його боговтіленні у Віфлеємі. Оскільки аналогія Отця-Сина починається саме з боговтіленні Ісуса, то варіант TEV підходить під цей контекст краще.

▣ **«перворідного».** Цей термін використовувався:

1. у Старому Заповіті, де говориться про те, що первенець отримував подвійну частку спадщини для того, щоб утримувати своїх батьків;
2. у Пс. 89:27, який говорить про царя Ізраїлю;
3. в рабиністичному іудаїзмі, де він означав першість, вищість чи перевагу (пор. Рим. 8:29; Кол. 1:15,18; Об. 1:5).

Ця фраза перебувала в епіцентрі спору між Арієм та Афанасієм. Арій стверджував, що Ісус був Божим вищим творінням, і як доказ цитував цей вірш і текст Пс. 89:27. Афанасій твердив, що Ісус був Богом в усій повноті, і як доказ наводив текст Євр. 1: 2 і 3;

4. в переносному значенні — Христос є «первенцем нового людства, яке має бути прославлене так, як був прославлений його возвеличений Господь... який прийшов від Бога, щоб заснувати нову общину святих»¹⁴;
5. в греко-римській цивілізації первородний був священником всієї сім'ї¹⁵.

¹⁴ *A Greek-English Lexicon* by Bauer, Arndt, Gingrich, and Danken, p. 726

¹⁵ *The Vocabulary of the Greek Testament* by Moulton and Milligan, p. 557

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ПЕРВОРОДНИЙ / ПЕРВІСТОК (SPECIAL TOPIC: FIRSTBORN)

Слово «первородний» / «первісток» (*prōtotokos*) у Біблії вживається у декількох різних значеннях:

1. у Старому Завіті
 - а. усі перворідні належать ЯХВЕ (BDB 114, KB 131, пор. Вих. 13:2,12; 22:29; 34:19; Чис. 3:13);
 - б. першість первородного сина у сім'ї (пор. Вих. 21:17; Пс. 89:27; Лк. 2:7; Рим. 8:29; Євр. 11:28);
2. у тексті Кол. 1:15 про Ісуса говориться як про перше творіння, що є можливою алюзією на старозавітний текст з Прип. 8:22-31, або на те, що Бог творив через Нього світ (пор. Ів. 1:3; 1 Кор. 8:6; Кол. 1:15-16; Євр. 1:2);
3. це слово вживається щодо Ісуса як первістка із мертвих у Кол. 1:15,18; 1 Кор. 15:20,23; Об. 1:5;
4. у Старому Заповіті воно вживається на позначення Месії (пор. Пс. 89:27; Євр. 1:6; 12:23) як титул, який поєднує в собі декілька аспектів вищості Ісуса та Його центрального місця у Божому плані.

▣ **«на світ».** Тут говориться про предвічне існування Ісуса: Він завжди був Богом, але на новому етапі Його покутної місії, яка почалася у Віфлеємі, Він втілювався у людську плоть (пор. Фил. 2:6-8а). Тут не використано загальнопоширений термін *kosmos*, але вжито слово *oikoumenē*, яке означає територію, заселену людьми. Воно знову зустрічається в Євр. 2:5, але вже у метафоричному значенні (вказівка на нову епоху).

▣ **«то говорить: І нехай Йому вклоняться всі Анголи Божі».** Ця цитата з Септуагінти (Повт. Зак. 32:43 або Пс. 97:7). В тексті Пс. 97:7 на позначення слова «ангели» вжито *Елохім*. В печері № 4, де були знайдені Сувої Мертвого моря, ми отримали докази правильності такого перекладу Септуагінти. Термін *Елохім* вживався як по відношенні до Бога, так і по відношенні до ангелів, суддів (пор. Вих. 21:6; 22:8-9), або навіть духів померлих людей (пор. 1 Сам. 28:13).

Це місце не означає, що ангели не поклонялися Христу до Його втілення; воно просто говорить про вищість Сина через сам факт того, що ангели поклоняються Йому.

1:7 «Ти чиниш духів Анголами Своїми». Тут починаються вже порівняння: ангели можуть змінюватися (пор. Пс. 104:4 відповідно до LXX), а Ісус є вічний та незмінний (пор. Євр. 1:8,11,12; 13:8). Рабини, цитуючи Плач 3:23 або Дан. 7:10, навіть стверджували, що Бог кожного ранку обновляв ангелів як Своє творіння.

1:8 «Престол Твій, о Боже, навек віку». Ця цитата з Септуагінти (Пс. 45:6) адресована месіанському царю. В старозавітному контексті цей ЗАЙМЕННИК вжито двозначно, і він може стосуватися як Бога Отця, так і Бога Сина. Але в цьому тексті це місце, схоже, є одним із найсильніших підтверджень божественності Христа з-поміж усіх місць в Писанні (пор. Ів. 1:18; 20:28).

В грецьких рукописах є одна значна проблема у цьому тексті. Деякі ранні манускрипти (P⁴⁶, κ, В) містять ЗАЙМЕННИК *autou* (виходить «Його трон»), що тільки додає незрозумілості цьому фрагменту. UBS⁴, все ж таки, підтримує варіант «Твій» і оцінює його по категорії «В» (майже надійний). Така форма міститься в унціальних рукописах А і D і вона є точною цитатою тексту Пс. 45:6 із Септуагінти. Часто давні переписувачі коригували текст, намагаючись зробити його більш зрозумілим для читачів, особливо в контексті христологічних спорів того часу¹⁶.

Такі дискусійні питання в жодному разі не використовуються для заперечення божественності Христа, але для того, щоб показати тенденцію, яка існувала серед ранніх переписувачів щодо коригування тексту для богословських або граматичних потреб. Саме тому текстуальна критика, сучасна академічна дисципліна, аналізує різні варіанти рукописів відповідно до наступних принципів:

1. найбільш дивний/незвичайний текст є, швидше за все, оригінальним;
2. текст, який допомагає обґрунтувати існування інших своїх варіантів, є, швидше за все, оригінальним;
3. рукописи з широким географічним ареалом розповсюдження (які не належать до однієї родини рукописів) є, швидше за все, оригінальними.

¹⁶ Bart D. Ehrman, *The Orthodox Corruption of Scripture*, Oxford Press, 1993, p. 265.

Барт Ерман (Bart Ehrman) у своїй книзі підкреслював, що переписувачі вносили зміни в грецький текст для богословських цілей, особливо, в ті часи, коли існували христологічні та тринітарні спори (III і IV ст. н.е.).

▣ **«навек віку»**. Це точно стосується не тисячолітнього, але вічного царювання (пор. Іс. 9:8; Дан. 7:14,18; Лк. 1:33; 2 Петр. 1:11; Об. 11:15).

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: НАВІКИ ВІЧНІ (ГРЕЦЬКА ІДІОМА)
SPECIAL TOPIC: FOREVER (GREEK IDIOMS)

Подібною фразою-ідіомою в давньогрецькій мові є «на вікі» (пор. Лк. 1:33; Рим. 1:25; 11:36; 16:27; Гал. 1:5; 1 Тим. 1:17), яке має таке ж значення, як і давньоєврейське слово *'olam*¹⁷. Іншими подібним фразами є «навек» (пор. Мт. 21:19 [Мр. 11:14]; Сол. 1:55; Ів. 6:58; 8:35; 12:34; 13:8; 14:16; 2 Кор. 9:9) та «навіки вічні» (пор. Еф. 3:21).

Здається, між цими різними грецькими ідіомами, що означають «навіки», немає ніякої різниці. Слово «віки» може бути в МНОЖИНІ у переносному значенні рабиністичної граматичної конструкції, що називається «МНОЖИНА ВЕЛИЧНОСТІ», або вона може вказувати на декілька «віків» іудейського світогляду: «вік зла», «прийдешній вік» або «вік праведності» (див. Спеціальну тему: Цей вік і прийдешній вік).

1:9 «Ти полюбив праведність, а беззаконня зненавидів». Це цитата із Септуагінти (Пс. 45:7), яка стосується земного життя Ісуса Христа.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ПРАВЕДНІСТЬ
(SPECIAL TOPIC: RIGHTEOUSNESS)

Тема праведності є настільки важливою, що кожний дослідник Біблії повинен особисто глибоко вивчити цю тему.

У Старому Заповіті Бог охарактеризований як «справедливий» або «праведний» (ДІССЛОВО, BDB 842, KB 1003; ІМЕННИК ЧОЛОВІЧОГО РОДУ, BDB 841, KB 1004; ІМЕННИК ЖІНОЧОГО РОДУ, BDB 842, KB 1006). Месопотамський термін походить від «річної очеретини», що її використовували під час будівництва для перевірки горизонтальної прямої стін та тинів. Бог вибрав цей термін як метафору для описання Свого характеру. Він є прямим кутом (лінійкою), що дає можливість все перевіряти й оцінювати. Цей концепт стверджує Божу праведність та Його право судити.

Людина створена за образом Бога (пор. Бут. 1:26-27; 5:1,3; 9:6). Вона створена для спілкування з Богом (пор. Бут. 3:8). Все створіння є сценою або тлом для взаємин між Богом та людьми. Бог хотів, щоб Його найвеличніше створіння, людина, знала Його, любила Його, служила Йому і була подібною Йому! Людство було випробуване на вірність (пор. Бут. 3), і перше подружжя не змогло достойно пройти це випробування. Наслідком цього став розрив у стосунках між Богом і людьми (пор. Рим. 5:12-21).

Бог обіцяв виправити ситуацію і відновити спілкування (пор. Бут. 3:15; див. Спеціальну тему: «Вічний план відкуплення ЯХВЕ»). Він це зробив Своєю волею через Свого Сина. Люди були не в змозі виправити цю ворожнечу (пор. Рим. 1:18-3:20; Об. 5).

Після гріхопадіння першим кроком Бога до відновлення був завіт, що ґрунтувався на Його заклику і відклику людей покаятися, вірністю й покорюю (пор. Єр. 31:31-34; Єз. 36:22-38). Після гріхопадіння люди не були здібними навіть дотримувати завіт (пор. Рим. 3:21-31; Гал. 3). Богу Самому довелося ініціювати відновлення людства. Для цього Він

1. об'явив людей праведними через роботу Христа (судова праведність)
2. дарував людям праведність через роботу Христа (залічена праведність)
3. послав людям Духа Божого, що в них оселився і створював праведність в них (уподібнення)

¹⁷ Див. Robert B. Girdlestone, *Synonyms of the Old Testament*, pp. 321-319.

Христу, відновлення образу Божого)

4. відновив спілкування Еденського саду (порівняй Бут. 1-2 з Об. 21-22)

Однак Бог вимагає відповіді з боку людини. Бог постановляє (тобто дарує, Рим. 5:8; 6:23) і забезпечує, але люди повинні відкликнутися та продовжувати відкликатися:

1. покаанням
2. вірою
3. життям послуху
4. стійкістю в вірі

Отже, праведність є обопільною дією в завіті між Богом і Його найвеличнішим створінням; в її основі лежить характер Бога, робота Христа і сила Духа, і кожна людина повинна особисто і постійно реагувати на всі ці божественні дії. Цей концепт називається «виправданням благодаттю через віру» (Еф. 2:8-9). Він відкривається в Євангеліях, але ще не формулюється там. Формула вперше визначається Павлом, який понад 100 разів вживає грецький термін «праведність» в різних формах.

Павло був освіченим рабином, і тому він вживав цей термін *dikaionē* в єврейському сенсі, як відповідник єврейського *צדק*, як в Септуагінті, а не в грецькій літературі. У греків цей термін означав людину, що відповідає очікуванню божества та суспільства (напр. Ной, Йов). В єврейському сенсі праведність завжди пов'язана з завітом (див. Спеціальну тему: «Завіт»). Яхве – справедливий, етичний, моральний Бог. Він хоче, щоб Його народ віддзеркалював Його характер. Відкуплені люди стають новим створінням (пор. 2 Кор. 5:17; Гал. 6:15). Ця новизна призводить до нового, благочестивого життя (пор. Мт. 5-7; Гал. 5:22-24; Послання Якова; 1 Івана). Оскільки Ізраїль був теократичною державою, в ньому не було чіткого розрізнення між світським (суспільні норми) та священним (Божа воля). Ця відмінність виражена єврейськими та грецькими термінами, що перекладаються як «справедливість» (у суспільстві) та «праведність» (в релігії).

Євангеліє (добра вістка) Ісуса – то вістка про відновлення спілкування грішного людства з Богом. Це здійснилося через любов, милість і благодать Отця; життя, смерть і воскресіння Сина; спонування Духа, що Він притягує людину до Євангелія. Виправдання – то дар від Бога, але воно повинно призвести до благочестя (позиція Августина, що відображає як акцент реформаторів на тому, що Євангеліє є Божим даром, так і акцент римських католиків на необхідності зміненого життя, повного любові й вірності). Реформатори сприймали термін «Божа праведність» в ОБ'ЄКТИВНОМУ РОДОВОМУ ВІДМІНКУ (тобто як Божу дію, завдяки якій Бог приймає грішних людей [позиційне освячення], а католики сприймали його в СУБ'ЄКТИВНОМУ РОДОВОМУ ВІДМІНКУ, як процес поступового уподібнення Богу [практичне поступове освячення]. Насправді обидві позиції є вірними!!

На мою думку, вся Біблія від Бут. 4 до Об. 20 є історією про те, як Бог відновлює спілкування Едемського саду. Біблія починається з того, що Бог і люди живуть у спілкуванні на землі (пор. Бут. 1-2), і закінчується тим самим (пор. Об. 21-22). Образ Божий і задум Божий будуть відновлені!

Далі подаються окремі тексти з Нового Заповіту, що ілюструють вжиток різних форм цього грецького слова.

1. Бог праведний (це часто пов'язано з Богом як Суддею)
 - а. Рим. 3:26
 - б. 2 Сол. 1:5-6
 - в. 2 Тим. 4:8
 - г. Об. 16:5
2. Ісус праведний
 - а. Дії 3:14; 7:52; 22:14 (титул Месії)
 - б. Мт. 27:19
 - в. 1 Ів. 2:1,29; 3:7
3. Божою волею для Його створіння є праведність
 - а. Лев. 19:2
 - б. Мт. 5:48 (пор. 5:17-20)
4. Спосіб, яким Бог дарує та творить праведність
 - а. Рим. 3:21-31
 - б. Рим. 4
 - в. Рим. 5:6-11

- г. Гал. 3:6-14
- 5. Дарована Богом
 - а. Рим. 3:24; 6:23
 - б. 1 Кор. 1:30
 - в. Еф. 2:8-9
- 6. Приймається вірою
 - а. Рим. 1:17; 3:22,26; 4:3,5,13; 9:30; 10:4,6,10
 - б. 2 Кор. 5:7,21
- 7. Через дії Сина
 - а. Рим. 5:21
 - б. 2 Кор. 5:21
 - в. Фил. 2:6-11
- 8. Воля Божа – щоб Його послідовники були праведними
 - а. Мт. 5:3-48; 7:24-27
 - б. Рим. 2:13; 5:1-5; 6:1-23
 - в. Еф. 1:4; 2:10
 - г. 1 Тим. 6:11
 - д. 2Тим. 2:22; 3:16
 - е. 1 Ів. 3:7
 - ж. 1 Петр. 2:24
- 9. Бог судитиме світ за праведністю
 - а. Дії 17:31
 - б. 2 Тим. 4:8

Праведність – то характер Бога, що дарується грішним людям через Христа. Праведність – це:

1. Божа постанова
2. Божий дар
3. дія Христа
4. життя, яке треба прожити

Але це також є процесом, в якому людина повинна рішуче і твердо старатися досягнути праведності, що колись буде завершена в другому пришесті Христа. Коли людина спасається, її спілкування з Богом відновлюється, але потім це спілкування поступово зміцнюється протягом всього життя, і врешті-решт стає зустріччю з Ним віч-на-віч (пор. 1Ів. 3:2) під час смерті або Парусії!

Завершімо цю тему на гарній цитаті зі «Словника Павла та його листів» видавництва IVP (Dictionary of Paul and His Letters, IVP):

«Кальвін більше, ніж Лютер, ставить акцент на аспекті Божої праведності, пов'язаному зі взаєминами. Погляди Лютера на Божу праведність, здається, відображають аспект, пов'язаний з викупом гріха. Кальвін підкреслює дивовижний характер спілкування або передавання нам Божої праведності» (стор. 834).

На мою думку, взаємини віруючого з Богом мають три сторони.

1. Євангеліє – то особа (на цьому акцентували східна церква та Кальвін)
2. Євангеліє – це істина (на цьому акцентували Августин та Лютер)
3. Євангеліє – це змінене життя (акцент католиків)

Всі три твердження є істиною і повинні прийматися разом для здорового, вірного, біблійного християнства. Надмірний акцент на будь-якій з цих сторін або нехтування будь-якою з них призводить до проблем.

Треба приймати Ісуса!

Треба вірити в Євангеліє!

Треба старатися уподібнюватися Христу!

▣ **«через це намастив Тебе».** Це давньоєврейське слово «помазаний» (*mashiach*, BDB 603) є старозавітним терміном для позначення Месії (*masiah*). Старозавітних пророків, священників та царів помазували оливковою олією, що було символом Божого обрання для конкретного служіння. В цьому контексті тут також є натяк на використання в тій культурі оливкової олії в моменти веселощів та

святкувань.

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ПОМАЗАННЯ В БІБЛІЇ (BDB 603)
(SPECIAL TOPIC: ANOINTING IN THE BIBLE [BDB 603])**

- А. Використання для прикраси (BDB 691 І. пор. Повт. Зак. 28:40; Рут 3:3; 2Сам. 12:20; 14:2; 2Хр. 28:15; Дан. 10:3; Мих. 6:15)
- Б. Використання для гостей (BDB 206, пор. Пс. 23:5; Лк. 7:38,46; Ів. 11:2)
- В. Використання для зцілення (BDB 602, пор. Іс. 61:1; Мр. 6:13; Лк. 10:34; Як. 5:14) [вжито в гігієнічному значенні в Єз. 16:9]
- Г. Використання для підготовки до похорон (пор. Мр. 16:1; Ів. 12:3,7; 19:39-40; див. 2Хр. 16:14, але без ДІЄСЛОВА «помазувати»)
- Д. Використання в релігійному значенні (помазання речі, BDB 602, пор. Бут. 28:18; 31:13 [стовп]; Вих. 29:36 [жертівник]; Вих. 30:26; 40:9-16; Лев. 8:10-13; Чис. 7:1 [скинія])
- Е. Використання під час призначення керівників
1. Священики
 - а. Аарон (Вих. 28:41; 29:7; 30:30)
 - б. Сини Аарона (Вих. 40:15; Лев. 7:36)
 - в. стандартна фраза або титул (Чис. 3:3; Лев. 16:32)
 2. Царі
 - а. помазання Богом (пор. 1Сам. 2:10; 2Сам. 12:7; 2Цар. 9:3,6,12; Пс. 45:7; 89:20)
 - б. пророками (пор. 1Сам. 9:16; 10:1; 15:1,17; 16:3,12-13; 1Цар. 1:45; 19:15-16)
 - в. священиками (пор. 1Цар. 1:34,39; 2Цар. 11:12)
 - г. старцями (пор. Суд. 9:8,15; 2Сам. 2:7; 5:3; 2Цар. 23:30)
 - д. помазання Ісуса як месіанського Царя (пор. Пс. 2:2; Лк. 4:18 [Іс. 61:1]; Дії 4:27; 10:38; Євр. 1:9 [Пс. 45:7])
 - е. послідовників Ісуса (пор. 2Кор. 1:21; 1Ів. 2:20,27 [*chrisma*])
 3. можливо, пророків (пор. 1Цар. 19:16; Іс. 61:1)
 4. невіруючі інструменти Божественного визволення
 - а. Кір (пор. Іс. 45:1)
 - б. Цар Тира (пор. Єз. 28:14, де він вживає метафори Еденського саду)
 5. термін або титул «Месія» означає «Помазаник» (BDB 603), пор. Пс. 2:2; 89:38; 132:10 Дії 10:38 – у цьому вірші в помазанні беруть участь усі три особи Божества. Ісус був помазаний (пор. Лк. 4:18; Дії 4:27; 10:38). Цей концепт поширюється на всіх віруючих (пор. 1Ів. 2:27). Помазаник тепер став численними помазаниками! Це схоже на Антихриста та антихристів (пор. 1Ів. 2:18). Старозавітня символічна дія фізичного помазання олією (пор. Вих. 29:7; 30:25; 37:29) відноситься до тих, кого Бог покликав та підготував для особливого завдання (тобто пророків, священиків та царів). Слово «Христос» – то переклад єврейського «помазаник» або Месія.

▣ **«більше, ніж друзів Твоїх».** Це продовження цитати із відповідного місця Септуагінти (Пс. 45:6-7). Не варто перетворювати в богословську догму кожне місце з книги Псалмів. Ця фраза може вказувати на вищість Ісуса в порівнянні з (1) ангелами; (2) царями Ізраїля; (3) царями світу; (4) відкупленим людом.

1:10 «Ти, Господи». Тільки переклад цього місця у Септуагінті (Пс. 102:25) включає слово «Господь» (ЯХВЕ), але в даному контексті воно стосується Ісуса. Це ще одна контекстуальна причина, чому текст Євр. 1:9 говорить про Ісуса як про «Бога».

▣ **«землю колись заклав, а небо то чин Твоїх рук.** Це аллюзія на текст Євр. 1:2, де Ісус названий посередником Бога у процесі творення світу. Див. Спеціальну тему: *Archē* в Євр. 3:14.

В Бут. 1 говориться про творення Елохімом світу за допомогою усного слова (пор. Бут. 1:3,6,9,14,20,24,26), тоді як в Бут. 2 цей процес вже описується як безпосередню особисту участь ЯХВЕ: створення Адама і Єви «руками» із пороку земного (пор. Бут. 2:7,8,19,22). Ця цитата (Пс. 102:25) переносить цю особистісну метафору на творення всього фізичного світу.

1:11 «Загинуть вони, а Ти будеш стояти, всі вони, як той одяг, постаріють». Це місце знову показує вічність Сина. У Старому Заповіті пророки часто використовували сцену суду для того, щоб передати незадоволення ЯХВЕ своєю норовливою дружиною, Ізраїлем. Він приводить «її» (Ізраїль) до суду для розлучення та викликає двох необхідних свідків (пор. Повт. Зак. 19:15) — двох найбільш постійних свідків («небо і землю») — підтвердити Його свідчення. Але і навіть ці постійні свідки проминуть. Ця цитата пропонує два можливих сценарії: (1) перше ДІЄСЛОВО (*apollumi*) має конотації жорсткого знищення (пор. 2 Петр. 3:10) і (2) друга фраза говорить про те, що вони постаріють і проминуть, як старий зношений одяг.

Це ще одне порівняння мінливості творення (ангели, матеріальний світ), яке протиставляється вічності та незмінності Божого трону та Сину!

1:12 «а Ти завжди Той Самий». Це цитата із Септуагінти (Пс. 102:27). Це ж саме поняття (постійність) використовується у тексті Євр. 13:8 для того, щоб описати незмінність Ісуса. Ангели змінюються, небо і земля міняються, а Ісус незмінний, він надію людства (пор. Мал. 3:6; Як. 1:17).

▣ **«і роки Твої не закінчатся!»** Якщо попередня фраза стосувалася незмінності характеру Ісуса, то ця фраза говорить про вічне Його існування як особистості.

1:13 «Сядь праворуч Мене». Це цитата з Септуагінти (Пс. 110:1). Цей прекрасний месіанський псалом дуже часто цитується в Посланні до євреїв (пор. Євр. 1:3,13; 5:6,10; 6:20; 7:3,11,17,21; 8:1; 10:12-13; 12:2). Тут поєднуються царські (Євр. 1:1-3) та священницькі (Євр. 1:4-7) атрибути Месії (як і два оливних дерева з Зах. 4). Зверніть увагу на дві різні форми терміну «господь/пан»: перша — ЯХВЕ, друга — Адон (Господь). Господь Давида (Месія) сидить на троні ЯХВЕ (Господа), на місці влади і могутності. Такого ніколи-ніколи-ніколи не траплялося в ангелів!

1:14 «Чи не всі вони духи служебні, що їх посилають на службу для тих, хто має спасіння впадкувати?». Ангели існують для того, щоб служити Богу і служити людству. Відкуплене людство у духовному плані є вищим творінням, ніж навіть ангели. Віруючі будуть судити ангелів (пор. 1 Кор. 6:3). Крім того, Ісус не помер за відкуплення ангелів (пор. Євр. 2:14-16).

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ГРЕЦЬКІ ДІЄСЛІВНІ ЧАСИ СТОСОВНО СПАСІННЯ (SPECIAL TOPIC: GREEK VERB TENSES USED FOR SALVATION)

Спасіння не є результатом; воно є повсякденними взаєминами з Богом у Христі. Коли людина ввірує, її спасіння не завершується, а лише починається (спочатку ворота, потім дорога; пор. Мт. 7:13-14)! Спасіння не є страховим полісом або квитком на небеса; воно є життям поступового уподібнення Христу (пор. Рим. 8:28-29; 2Кор. 3:18; 7:1; Гал. 4:19; Еф. 1:4; 4:13; 1Сол. 3:13; 4:3,7; 5:23; 1Петр. 1:15).

У нас в Америці кажуть, що подружжя з часом стає схожим одне на одного. Це і є ціллю спасіння!

СПАСІННЯ ЯК ЗАВЕРШЕНА ДІЯ (АОРИСТ)

- Дії 15:11
- Рим. 8:24
- 2 Тим. 1:9
- Тит. 3:5
- Рим. 13:11 (АОРИСТ поєднується з майбутнім часом за своєю орієнтацією)

СПАСІННЯ ЯК СТАН ЛЮДИНИ (ПЕРФЕКТ)

- Еф. 2:5,8

СПАСІННЯ ЯК ТРИВАЮЧИЙ ПРОЦЕС (ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС)

- 1 Кор. 1:18; 15:2
- 2 Кор. 2:15
- 1 Петр. 3:21

СПАСІННЯ ЯК МАЙБУТНЄ ЗАВЕРШЕННЯ (МАЙБУТНІЙ ЧАС у ДІЄСЛОВІ або в контексті)

- Рим. 5:9,10; 10:9,13

- 1 Кор. 3:15; 5:5
- Фил. 1:28
- 1 Сол. 5:8-9
- Євр. 1:14; 9:28
- 1 Петр. 1:5

Отже, спасіння людини починається з її рішення, з увірування (пор. Ів. 1:12; 3:16; Рим. 10:9-13), але воно повинно призвести до життя вірою (пор. Рим. 8:29; Гал. 2:19-20; Еф. 1:4; 2:10), і колись воно буде завершено на фізичному рівні (пор. 1Ів. 3:2). Ця остання стадія називається прославленням (пор. Рим. 8:28-30). Це можна проілюструвати так:

1. початкове спасіння – виправдання (звільнення від кари за гріх)
2. поступове спасіння – освячення (звільнення від сили гріха)
3. остаточне спасіння – прославлення (звільнення від наявності гріха).

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора.

Ці питання для обговорення мають допомогти Вам обдумати основні питання та теми цієї глави. Запитання мають пробудити Вас до роздумів, а не нав'язати Вам які-небудь остаточні догми.

1. На чому акцентує нашу увагу текст Євр. 1:1?
2. В чому відмінність між загальним та частковим об'явленням / відкриттям?
3. Назвіть сім особливостей особистості та служіння Ісуса, названі у віршах 2-3.
4. Чому цей опис Ісуса був надзвичайно важливим для адресатів цього послання?
5. Яким чином ангели пов'язані із служінням Ісуса?

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ. ГЛАВА 2

ПОДІЛ НА ФРАГМЕНТИ В СУЧАСНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Велике спасіння	Не нехуйте спасінням	Заклик, щоб не відпасти	Велике спасіння	Заохочення
2:1-4	2:1-4	2:1-4	2:1-4	2:1-4
Основоположник спасіння	Син став меншим за ангелів	Приниження та возвеличення Ісуса	Той, хто веде нас до спасіння	Відкуплення від Христа, а не від ангелів
2:5-9	2:5-9	2:5-9	2:5-10	2:5-8a
	Приводить багато синів до слави			2:8b-9
2:10-18	2:10-18	2:10-13		2:10-13
			2:11-13	
		2:14-18	2:14-18	2:14-18

ЧИТАННЯ ТРЕТСЬОГО (з книги «Посібник для хорошого читання Біблії»)

СЛІДУВАННЯ ОРИГІНАЛЬНОМУ АВТОРСЬКОМУ НАМИРУ В ФРАГМЕНТАХ ТЕКСТУ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора

Прочитайте цілу главу книги за один раз. Визначте основні теми глави. Порівняйте ваш поділ глави на фрагменти з вже наявними поділами п'ятих сучасних перекладів Біблії. Поділ на фрагменти не є богонатхненним, однак він є ключем для слідування оригінальному авторському задуму, що лежить в основі тлумачення взагалі. Кожен фрагмент має одну-єдину тему:

1. Перший фрагмент.
2. Другий фрагмент.
3. Третій фрагмент.
4. І т.д.

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ОГЛЯД

- А. Глави 1 і 2 є одним літературним фрагментом. В цій главі продовжується тема вищості Ісуса над старозавітним об'явленням (пор. Євр. 1:1-3) та над ангелами (пор. Євр. 1:4-2:18).
- Б. В главі 2 наголошується на питання спорідненості Ісуса з Його народом (пор. Євр. 2:10-18). Ісус повною мірою співвідносить себе з ним, а народ в результаті розділяє з Ним Його славу. Ціль вищого завіту полягає у відновленні (пор. Євр. 2:9-11,14-18) грішного людства у тому стані, в якому воно перебувало до свого падіння — як вінця творіння (пор. Пс. 8). Ісус — це ідеальна людина, досконалий приклад для нас.
- В. В главі 2 міститься перше із усіх попереджень цього Послання (Євр. 2:1-4; 3:7-4:11; 5:11-6:12; 10:19-39; 12:14-29). Це попередження стосується тих, хто може бути байдужим до новозавітного об'явлення (Радісної вістки). Можливо, воно стосується людей із іудейського середовища, у яких було глибоке благоговіння перед Законом Мойсея; з цього і випливає необхідність у їх порівнянні.

ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІВ І ФРАЗ

**БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА:
ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 2:1-4**

¹Через це подобає нам більше вважати на почуте, щоб ми не відпали коли. ²Коли бо те слово, що сказали його Анголи, було певне, а всякий переступ та непослух прийняли справедливую заплату, ³то як ми втечемо, коли ми не дбали про таке велике спасіння? Воно проповідувалося спочатку від Господа, ствердилося нам через тих, хто почув, ⁴коли Бог був засвідчив ознаками й чудами, і різними силами та обдаруванням Духом Святим із волі Своєї.

2:1 «Через це». Тут маються на увазі істини з глави 1.

▣ **«подобає нам».** Тут вжито термін *dei*, який вказує на моральну необхідність. Це перше (Євр. 2:1-4) із багатьох застережень, присутніх у Посланні до євреїв, які стосуються віруючих іудеїв, які все ще відвідують поклоніння в синагозі разом з невіруючими іудеями. Деякі застереження з цієї книги закликають віруючих зробити рішучий крок і відкрито приєднатися до церкви та рухатися вперед на шляху досягнення духовної повноти та зрілості заради виконання вселенської місії Євангелія (пор. Мт. 28:19-20; Лк. 24:47; Дії 1:8). Інші ж застереження прямо адресовані невіруючим іудеям, які вже почули і побачили силу Євангелія у житті віруючих іудеїв-товаришів (з якими вони разом поклоняються Богу), однак які все ще не визнають Ісуса як обіцяного Месію та продовжують слідувати рабиністичним традиціями (пор. Євр. 6; 10).

▣ **Огієнко «більше вважати на почуте»**

NASB «приділяти більше уваги»

NKJV «звернути більшу увагу»

NRSV «приділити більшу увагу»

TEV «триматися якомога міцніше»

NJB «більш уважніше зосередитися»

Тут вжита підсилююча грецька форма ПОРІВНЯЛЬНОГО СТУПЕНЯ та ІНФІНТИВА, яка вказує на особливу всеохоплюючу увагу щодо когось чи чогось (пор. Дії 8:6,10; 16:14). Новий завіт Божого Сина (Євангеліє) є одночасно цінним та небезпечним! З Божою істиною необхідно поводитися належним чином.

▣ **«щоб ми не відпали коли».** Цей термін вживається лише тут в усьому тексті Нового Заповіту. Буквально він означає «пропливати мимо» або «вислизнути». В переносному сенсі він вживається для опису ситуації, коли вітер чи вода проносять когось поза межами безпечного захищеного місця.

Це застереження висловлено у формі ПАСИВНОГО АОРИСТА УМОВНОГО СПОСОБУ ПЕРШОЇ ОСОБИ МНОЖИНИ. Тут присутній елемент випадковості, викликаний невстановленою зовнішньою силою (ПАСИВНИЙ СТАН та УМОВНИЙ СПОСІБ). Ухилися від істини / оминуту істину — реальна можливість. Цілком можливо, що ця метафора стосується тих читачів, які «залишалися на місці» в той час, коли повз них «проминула» істина. Також це може бути алюзія на Прип. 3:21, де в Септуагінті вжито це ж саме ДІЄСЛОВО.

На це застереження можна подивитися з трьох сторін:

1. воно стосується тих, хто не бажає відповісти на Радісну вістку (пор. Євр. 2:3);
2. воно стосується тих, хто увірував (пор. «ми маємо бути уважними до того, що ми чули»), але все не є незрілими;
3. воно стосується тих, хто увірував, але знаходяться в небезпеці через те, що не тримаються віри в Христа.

Перше стосується невіруючих іудеїв, тоді як інші два — віруючих іудеїв. Використання форми ПЕРШОЇ ОСОБИ МНОЖИНИ вказує на те, що автор асоціює себе з тими, кому пише, а отже, це є віруючі, або ті, хто хоча б відвідує синагогу, в якій проповідується Євангеліє (пор. Євр. 2:3). Однак, у Євр. 10:26 така граматична конструкція МНОЖИНИ використовується в літературному, а не в буквальному сенсі.

2:2 «Коли бо». Це УМОВНЕ РЕЧЕННЯ ПЕРШОГО ТИПУ, яке вказує на істинність факту з точки зору автора, або його літературного задуму. Англійською це часто перекладається як «оскільки» або «тому»,

що».

▣ **«те слово, що сказали його Анголи».** Тут говориться про Закон Мойсея. Іудеї вірили, що ангели були посередниками між ЯХВЕ та Мойсеєм на горі Сінай (пор. Вих. 3:2; 14:19; 23:20-23; 32:34; 33:2; Пс. 68:17; Дії 7:38,53; Гал. 3:19).

▣ **Огієнко «було певне»**

NASB «визнано незмінним»

NKJV «визнано вірним»

NRSV «мало силу»

TEV «показано істинним»

NJB «виявилось надійним»

Бог вірний Своему слову як в частині благословень, так і проклять (пор. Повт. Зак. 27-28).

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ГАРАНТІЯ
(SPECIAL TOPIC: GUARANTEE)

Грецький термін *bebaios* має три основних значення:

1. те, що точне, однозначне, таке, на що можна покластися (пор. Рим. 4:16; 2 Кор. 1:7; Євр. 2:20; 3:6,14; 6:19; 2 Петр. 1:10,19).
2. процес, за допомогою якого виявляється чи підтверджується щось надійне (пор. Рим. 15:8; Євр. 2:2, пор. Louw and Nida, *Greek-English Lexicon of the New Testament*, Т. 1, стор. 340,377,670).
3. на папірусах це слово стало технічним терміном для позначення юридичної гарантії (пор. Moulton and Milligan, *The Vocabulary of the Greek New Testament*, стор. 107-8).

▣ **«а всякий переступ та непослух прийняли справедливу заплату».** Закон Мойсея ґрунтувався на послуху! Свідомий непослух викликав чіткі і негайні наслідки (пор. Євр. 10:28). Ці два терміни (*parabasis* та *parakoē*) були утворені за допомогою одного і того ж самого ПРИЙМЕННИКА, що, швидше за все, є умисною грою слів (звуків) у тексті.

2:3 «то як ми втечемо». Послання до євреїв містить багато застережень стосовно нехтування Божою істиною (пор. Євр. 2:1-4; 3:7-4:11; 5:11-6:12; 10:19-39; 12:14-29).

▣ **«коли ми не дбали про таке велике спасіння».** Слово «нехтувати» (*ameleō*) буквально означає «не звертати увагу на когось/щось» або «бути безтурботним щодо чогось/когось». У Новому Заповіті це слово вживалося як (1) застереження Тимофію, щоб він не занедбав свій духовний дар (пор. 1 Тим. 4:14) та (2) підтвердження того, що ЯХВЕ не звертав увагу на Ізраїлю через те, що останній порушив Його Завіт (пор. Євр. 8:9).

Це і є головний аргумент автора. Якщо порушення Закону Мойсея призводило до таких суворих наслідків, то наскільки серйозніші наслідки мають бути за ігнорування нового і кращого Завіту Ісуса (Божого Сина). Наслідки свідомого ігнорування Радісної вістки напряду пов'язані з величністю Того, хто приніс цю вістку (див. притчу про царське весілля в Мт. 22:2-14).

Тоді виникає наступне питання щодо тлумачення тексту: «Що тут мається на увазі: (1) повне відкидання Нового Завіту (Євангеліє) чи (2) недбале ставлення до Нового Завіту?». Використання цього терміну по відношенні до сучасників вказує нам на те, що останній варіант є більш правильним. Дехто з коментаторів підкреслюють, що додавання в речення ЗАЙМЕННИКА «ми» вказує на те, що автор ідентифікував себе з групою віруючих, про яку він говорить, але в Євр. 10:26 автор використовує це ж саме слово (ЗАЙМЕННИК ПЕРШОЇ ОСОБИ МНОЖИНИ) на позначення групи невіруючих. Ці люди не відкидали повністю Євангеліє, але вони мінімізували його вплив у своєму житті.

▣ **«Воно проповідувалося спочатку від Господа».** Тут Ісус названий старозавітним Іменем Бога ЯХВЕ — «Я Є Той, Хто Я Є» (пор. Вих. 3:14, яке пізніше почало вимовлятися як «Господь» [adon]). Див. Спеціальну тему щодо Євр. 2:7. Це один із способів, за допомогою якого новозавітні автори вказували на

божественність Ісуса із Назарету. Сам ЯХВЕ є Свідком істинності вістки Ісуса (пор. Євр. 2:4). Див. Спеціальну тему: *Archē* щодо Євр. 3:14.

▣ **«ствердилося нам через тих, хто почув».** І Жан Кальвін, і Мартін Лютер говорили, що ця фраза стосується християн другого покоління. Очевидно, що це ніяк не може вказувати на апостола Павла (пор. Гал. 1:11). Тому Павло і не був автором цього Послання (з людської сторони). Див. коментар до Євр. 13:23.

2:4 «коли Бог був засвідчив ознаками й чудами». Знаки і чудеса мали подвійну ціль: підбадьорити віруючих та допомогти невіруючим прийняти істину (пор. Дії 2:22). Бог продовжує (АКТИВНИЙ ДІЄПРИКМЕТНИК ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ) свідчити про істинність Євангелія. Перше пришестя Ісуса відбулося в контексті примноження як духовних чудес, так і знамен з боку зла, і так само буде під час його Другого пришестя.

▣ **«і різними силами та обдаруванням Духом Святим».** Кожен віруючий має щонайменше один духовний дар, одержаний від Святого Духа під час навернення (пор. 1 Кор. 12:7,11,18; Еф. 4:11,12). Такі духовні дари віруючих були для їхніх сучасників доказами істинності Євангелія, яке дехто з них відкидали або заперечували.

▣ **«із волі Своєї».** Святий Дух самостійно обдаровує духовними дарами на власний розсуд (пор. 1 Кор. 12:7,11,18). Віруючі отримують дари не за рахунок власних заслуг чи на власний вибір! Якщо духовний дар пов'язаний з природнім талантом людини, то це тільки примножує сили християнина та віддає славу Христу, але не самому індивіду. Всі духовні дари для блага тіла. Кожен віруючий має жити задля здоров'я та зростання тіла!

БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА:

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 2:5-9

⁵Бо Він не піддав Анголам світ майбутній, що про нього говоримо.

⁶Але хтось десь засвідчив був, кажучи:

Що є чоловік, що Ти пам'ятаєш про нього,
і син людський, якого відвідуєш?

⁷Ти його вчинив мало меншим від Анголів,

і честю й величністю Ти вінчав його,

і поставив його над ділами рук Своїх,

⁸усе піддав Ти під ноги йому!

А коли Він піддав йому все, то не залишив нічого йому непідданого. А тепер ще не бачимо, щоб піддане було йому все. ⁹Але бачимо Ісуса, мало чим уменшеним від Анголів, що за перетерплення смерті Він увінчаний честю й величністю, щоб за благодаттю Божою смерть скуштувати за всіх.

2:5 «Бо Він не піддав Анголам світ майбутній». Це правда, що сьогодні ангели займають більш високе духовне становище, ніж людина (пор. Повт. Зак. 32:8 в Септуагінті та Дан. 10). Однак, у прийдешньому світі до людей повернеться це становище завдяки боговтіленому прославленому Спасителю, в руках якого буде вся влада. Це ще одна вказівка на перевагу Ісуса на його послідовників над ангелами, про яких тут говориться як про таких, що були долучені до Закону Мойсея (пор. Євр. 1:4-14).

2:6 «Але хтось десь засвідчив був». Це єврейська ідіома, яка вказує на богонатхненність Старого Заповіту, а не на провал в пам'яті автора, який нібито не пам'ятає, звідки ці цитати з'явилися (пор. Євр. 4:4). А потім ідуть декілька старозавітних цитат, що типово для цього Послання.

▣ **«Що є чоловік, що Ти пам'ятаєш про нього».** Це цитата із Септуагінти (Пс. 8:4-6), богословським підґрунтям для якої є текст Бут. 1:26,28. Вірші 6, 7 і 8 тут не стосуються Месії («Сина Людського»), але всього людства в цілому. У Псалмах фраза «син людський» є паралельною до слова «людина», а тому її не потрібно писати з великої букви. Ця єврейська ідіома щодо людства (*ben adam*) дуже поширена в Книзі Єзекіїля (пор. Єзек. 2:1; 3:1,3,4,10,17 і т.д.).

2:7 «Ти його вчинив мало меншим від Анголів». Це продовження цитати з Пс. 8:5-6 (взятої з Септуагінти). Тут є питання для перекладачів та коментаторів: «Як тут необхідно розуміти єврейський термін *Elohim*?»:

1. В Септуагінті це слово в Пс. 8:5 перекладено як «ангели». Такий самий переклад і в арамейських Таргумах і Пешітті, у Вульгаті та KJV.
2. Jewish Publication Society of America переклало це як «трохи меншим божественного». А деяких англійських перекладах — «за Бога» (пор. ASV, NASB, RSV, NEB, NRSV, REB, JB, NJB, TEV). Якщо цей термін вживається у Старому Заповіті разом з ДІЄСЛОВОМ в ОДНИНІ (як, наприклад, в Бут. 1:1), то він завжди означає Бога. Ісус використав це слово в цьому ж значенні в Ів. 10:31-39. Воно також вживалося в значенні «богів» поган. Також воно може і вказувати на ангелів в тому сенсі, що ангели-слуги входять до складу небесної ради Бога (пор. 1 Цар. 22:19; Дан. 7:10).
3. Існує також імовірність, що цим терміном називали суддів Ізраїль (пор. Вих. 21:6; 22:8-9,28; Пс. 82:1,6).

В цьому контексті основна богословська думка полягає у тому, що Ісус та Його послідовники (пор. Євр. 1:14) є вищими за ангелів.

Крім того, у грецьких рукописах є різні варіанти завершення тексту Євр. 2:7. Деякі давньогрецькі рукописи (κ, Α, С, D*, Р) продовжують цитату з Пс. 8:7, але інші обриваються на фразі «чесною й величністю Ти вінчаєш його» (P⁴⁶, В. Dc, K, L). Але всі ці варіації не впливають на тлумачення тексту.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ІМЕНА БОГА (SPECIAL TOPIC: THE NAMES FOR DEITY)

A. E1 («Ель», BDB 42, KB 48)

1. Початкове значення цього давнього загального терміна, що означає божество, є неясним, хоча багато вчених вважають, що воно походить з аккадського кореня «бути сильним» або «бути могутнім» (пор. Бут. 17:1; Чис. 23:19; Повт. Зак. 7:21; Пс. 50:1).
2. У ханаанському пантеоні є вишній бог E1 (тексти Рас-Шамра); цей бог називається «отцем богів» та «володарем небес».
3. В Біблії E1 часто вживається в складених іменах разом з іншими словами. Такі комбінації характеризують Бога.
 - а. E1-Elyon ([«Ель-Ельйон»], «Бог Всевишній», BDB 42 і 751 П), Бут. 14:18-22; Повт. Зак. 32:8; Іс. 14:14
 - б. E1-Roi ([«Ель-Рої»], «Бог, що бачить» або «Бог, що являє Себе», BDB 42 і 909), Бут. 16:13
 - в. E1-Shaddai ([«Ель-Шаддай»], «Бог Всемогутній», «Бог всякого милосердя» або «Бог гір», BDB 42 і 994), Бут. 17:1; 35:11; 43:14; 49:25; Вих. 6:3
 - г. E1-Olam ([«Ель-Олям»], «Вічний Бог», BDB 42 і 761), Бут. 21:33. Цей термін з богословської точки зору пов'язаний з Божою обітницею Давиду, 2Сам. 7:13,16
 - д. E1-Berit ([«Ель-Беріт»], «Бог завіту», BDB 42 і 136), Суд. 9:46
4. Ель представлений як
 - а. ЯХВЕ в Чис. 23:8; Пс. 16:1-2; 85:8; Іс. 42:5
 - б. Елогім у Бут. 46:3; Йов 5:8, «Я – Ель, Елогім твого батька»
 - в. Shaddai в Бут. 49:25; Чис. 24:4,16
 - г. «ревності» в Вих. 34:14; Повт. Зак. 4:24; 5:9; 6:15
 - д. «милість» в Повт. Зак. 4:31; Неем. 9:31
 - е. «великий і страшний» у Повт. Зак. 7:21; 10:17; Неем. 1:5; 9:32; Дан. 9:4
 - ж. «знання» в 1Сам. 2:3
 - з. «моє сильне пристановище» в 2Сам. 22:33
 - и. «мій мститель» в 2Сам. 22:48
 - к. «святий» в Іс. 5:16
 - л. «сильний» в Іс. 10:21
 - м. «моє спасіння» в Іс. 12:2
 - н. «великий і могутній» в Єр. 32:18
 - о. «відплата» в Єр. 51:56

5. Комбінація всіх головних старозавітних імен Бога знаходиться в Єг. 22:22 (El, Elohim, YHWH [«Ель», «Елогім», «ЯХВЕ»]), і вони повторюються)

Б. Elyon (BDB 751, KB 832)

1. Головне значення цього імені – «високий», «піднесений», «возвеличений» (пор. Бут. 40:17; 1Цар. 9:8; 2Цар. 18:17; Неєм. 3:25; Єр. 20:2; 36:10; Пс. 18:13).
2. Воно вживається в паралельному сенсі з деякими іншими іменами/титулами Бога.
 - а. Elohim – Пс. 47:1-2; 73:11; 107:11
 - б. YHWH – Бут. 14:22; 2 Сам. 22:14
 - в. El-Shaddai – Пс. 91:1,9
 - г. El – Чис. 24:16
 - д. Elah – часто вживається в Дан. 2-6 і Ездри 4-7, пов'язане з Шаіа ([«Іллаіа»], арамейське «Вишній Бог») в Дан. 3:26; 4:2; 5:18,21
3. Воно часто вживалося неізраїльтянами.
 - а. Мелхиседеком, Бут. 14:18-22
 - б. Валаамом, Чис. 24:15
 - в. Мойсеєм, коли він говорив про народи в Повт. Зак. 32:8
 - г. У Євангелії від Луки, адресованому язичникам, також вживається грецький відповідник Hupsistos (пор. 1:32,35,76; 6:35; 8:28; Дії 7:48; 16:17)

В. Elohim (МНОЖИНА), Eloah (ОДНИНА), вживаються головним чином в поезії (BDB 43, KB 52)

1. Цей термін не зустрічається за межами Старого Заповіту.
2. Це слово може означати Бога Ізраїлевого або богів народів (пор. Вих. 3:6; 20:3). Родина Авраама поклонялася багатьом богам (пор. Єг. 24:2).
3. Це слово може означати суддів Ізраїля (пор. Вих. 21:6; Пс. 82:6).
4. Термін elohim також вживався стосовно інших духовних істот (ангелів, демонів), як в Повт. Зак. 32:8 (LXX); Пс. 8:5; Йов. 1:6; 38:7.
5. У Біблії це – перше ім'я Бога (пор. Бут. 1:1). У першій частині книги Буття, до вірша 2:4, вживається виключно це ім'я; далі воно поєднується з ЯХВЕ. По суті (з богословської точки зору) воно означає Бога як творця і забезпечувача всього життя на нашій планеті (пор. Пс. 104). Воно є синонімом слова El (пор. Повт. Зак. 32:15-19). Воно також може бути паралельним до ЯХВЕ в Пс. 14 (Elohim, в. 1,2,5; ЯХВЕ, в. 2,6; навіть Adon, в. 4).
6. Хоча це слово має форму МНОЖИНИ та вживається в значенні інших богів, воно часто означає Бога Ізраїлевого, і в таких випадках воно як правило вживається з ДІЄСЛОВОМ В ОДНИНІ (див. Спеціальну тему: «Єдинобожжя»).
7. Дивно, що головне ім'я єдиного Бога Ізраїлю має форму МНОЖИНИ (зазначте також форму першої особи множини в Бут. 1:26; 3:22; 11:7)! Хоча причина цього точно не відома, є деякі теорії.
 - а. В єврейській мові форма МНОЖИНИ часто використовується для акценту. З цим тісно пов'язана більш пізня єврейська граматична форма, так звана МНОЖИНА ВЕЛИЧНОСТІ, в якій МНОЖИНА вживається для звеличення концепту.
 - б. Це слово може означати й ангельську раду, що зустрічається з Богом на небесах і виконує Його накази (пор. 1 Цар. 22:19-23; Йов 1:6; Пс. 82:1; 89:5,7).
 - в. Можливо, воно відображає новозавітне одкровення про одного Бога в трьох особах. У Бут. 1:1 Бог творить, у Бут. 1:2 Дух носить, а з Нового Заповіту ми дізнаємося, що Бог Отець творив всесвіт через Ісуса (пор. Ів. 1:3,10; Рим. 11:36; 1Кор. 8:6; Кол. 1:16; Євр. 1:2; 2:10).

Г. ЯХВЕ (BDB 217, KB 394)

1. В цьому імені Творець проявляється як Бог завіту, Бог Спаситель і Відкупитель! Люди порушують завіт, але Бог вірний Своему слову, Своїй обітниці, Своему завіту (пор. Пс. 103). Це ім'я вперше зустрічається разом з іменем Elohim у Бут. 2:4. В Бут. 1-2 немає двох історій створіння, але є одна історія з двома різними акцентами:
 - а. Бог як Творець всесвіту (фізичного світу; Пс. 104)
 - б. Бог як Творець людства (Пс. 103)
 - в. У Бут. 2:4-3:24 починається особливе одкровення про привілейоване положення та ціль людства, а також про проблему гріха та непокори, пов'язаних з цим унікальним положенням.

2. У Бут. 4:26 написано, що люди «зачали були призивати Ймення Господнє» (тобто ім'я ЯХВЕ). Однак Вих. 6:3 вказує на те, що ранній народ завіту (патріархи та їхні сім'ї) знав Бога тільки як El Shaddai. Ім'я ЯХВЕ пояснюється лише один раз, в Вих. 3:13-16, особ. в. 14. Хоча в творах Мойсея імена часто тлумачаться не за етимологією, а через поширену в народі гру слів (пор. Бут. 17:5; 27:36; 29:13-35). Існує декілька теорій щодо значення цього імені (наводимо їх за IDB, Том 2, стор. 409-411).
- з арабського кореня, «проявляти палку любов»
 - з арабського кореня, «дути» (ЯХВЕ як Бог зливи)
 - з угаритського (ханаанського) кореня «говорити»
 - згідно з одним фінікійським написом, спонукальний дієприкметник зі значенням «Той, Хто забезпечує» або «Той, Хто встановлює»
 - з єврейської породи Qal – «Той, Хто є», «Присутній» (у МАЙБУТНЬОМУ ЧАСІ, «Той, Хто буде»)
 - з єврейської породи Niphil – «Той, Хто забезпечує буття»
 - з єврейського кореня «жити» (напр., Бут. 3:21), що означає «вічно живий, єдиносущий»
 - з контексту Вих. 3:13-16 – гра слів, де ЧАС ІМПЕРФЕКТА вживається в ЧАСІ ПЕРФЕКТА: «Я й надалі буду тим, ким Я був колись» або «Я й надалі буду тим, ким Я був завжди» (пор. Дж. Вош Воттс, «Огляд синтаксису в Старому Заповіті» [J. Wash Watts, A Survey of Syntax in the Old Testament], стор. 67). Повне ім'я ЯХВЕ часто виражено в скороченій формі, хоча, можливо, це була початкова форма імені.
 - Yah ([«Я»], напр. Алілу-я, BDB 219, пор. Вих. 15:2; 17:16; Пс. 89:8; 104:35)
 - Yahu ([«Ягу»] наприкінці імен, напр. Ісаїя по-єврейськи «Йеша-ягу»)
 - Yo або Jo ([«Йо» або «Єго»] на початку імен, напр. Йоїл, Єгошуа)
3. В іудаїзмі пізнішого періоду це завітне ім'я (тетраграматон) стало таким святим, що іудеї боялися вимовляти його, щоб не порушувати заповідь Вих. 20:7; Повт. Зак. 5:11; 6:13. Тому вони замінили це єврейське слово на «володар», «господар», «пан» – adon або adonai (мій пан). Читаючи старозавітні тексти, вони вимовляли ЯХВЕ як «Господь». Тому і в перекладах ім'я ЯХВЕ традиційно перекладалося як ГОСПОДЬ.
4. Подібно до імені El, ім'я ЯХВЕ часто вживалося разом з іншими словами, щоб підкреслити певні риси характеру Бога Ізраїлевого. Ось деякі з таких комбінацій.
- YHWH – Yireh («ЯХВЕ-Іре»; Господь забезпечить, BDB 217 та 906), Бут. 22:14
 - YHWH – Rophekha («ЯХВЕ-Рофеха»; Господь – твій цілитель, BDB 217 та 950, дієприкметник породи QAL), Вих. 15:26
 - YHWH – Nissi («ЯХВЕ-Ніссі»; Господь – моє знамено, BDB 217 та 651), Вих. 17:15
 - YHWH – Meqaddishkem («ЯХВЕ-Мекаддішкем»; Господь – Той, Хто освячує вас, BDB 217 та 872, дієприкметник породи PIEL), Вих. 31:13
 - YHWH – Shalom («ЯХВЕ-Шалом»; Господь – мир, BDB 217 та 1022), Суд. 6:24
 - YHWH – Sabaoth («ЯХВЕ-Цеваот»; Господь сил/військ, BDB 217 та 878), 1Сам. 1:3,11; 4:4; 15:2; часто в Пророків
 - YHWH – Ro'I («ЯХВЕ-Рої»; Господь – мій пастир, BDB 217 та 944, дієприкметник породи QAL), Пс. 23:1
 - YHWH – Sidqenu («ЯХВЕ-Цидкenu»; Господь – наша праведність, BDB 217 та 841), Єр. 23:6
 - YHWH – Shammah («ЯХВЕ-Шамма»; Господь є там, BDB 217 та 1027), Єз. 48:35.

▣ «честю й величністю Ти вінчаш його». Див. коментар до Євр. 1:3.

2:8 Це з Пс. 2:6, але тут присутня алюзія на текст Бут. 1:26,28-30. Люди, створені за образом Божим (пор. Бут. 1:26-27), мали управляти творінням (як представники Бога). Але гріхопадіння в Бут. 3 зруйнувало цей задум (пор. Євр. 2:9в).

2:9 «Але бачимо його». В перекладі NASB в тексті Євр. 2:7 і 8 всі ЗАЙМЕННИКИ написано з малої букви (оскільки автор цитує Псалми), але у Євр. 2:9 вони вже з великої букви (автор уже застосовує текст книги Псалмів), що говорить про порівняння грішного людства та ідеального Чоловіка. Бог поставив

людину на почесне владне місце, але людство згрішило і втратило це. Ісус, боговтілена Людина, здійснив призначення людини і через Свою смерть відновив віруюче людство на місці почесності. Ісус є людиною в повній мірі! Це ще одна типологія «Адам — Христос» (пор. Рим. 5:12-21; 1 Кор. 15:21-22,45-49; Фил. 2:6-11).

▣ **«мало чим уменшеним від Анголів».** Тут очевидне співставлення віршів 6 і 7. Тут мається на увазі боговтілення Ісуса та Його життя на землі.

▣ **«Ісуса».** Автор цього послання вживає слово «Ісус» без будь-яких додаткових пояснень чи описів (пор. Євр. 2:9; 3:1; 6:20; 7:22; 10:19; 12:2,24; 13:12). Можливо, це типологічна гра зі словами: Ісус як новий Ісус Навин, адже їхні імена є абсолютно однаковими. Автор послання широко використовував матеріал книги Вихід. Як Ісус Навин ввів Божий народ у відпочинок до Землі Обітованої, то так само Ісус привів їх всіх на небеса (спочинок сьомого дня).

▣ **«за перетерплення смерті».** Тут відображаються тексти Бут. 3:15; Пс. 22; Іс. 53. Ісус був Божим посередником у відкупленні!

▣ **«увінчаний честю й величністю».** Це ПАСИВНИЙ ДІСПРИКМЕТНИК ДОКОНАНОГО ВИДУ. Ісус був і продовжує бути увінчаним! Див. коментар до Євр. 1:3.

▣ **«за благодаттю Божою».** Цей переклад (*chariti Theos*) можна знайти в усіх англійських Бібліях і він зроблений на основі давньогрецьких рукописів P⁴⁶, κ, Α, Β, С, D. Однак, є цікавий фрагмент «окремо від Бога» (*chōris Theos*), який теж можна знайти у пізніх текстах. Брюс Мерцгер у праці «*A Textual Commentary On The Greek New Testament*» пише, що спочатку це був глос на полях, який стосувався тексту 1 Кор. 15:27, але його зрозуміли невірно — як виправлення до «*chariti Theos*»¹⁸.

В посібнику Пола Елінгворта та Юджина Ніди «*A Handbook on the Letter to the Hebrews*» пропонується інша точка зору: «окремо від Бога» може бути алюзією на Пс. 22, який Ісус використовує для того, що описати стан своєї самотності на хресті (пор. Мр. 15:34)¹⁹. Цю ж саму точку зору пропонує і Майлз М. Бурке²⁰.

Є і третя точка зору²¹, згідно з якою пересувачі умисно змінили фразу «окремо від Бога» з теологічних підстав, зокрема через загрозу гностицизму.

Цей варіант був відомий Орігену та Ієроніму. Крім того, слово «окремо» (*chōris*) вжито тринадцять разів у цьому посланні, а отже, це показує, що в автора була тенденція до використання цього слова. І звісно, як підмітив Ерман (стор. 148), воно вживається завжди з анартрозним іменником (без артикля).

▣ **«смерть скуштувати».** Дуже важливо розуміти, що страждання були Божою волею щодо Ісуса Христа (пор. Бут. 3:15; Іс. 53:4,10; Мр. 10:45; 2 Кор. 5:21). Ця тема страждань продовжує розкриватися через старозавітні цитати далі у тексті глави 2.

▣ **«за всіх».** Цей контекст вказує на заступницьку викупну жертву Ісуса Христа (пор. Іс. 53:6; Рим. 5:6,8,10,17-19; 1 Кор. 15:22; 1 Тим. 2:4,6; 4:10; Тит 2:11; 2 Петр. 3:9). Ісус помер для такого, щоб остаточно вирішити проблему людського гріха. Єдине, що не дозволяє людству спастися, — це їхнє власне небажання прийняти вірою завершену справу Ісуса Христа як Божий дар (пор. Ів. 3:17-21).

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ВІЧНИЙ ПЛАН ВІДКУПЛЕННЯ ЯХВЕ
(SPECIAL TOPIC: YHWH's ETERNAL REDEEMPTIVE PLAN)**

Я повинен зізнатися читачеві в тому, що я дещо упереджений в цьому питанні. Моє систематичне

¹⁸ Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, p. 664

¹⁹ Paul Ellingworth and Eugene A. Nida, *A Handbook on the Letter to the Hebrews*, The United Bible Society, p. 37

²⁰ Myles M. Bourke, *Jerome Biblical Commentary*, p. 385

²¹ Див. Bart D. Ehrman, *The Orthodox Corruption of Scripture*, Oxford Press, 1993, pp. 146-150

богослов'я не є кальвінізмом або диспенсационалізмом; натомість воно є євангельским богослов'ям Великого доручення (пор. Мт. 28:18-20; Лк. 24:46-47; Дії 1:8). Я вірю, що Бог мав вічний план для відкуплення всього людства (див. напр. Бут. 3:15; 12:3; Вих. 19:5-6; Єр. 31:31-34; Єз. 18; 36:22-39; Дії 2:23; 3:18; 4:28; 13:29; Рим. 3:9-18,19-20,21-31) – всіх, кого Він створив за Своїм образом та подобою (пор. Бут. 1:26-27). Завіти об'єднані в Христі (пор. Гал. 3:28-29; Кол. 3:11). Ісус є Божою таємницею, що була прихована, але тепер відкрилася (пор. Еф. 2:11-3:13)! Ключем до Писання є не Ізраїль, але новозавітне Євангеліє.

Це упередження впливає на всі мої тлумачення Писання. Я читаю всі тексти через цю призму!

Звичайно, це – моє упередження (всі тлумачі мають свої упередження!), але воно основане на текстах Писання.

В центрі уваги Бут. 1-2 стоїть опис того, як ЯХВЕ створив місце для спілкування з Його найвеличнішим створінням, людиною (пор. Бут. 1:26,27; 3:8). Матеріальний світ є сценою для цього Божого задуму щодо взаємин Бога з людьми.

1. Святий Августин називав це порожнечою в кожній людині, яку може заповнити лише Сам Бог.

2. К.С. Льюїс (C.S. Lewis) називав нашу планету «приготованою планетою» (тобто Бог приготував її для людей).

У Старому Заповіті є багато посилань на цей Божий задум.

1. Бут. 3:15 є першою обітницею, що ЯХВЕ не залишить людство в жахливому стані гріха й непокори. Там не говориться про Ізраїль, адже Ізраїлю чи народу завіту тоді ще не було, він з'явився в 12-й главі Буття.

2. У Бут. 12:1-3 розповідається про те, як ЯХВЕ вперше покликав Авраама та відкрився йому, і пізніше від нього утворився народ завіту, Ізраїль. Проте навіть в цьому покликанні Бог передбачав увесь світ. Зауважте на Бут. 12:3!

3. У Вих. 20 (Повт. Зак. 5) ЯХВЕ дав Свій закон Мойсею, щоб ним керувався Його особливий народ. Слід зазначити, що в Вих. 19:5-6 ЯХВЕ відкриває Мойсею унікальні стосунки, що їх матиме Ізраїль. Але також зазначимо й те, що вони, як і Авраам, були вибрані для того, щоб благословити весь світ (пор. Вих. 19:5, «бо вся земля то Моя»). Ізраїль мав стати провідником для народів, щоб вони пізнали ЯХВЕ. На жаль, цього не сталося (пор. Єз. 36:22-28).

4. У 1Цар. 8 Соломон освячує храм, щоб усі могли прийти до ЯХВЕ (пор. 1Цар. 8:43,60).

5. У Псалтирі – 22:27-28; 66:4; 86:9 (Об. 15:4)

6. Далі ЯХВЕ через пророків розкривав Свої задуми відкупити все людство.

а. Ісає – 2:2-4; 12:4-5; 25:6-9; 42:6,10-12; 45:22; 49:5-6; 51:4-5; 56:6-8; 60:1-3; 66:18,23

б. Єремія – 3:17; 4:2; 16:19

в. Михей 4:1-3

г. Малахія 1:11

Цей акцент на відкупленні всього світу робиться через «новий завіт» (пор. Єр. 31:31-34; Єз. 36:22-38), в центрі якого стоїть милість ЯХВЕ, а не вчинки грішних людей. Тут ідеться про «нове серце», «новий розум» та «новий дух». Послух є суттєво важливим, але людина повинна слухатися від серця, а не просто виконувати якісь зовнішні правила (пор. Рим. 3:21-31).

Новий Заповіт чітко стверджує план відкуплення всього людства з кількох сторін.

1. Велике доручення – Мт. 28:18-20; Лк. 24:46-47; Дії 1:8

2. Вічний Божий план (передвизначений) – Лк. 22:22; Дії 2:23; 3:18; 4:28; 13:29

3. Бог хоче, щоб усі спаслися – Ів. 3:16; 4:42; Дії 10:34-35; 1Тим. 2:4-6; Тит. 2:11; 2Петр. 3:9; 1Пв. 2:2; 4:14

4. Христос об'єднує Старий Заповіт та Новий Заповіт – Гал. 3:28-29; Еф. 2:11-3:13; Кол. 3:11. Всі людські перешкоди й відмінності долаються в Христі. Ісус є «Божою таємницею», що була прихована, але тепер відкрилася (Еф. 2:11-3:13).

В фокусі Нового Заповіту стоїть Ісус, а не Ізраїль. Центральним є Євангеліє, а не національність чи географічний регіон. Ізраїль був першим одкровенням, Ісус же є останнім одкровенням (пор. Мт. 5:17-48).

Сподіваюся, ви знайдете час почитати Спеціальну тему: «Чому старозавітні обітници завіту так відрізняються від новозавітних обітниць завіту?». Її можна знайти на сайті www.freebiblecommentary.org

БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА:**ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 2:10-13**

¹⁰Бо належало, щоб Той, що все ради Нього й усе від Нього, Хто до слави привів багато синів, Провідника їхнього спасіння вчинив досконалим через страждання. ¹¹Бо Хто освячує, і ті, хто освячується усі від Одного. З цієї причини не соромиться Він звати братами їх, ¹²кажучи:

Сповіду про Ім'я Твоє браттям Своїм,
буду хвалити Тебе серед Церкви!

І ще:

На Нього я буду надіятися!

¹³І ще:

Ото Я та діти, яких Бог Мені дав.

2:10 «Бо належало, щоб Той, що все ради Нього й усе від Нього». І знову, незрозуміло, про кого саме говорять ці ЗАЙМЕННИКИ: про Бога Отця (пор. Рим. 11:36) чи Сина (пор. Євр. 1:2,3; Кол. 1:15-17). Через те, що про Ісуса потім говориться як про «автора», то перший ЗАЙМЕННИК мав би стосуватися Бога Отця. Бог Отець творив світ через Ісуса (пор. Євр. 1:2; Ів. 1:3; 1 Кор. 8:6; 15:25-27), а також вчинив відкуплення через Нього, а тому і буде судити завдяки Йому.

▣ **«Хто до слави привів багато синів».** Сімейний аспект Нового Завіту розкривається через наступні вірші глави 2. Зверніть увагу на те, скільки разів тут вживається така термінологія. Ціль Нового Завіту — відновити в гріховному людстві образ Бога. Термін «багато» не означає «деякі» як протилежність поняттю «всі» (пор. Євр. 2:9 «всі»/«кожен»). Терміни «всі» і «багато» є синонімами у Біблії (порівняйте Іс. 53:6 та 11,12, а також Рим. 9:18 і 19). Тому і текст Мр. 10:45 і 14:24 стосується «всіх», а не «деякі»! Тому це не може бути підставою для виправдання радикального кальвінізму (тобто супралапсаріанство).

▣ **Огієнко «Провідника їхнього спасіння вчинив досконалим»**

NASB «вдосконалити автора їхнього спасіння»

NKJV «зробити автора їхнього спасіння досконалим»

NRSV «мав зробити першопроходця їхнього спасіння досконалим»

TEV «мав зробити Ісуса досконалим»

NJB «зробити досконалим... вождя їхнього спасіння»

Термін «досконалий» (АКТИВНИЙ АОРИСТ-ІНФІНІТИВ) тут означає «бути завершеним, зрілим, готовим до виконання поставлених завдань» (пор. Еф. 4:12). Автор послання тричі використовує цей термін щодо Ісуса (пор. Євр. 2:10; 5:9; 7:28) і так само тричі щодо Його послідовників (пор. Євр. 10:14; 11:40; 12:23). Див. Спеціальну тему до Євр. 7:11.

Ісус був істинною людиною (пор. Лк. 2:40,52). Він виріс у вірі та послуху (пор. Лк. 2:40,52). Він був випробуваний в усьому (пор. Євр. 5:8-9). Він зустрів та переміг багато духовних перешкод (пор. Євр. 4:15).

Він став великим прикладом для всього людства (пор. 1 Петр. 2:21).

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: АВТОР / ЛІДЕР, КЕРІВНИК (ARCHGĒOS)
(SPECIAL TOPIC: AUTHOR/LEADER (ARCHGĒOS))**

По-грецьки «автор» або «лідер/керівник» звучить як *archēgos*. Цей термін походить з грецьких кореня «початок» (*archē*) та «іти» або «вести» (*agō*). Це складне слово означає правителя, князя, або вождя/лідера (як людського, так і зі світу ангелів). Цей термін використовується лише чотири рази у Новому Заповіті, і щоразу по відношенню до Ісуса:

1. Князь або автор життя у Діях 3:15
2. Князь або лідер та спаситель у Діях 5:31
3. Автор спасіння у Євр. 2:10
4. Автор (основоположник) та вдосконалювач віри у Євр. 12:2

Ісус — основоположник, зачинатель, а також завершитель спасіння.

▣ **«через страждання».** Якщо говорити по-людськи, то Ісус був вдосконалений через страждання (пор. Євр. 5:8-9). Ісус часто говорив про суди та переслідування, з якими зіштовхнуться Його віруючі (пор. Мт. 5:10-12; Ів. 15:18-19; 17:14).

Рання церква перенесла багато переслідувань з боку іудеїв, язичників, римської влади та від лукавого, але Бог обернув всю цю протидію в інструмент розвитку віри та христоподібності (пор. Рим. 8:17; Фил. 1:29; 2 Тим. 3:12; Як. 1:2-4; та 1 Петр. 4:12-19). Цю істину можна проілюструвати (1) самим Старим Заповітом (пор. Євр. 11) та (2) місією Павла (пор. 1 Кор. 4:9-12; 6:4-10; 11:24-27).

2:11 Огієнко, NASB, NRSV «Бо Хто освячує, і ті, хто освячується»

NKJV «бо Хто освячує, і ті, хто освячені»

TEV «Той, хто очищує людей від їхніх гріхів, і як він, так і ті, хто очищені»

NJB «Бо освячені і очищені»

Це гра слів: «святий» / «освячений» (пор. Євр. 10:10,14). Перше слово вжито у формі АКТИВНОГО ДІЄПРИКМЕТНИКА ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ (стосовно Ісуса), а друге — ПАСИВНОГО ДІЄПРИКМЕТНИКА ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ (стосовно Його народу, пор. Ів. 17:19). Ісус ототожнюється зі Своім народом (пор. Євр. 1:14 та 2:6-8,9-18).

Віруючі освячуються Отцем (пор. Ів. 17:17; 1 Сол. 5:23) за посередництва Сина (пор. 1 Кор. 1:2; Еф. 5:26; Євр. 10:10,14,29; 13:12), і ці різні аспекти поєднуються у тексті Євр. 2:11:

1. Святий Бог Отець;
2. Святий Бог Син;
3. святі (віруючі) (пор. 1 Петр. 1:13-25).

Це істина як з позиційної, так і практичної точки зору. Ми святі у Христі і покликані бути святими, як Христос.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: НОВОЗАВІТНА СВЯТІСТЬ / ОСВЯЧЕННЯ
(SPECIAL TOPIC: NT HOLINESS / SANCTIFICATION)

Новий Заповіт стверджує, що коли грішники навертаються до Ісуса в покайній вірі (пор. Мр. 1:15; Дії 3:16,19; 20:21), вони вмиють виправдуються і освячуються. Це їхнє нове положення в Христі. Його праведність залічена нам (пор. Бут. 15:6; Рим. 4). Їх об'явлено праведними й святими (правова дія Бога).

Але Новий Заповіт також спонукає віруючих до святості або освячення. Це і богословська позиція в завершній роботі Ісуса Христа, і заклик до христоподібного ставлення й поведінки в повсякденному житті. Освячення, як і спасіння, є водночас і даром, і життям повного зречення від усього.

Первинна реакція (увірування)

Поступове уподібнення Христу

Дії 26:18

Рим. 6:19

Рим. 15:16

2 Кор. 7:1

1 Кор. 1:2-3; 6:11

Еф. 1:4; 2:10

2 Сол. 2:13

1 Сол. 3:13; 4:3-4,7; 5:2

Євр. 2:11; 10:10,14; 13:12

1 Тим. 2:15

2 Петр. 1:2

2 Тим. 2:21

1 Петр. 1:15-16

Євр. 12:14

▣ **«усі від Одного» (NASB – «всі від Отця»).** У грецькому тексті немає слова «Отець» (пор. NASB, NRSV, TEV). Займенник «Він» у наступній фразі стосується Ісуса (пор. NRSV, TEV, NIV). А тому, можливо, найкращим перекладом цього місця буде версія NJB «усі від одного племені» чи NIV «з однієї

сім'ю». Якщо це так, то ще наголос на людській природі Ісуса (пор. Євр. 2:14).

▣ **«З цієї причини не соромиться Він звати братами їх».** Ісус Себе повністю ототожнює з віруючими людьми. Через Його страждання, Божий образ відновився в них. Здається, що наступні три старозавітні цитати (пор. Євр. 2:12-13) за контекстом сюди взагалі не підходять, однак насправді автор вибрав старозавітні месіанські тексти, використавши рабиністичну гру слів. Контекст Євр. 2:10-18 повністю ототожнює Ісуса з Його послідовниками:

1. і Він, і вони проголошують Отця;
2. і Він, і вони прославляють Отця;
3. і Він, і вони надіються на Отця;
4. Ісус (пор. з «Я» в Євр. 2:136) та Його учні («діти» в Євр. 2:136) пов'язані, тому що Бог Отець дарував їх Своєму Сину;
5. і Він, і вони пов'язані людською природою;
6. і Він, і вони переживають випробування.

2:12-13 Тут декілька цитат із Старого Заповіту, через які описується те, як Ісус ототожнює себе з віруючими.

2:12 «Сповіду про Ім'я Твоє братам Своїм». Це цитата з Пс. 22:22, де автор пророкує про розп'яття.

▣ **«серед Церкви».** Див. Спеціальну тему нижче.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ЦЕРКВА (EKKLESIA) (SPECIAL TOPIC: CHURCH (EKKLESIA))

Це грецьке слово, *ekklēsia*, походить з двох слів: «із» та «покликані». Воно вживалося в світській сфері (зібрання громадян, пор. Дії 19:32,39,41), а також в релігійній сфері, завдяки вжитку цього слова в Септуагінті в значенні «громада» Ізраїлю (кагаль, BDB 874, KB 1078, пор. Чис. 16:3; 20:4; Повт. Зак. 31:30). Рання церква вважала себе продовженням старозавітного Божого народу. Вони були новим Ізраїлем (пор. Рим. 2:28-29; Гал. 3:29; 6:16; 1Петр. 2:5,9; Об. 1:6), здійсненням Божої вселенської місії (пор. Бут. 3:15; 12:3; Вих. 19:5-6; Мт. 28:18-20; Лк. 24:47; Дії 1:8; див. Спеціальну тему: «Вічний план відкуплення ЯХВЕ»).

Це слово вжито в декількох значеннях в Євангеліях та Діях.

1. міське зібрання (світське), Дії 19:32,39,41
2. вселенський Божий народ у Христі, Мт. 16:18 та Послання до ефесян
3. помісна громада віруючих в Христа, Мт. 18:17; Дії 5:11 (у цих віршах, церква в Єрусалимі); Дії 13:1; Рим. 16:5; 1 Кор. 16:19; Кол. 4:15; Филим. 2
4. народ Ізраїлю колективно, Дії 7:38, в проповіді Степана
5. Божий народ в окремому регіоні, Дії 8:3; Гал. 1:2 (Юдея або Палестина)

Церква – то зібрання людей, а не будівля. Протягом кількох століть церковні будівлі взагалі не існували. У Посланні Якова (одному з найперших християнських текстів) церква названа словом «*synagōgē*» (зібрання). Цей термін в значенні церкви зустрічається лише один раз, тут у Посланні Якова (пор. Як. 2:2; 5:14).

2:13 «На Нього я буду надіятися!». Це цитата з Іс. 8:17. Тут дозвольте мені додати пару слів стосовно того, що автор продовжує цитувати саме Септуагінту, незважаючи на те, що грецький переклад часом суттєво відрізняється від первісного єврейського (Мазоретського) оригіналу. Сьогодні існує багато дискусій стосовно різних англійських перекладів Біблії. Хтось любить одну версію, хтось — іншу. Інколи виникають запитання стосовно мотивів перекладів, а також, чи вони взагалі є християнами. Однак, якщо Святих Дух зумів використати грецький переклад для поширення Радісної вістки на Близькому Сході, то тим більше Він може використати різні сучасні переклади для цієї місії і сьогодні. Питання не в теорії перекладу, але в Божій волі, щоб усі люди почули і увірували у Христа через Євангеліє.

▣ «Ото Я та діти, яких Бог Мені дав». Це цитата з Септуагінти (з Іс. 8:18). Вся суть полягає в тому, щоб підкреслити єдність Ісуса та віруючих (пор. Євр. 2:17).

БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА:

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 2:14-18

¹⁴А що діти стали спільниками тіла та крові, то й Він став учасником їхнім, щоб смертю знищити того, хто має владу смерті, цебто диявола, ¹⁵та визволити тих усіх, хто все життя страхом смерті тримався в неволі. ¹⁶Бо приймас Він не Анголів, але Авраамове насіння. ¹⁷Тому мусів бути Він у всьому подібний братам, щоб стати милостивим та вірним Первосвященником у Божих справах, для вблагання за гріхи людей. ¹⁸Бо в чому був Сам постраждав, випробовуваний, у тому Він може й випробовуваним допомогти.

2:14 «А що». Це УМОВНЕ РЕЧЕННЯ ПЕРШОГО ТИПУ, яке вказує на істинність думки з точки зору автора чи його літературного задуму.

▣ «діти стали спільниками тіла та крові, то й Він став учасником їхнім». ДІЄСЛОВО «поділяти участь» (*koinōnia*) — ДОКОНАНИЙ ВИД АКТИВНИЙ СТАН ДІЙСНИЙ СПОСІБ — говорить про повноту людської природи Ісуса Христа (від Його боговтілення і до тепер). Вірші 14 і 17 наголошують на повноті людської природи Ісуса — а це було богословською проблемою для ранніх гностиків-єретиків (пор. 1 Ів. 4:1-6).

Буквально ця грецька фраза звучить як «кров і плоть», що прямо протилежно тому, як ця фраза зазвичай вживається в текстах. Рабини вживали цю фразу для того, щоб показати тлінність людини. Можливо, автор Послання перевернув цю фразу для того, щоб показати, що Ісус, хоча і був людиною, однак на Нього не впливала порочність гріхопадіння (пор. Рим. 8:3; Фил. 2:7-8).

У Посланні до євреїв наголошується на божественності (пор. Євр. 1:1-3; 4:14) і людськості Ісуса:

1. Євр. 2:14 — Ісус втілювався у людській природі;
2. Євр. 4:15 — Ісус був спокушений всім, чим і люди;
3. Євр. 5:7 — Ісус молився до Отця і голосно плакав;
4. Євр. 5:8-9 — Ісус вдосконалювався через страждання.

▣ «щоб смертю». Завдяки смерті Ісуса сама смерть померла! В цьому ж обшинна природа жертви з точки зору іудейського богослов'я (пор. Лев. 1-7). Лише один Він, невинний і непорочний, помер за нас всіх (пор. Рим. 5:12-21; 2 Кор. 5:14-15,21).

2:15 «знищити того». Цей термін (*katargeo*), що в KJV перекладається як «знищити», зустрічається лише тут і в Рим. 6:6. Очевидно, що ця конотація також присутня в 2 Сол. 2:8. Навіть аналізуючи контекст досить важко зрозуміти, коли це ДІЄСЛОВО слід перекладати як «знищити/усунути», а коли «зробити таким, що втратив силу» (пор. 1 Кор. 15:24, 26; Еф. 2:15). Однак, цей термін також має значення «звести нанівець, зробити недійсним, вивести з ладу» (пор. Рим. 3:3, 31; 4:14; 6:6; 1 Кор. 2:6; 13:8; 2 Кор. 1:7).

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: НЕДІЙСНИЙ / ТАКИЙ, ЩО ВТРАТИВ СИЛУ (*KATARGEŌ*)
(SPECIAL TOPIC: NULL AND VOID (*KATARGEŌ*))**

Термін *katargeō* був одним із найулюбленіших у апостола Павла: він використав його щонайменше 25 разів у своїх текстах. Однак, цей термін має дуже велике семантичне коло різних значень:

А. Основний етимологічний корінь цього слова походить від *argos*, який означає:

1. Бездіяльний
2. Непрацюючий
3. Невикористаний
4. Непотрібний
5. Неактивний

Б. Слово *kata*, яке додавалося до цього, означає:

1. Бездіяльність

2. Непотрібність
3. Те, що скасоване
4. Те, з чим уже покінчено
5. Те, що було повністю невинним

В. Один раз цей термін було вжито в Луки для опису безплідного (непотрібного) дерева (пор. Лк. 13:7)

Г. Павло використовував цей термін в переносному значенні у двох основних значеннях:

1. Все, що вороже до людства, Бог робить бездіяльним:
 - а. Людську гріховну природу – Рим. 6:6
 - б. Закон Мойсея по відношенні до Божих обітниць «сімені» – Рим. 4:14; Гал. 3:17; 5:4,11; Еф. 2:15
 - в. Духовні сили – 1 Кор. 15:24
 - г. Чоловіка «беззаконня» – 2 Сол. 2:8
 - д. Фізичну смерть – 1 Кор. 15:26; 2 Тим. 1:10 (Євр. 2:14)
2. Бог замінює старого (завіту, віку) новим:
 - а. Того, що стосується Закону Мойсея – Рим. 3:3,31; 4:14; 2 Кор. 3:7,11,13,14
 - б. Аналогію шлюбу, яка використовується в Законі – Рим. 7:2,6
 - в. Речей цього світу – 1 Кор. 13:8,10,11
 - г. Цього тіла – 1 Кор. 6:13
 - д. Вождів цього віку – 1 Кор. 1:28; 2:6

І хоча це слово перекладається по-різному, його основне значення полягає у тому, що щось має стати непотрібним, недійним, безсильним, нікчемним, але це не означає, що воно перестає існувати, руйнується чи знищується.

▣ **«хто має владу смерті, цебто диявола».** У сатани немає абсолютної влади над смертю (пор. Йов 2:4-6; 1 Кор. 5:5), але в нього дійсно є влада над страхом смерті (пор. Євр. 2:15) — і це влада над всім людством (пор. 1 Кор. 15:54-57). У світі існує особистісна сила зла, яка рішуче намагається протидіяти Божій волі (пор. Ів. 12:31; 14:30; 16:11; 2 Кор. 4:4; Еф. 2:2; 1 Ів. 4:4; 5:19). Ісус усунув смерть (пор. 2 Тим. 1:10) і в Нього ключі від шеолу (ад) та смерті (пор. Об. 1:18).

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: САТАНА (SPECIAL TOPIC: SATAN)

Сатана – то дуже важка тема з деяких причин.

1. Старий Заповіт зображує сатану не як залятого ворога добра, але як раба ЯХВЕ (див. А.Б Девідсон, «Богослов'я Старого Заповіту» [А. В. Davidson, OT Theology], стор. 300-306), що дає людям альтернативу і звинувачує їх в неправедності. У Старому Заповіті є лиш один Бог (див. Спеціальну тему: «Єдинобожжя»), одна сила, одна причина – ЯХВЕ (пор. Іс. 45:7; Амос 3:6).
2. Концепт особистого залятого ворога Бога з'явився в (неканонічній) літературі міжзавітного періоду під впливом перських дуалістичних релігій (зороастризму). Це, в свою чергу, вплинуло на рабиністичний іудаїзм і громаду есенів (Сувої Мертвого моря).
3. У Новому Заповіті ці старозавітні теми розвиваються в надзвичайно строгих, але вибіркових категоріях.

Якщо вивчати зло з точки зору біблійного богослов'я (вивчаючи цю тему окремо в різних книгах Біблії, за авторами або жанрами), то в Біблії виявляються дуже різні погляди на зло.

Якщо ж вивчати зло з небіблійних або позабіблійних джерел, з точки зору світових релігій чи східних релігій, то ми побачимо, що багато новозавітних ідей було передвіщено ще в перському дуалізмі й греко-римському спіритизмі.

Якщо виходити з положення божественного авторитету Біблії (а я як раз і виходжу з цього положення!), то розвиток новозавітного вчення треба розглядати як поступове одкровення.

Християнам слід остерігатися впливу іудейського фольклору або західної літератури (Данте, Мільтон) на формування уявлень про сатану. Безперечно, в цій сфері одкровення є багато таємничого та неясного. Бог вирішив не відкривати нам всіх сторін зла, його походження (див. Спеціальну тему:

«Люцифер»), розвитку та цілі, але Бог відкрив нам те, що зло буде переможене!

У Старому Заповіті термін «сатана» або «обвинувач» (BDB 966, KB 1317) може вживатися стосовно трьох різних груп.

1. люди-обвинувачі (пор. 1Сам. 29:4; 2Сам. 19:22; 1Цар. 11:14,23,25; Пс. 109:6)
2. ангели-обвинувачі (пор. Чис. 22:22-23; Йов 1-2; Зах. 3:1)
3. демони-обвинувачі (пор. 1Хр. 21:1; 1Цар. 22:21; Зах. 13:2)

Лише пізніше, в міжзавітний період, змія в Бут. 3 почали тлумачити як сатану (пор. Книга Премудрості 2:23-24; 2 Еноха 31:3), а ще пізніше рабини теж сприйняли це тлумачення (пор. Сот. 9б та Син. 29а). «Сини Божі» в Бут. 6 стали ангелами в 1 Еноха 54:6. Згадуючи про це, я зовсім не стверджую правдивості цієї богословської думки, я просто показую її розвиток. В Новому Заповіті ці старозавітні дії відносяться до ангельського уособлення зла (пор. 2Кор. 11:3; Об. 12:9).

Походження особового зла важко або неможливо (залежно від вашої точки зору) встановити зі Старого Заповіту. Причиною цього є, зокрема, сильне єдинобожжя Ізраїлю (див. Спеціальну тему: «Єдинобожжя»; також див. 1Цар. 22:20-22; Екл. 7:14; Іс. 45:7; Амос 3:6). ЯХВЕ зображається як причина всього (пор. Іс. 45:7; Амос 3:6), таким чином демонструється Його винятковість і верховенство (пор. Іс. 43:11; 44:6,8,24; 45:5-6,14,18,21,22).

Можливими джерелами інформації є (1) Йов 1-2, де сатана – один з «Божих синів» (тобто ангелів), або (2) Іс. 14 і Єз. 28, де горді царі Близького Сходу (Вавилону та Тира), можливо, слугують образами гордості сатани (пор. 1Тим. 3:6). Я ставлюся до такого підходу неоднозначно. Єзекііль вживає метафори Еденського саду не лише стосовно царя Тира, порівнюючи його з сатаною (див. Єз. 28:12-16), але і стосовно царя Єгипту, порівнюючи його з деревом пізнання добра і зла (Єз. 31).

Однак Іс. 14, особливо вірші 12-14, більш нагадує опис горделивого повстання ангелів. Якби Бог хотів конкретно відкрити нам природу сатани й повідати його походження, то чому Він обрав для цього такий «таємний» спосіб? Слід остерігатися тенденції систематичного богослов'я до виривання окремих неясних текстів з різних заповітів, авторів, книг та жанрів і поєднання їх як частин одного божественного «пазла».

Я погоджуюся з Альфредом Едершеймом («Життя і часи Ісуса Месії» [Alfred Edersheim, The Life and Times of Jesus the Messiah], Том 2, Додаток XIII [стор. 748-763] та Додаток XVI [стор. 770-776]), що рабиністичний іудаїзм зазнав великого впливу перського дуалізму та припущень щодо демонів. Рабини не є надійним джерелом істини в цій сфері. Вчення Ісуса різко відрізнялося від того, що навчали про це в синагозі. На мою думку, концепт архангела-ворога ЯХВЕ походить з уявлення про двох богів іранського дуалізму, Ахрімана та Ахурамазди, що його рабини потім перетворили в біблійний дуалізм ЯХВЕ та сатани.

Безсумнівно, в Новому Заповіті є поступове одкровення щодо уособлення зла, але воно не таке складне, як у рабинів. Цю різницю добре видно на прикладі «війни на небі». Падіння сатани є логічною необхідністю, але подробиці не надаються (див. Спеціальну тему: «Падіння сатани і його ангелів»). Навіть те, що повідомляється, подається під пеленою апокаліптичного жанру (пор. Об. 12:4,7,12-13). Хоча сатана зазнав поразки з боку Ісуса і був вигнаний на землю, він все ще виступає слугою ЯХВЕ (пор. Мт. 4:1; Лк. 22:31-32; 1Кор. 5:5; 1Тим. 1:20).

Нам слід стримувати свою цікавість в цьому питанні. Існує особова сила спокуси та зла, але при цьому є тільки один Бог, і ми все одно несемо відповідальність за свій вибір. Ми знаходимося на духовній війні як до спасіння, так і після. Здобути і утримувати перемогу можна лише в триєдиному Бозі і через Нього. Зло вже зазнало поразки і колись буде знищене (пор. Об. 20:10)!

2:16 Огієнко — немає

NASB «Безсумнівно»

NKJV «Дійсно»

NRSV, TEV «Ясно»

NJB — немає

Переклади NRSV та TEV найкраще висловлюють цю думку.

▣ **«приймає»**. Обидва ДІЄСЛОВА вжиті у формі ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ СЕРЕДНЬОГО (депонент) СТАНУ ДІЙНОГО СПОСОБУ. Заперечення «не» у грецькому оригіналі стоїть на початку речення для

підсилення. ДІЄСЛОВО *epilambanō* утворено від кореня *lambanō*, який означає «брати» чи «хапати» (як позитивному, так і в негативному сенсі). В цьому контексті маються на увазі позитивні дії Ісуса (пор. Євр. 8:9) щодо віруючих людей, які ніколи не стосувалися ангелів. І знову Ісус та Його послідовники протиставляються ангельському світу.

▣ **«Авраамове насіння»**. Буквально «насіння Авраама». ЯХВЕ пообіцяв бездітному Авраму, що він стане батьком великого народу з багатьма нащадками (пор. Бут. 12:2; 15:2-6; 17: 4-7; 18:10, 18). Термін «насіння» може мати значення як МНОЖИНИ, так і ОДНИНИ. Таким чином, він одночасно вказує і на народ Ізраїлю і на Месію, що гряде. На підставі інших новозавітних Писань ми знаємо, що все це пов'язано з вірою, а не з приналежністю до нації чи з виконанням певним правил (пор. Ів. 8:31-59; Гал. 3:7,9,29; Рим. 2:28,29). Обітниця Авраму були безумовними (пор. зокрема Бут. 15:12-21; Рим. 4), натомість Закон Мойсея будувався на умовах його дотримання (виконання).

2:17 «Тому мусів бути Він у всьому подібний братам». Заступницька праця Ісуса щодо людства пов'язана з тим, що Він повністю розуміє нашу природу (пор. Євр. 2:11,18; 4:15), а тому Він може бути нашим великим Первосвященником.

▣ **«щоб стати милостивим та вірним Первосвященником»**. Див. Спеціальну тему нижче.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ІСУС ЯК ПЕРВОСВЯЩЕННИК (SPECIAL TOPIC: JESUS AS HIGH PRIEST)

Послання до євреїв унікальне тим, що тільки в цій новозавітній книзі Ісуса називають Первосвященником. У Старому Заповіті є лише два місця, де Месія описується термінами первосвященства (Пс. 110:4; Зах. 3-4). Це питання розкривається повною мірою в Євр. 4:14-5:10 та 6:13-7:28.

Це послання описує первосвященницьке служіння Ісуса таким чином:

1. приносить умилостивлення за гріхи (пор. Євр. 2:17; 7:27; 9:14)
2. дає сили тим, хто спокушається гріхом (пор. Євр. 2:18)
3. дарує благодать тоді, коли її потребують (пор. Євр. 4:15-16)
4. приносить вічне життя (пор. Євр. 5:9-10)
5. заступається за віруючих (пор. Євр. 7:25; 9:24)
6. надає впевненості у можливості наблизитися до святого Бога (пор. Євр. 10:19-21)

▣ **«для вблагання за гріхи людей»**. Терміном «вблагання» в Септуагінті позначала кришка Ковчегу Завіту в Свята Святих. Однак, його грецький смисловий відтінок більше вказував на умилостивлення сердитого божества для того, щоб усунути наявний бар'єр між людьми і «богами». Через це сучасні перекладачі були стурбовані тим, яким чином цю конотацію можна пов'язати з ЯХВЕ (пор. RSV та NJB), і цей термін частіше перекладають як «відкуплення». Ісус поєднав правосуддя та милосердя ЯХВЕ (пор. 1 Ів. 2:2; 4:10). Але ми не повинні бачити окремо розсердженого старозавітного Бога та люблячого Ісуса. Отець послав Свого Сина (пор. Ів. 3:16). А Син являє нам Отця та наслідує Його.

2:18 «Бо в чому був Сам постраждав, випробовуваний». «Сам постраждав» — це форма ДОКОНАНОГО ВИДУ АКТИВНОГО СТАНУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ, яка говорить про те, що Ісус постійно зіштовхувався з якимись випробуваннями. Термін «випробовуваний» (*peirazō*) має смисловий відтінок «випробувати для того, щоб знищити» (пор. Євр. 4:15; Мт. 4:1). Сатана намагався знищити Ісуса на Голгофі, але Бог обернув це на велику перемогу відкуплення.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ГРЕЦЬКІ ТЕРМІНИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ВИПРОБУВАННЯ ТА ЇХНІ КОНОТАЦІЇ
(SPECIAL TOPIC: GREEK TERMS FOR TESTING AND THEIR CONNOTATIONS)

Є два грецьких слова з конотацією випробування когось з якоюсь метою.

1. *Dokimazō, Dokimion, Dokimasia*. Це металургійний термін, що означає випробування невідомості речовини (метафорично справжності когось) вогнем (див. Спеціальну тему: «Вогонь»). Вогонь виявляє справжній метал, а окалину спалює (тобто очищує метал). Цей фізичний процес став сильною ідіомою щодо Бога і/або сатани, або щодо випробування людиною інших. Цей термін вживається тільки в позитивному сенсі випробування з метою прийняття (див. Спеціальну тему: «Бог випробовує Свій народ [Старий Заповіт]»). Він вживається в Новому Заповіті щодо випробування

- а. волів – Лк. 14:19
- б. себе – 1Кор. 11:28
- в. нашої віри – Як. 1:3
- г. навіть Бога – Євр. 3:9

Очікувалися позитивні результати цих випробувань (пор. Рим. 2:18; 14:22; 16:10; 2Кор. 10:18; 13:3,7; Фил. 2:27; 1Петр. 1:7), і тому цей термін виражає ідею перевірки людини та підтвердження того, що вона

- а. достойна
- б. добра
- в. щира
- г. цінна
- д. має честь

2. *Peirazō, Peirasmus*. Цей термін часто мав відтінок значення випробування з метою знайти якісь вади або відкинути. Він вживається в Новому Заповіті в контексті випробування Ісуса в пустелі.

а. Він передає ідею спроби уловити Ісуса (пор. Мт. 4:1; 16:1; 19:3; 22:18, 35; Мр. 1:13; Лк. 4:2; Євр. 2:18).

б. Цей термін (*peirazōn*) вживається як титул сатани в Мт. 4:3 і 1Сол. 3:5 («спокусник»).

в. Вживання

(1) Ісус вживав цей термін для застереження людей не спокушувати Бога (пор. Мт. 4:7; Лк. 4:12, [або Христа, пор. 1Кор. 10:9]).

(2) Він також означає невдалу спробу (пор. Євр. 11:29).

(3) Він вживається щодо спокус та випробувань віруючих (пор. 1 Кор. 7:5; 10:9, 13; Гал. 6:1; 1 Сол. 3:5; Євр. 2:18; Як. 1:2, 13, 14; 1Петр. 4:12; 2Петр. 2:9).

▣ «у тому Він може й випробовуваним допомогти». Ця ж сама істина повторюється в Євр. 4:15. Ісус повністю ототожнює Себе зі Своїм нужденним народом (пор. Євр. 2:17)!

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора.

Ці питання для обговорення мають допомогти Вам обдумати основні питання та теми цієї глави. Запитання мають пробудити Вас до роздумів, а не нав'язати Вам які-небудь остаточні догми.

1. Опишіть, чим саме навий завіт є вищим за Закон Мойсея?
2. Чому автор Послання так часто цитує текст із Закону Мойсея?
3. Кого стосуються попередження з глави 2?
4. Кого стосується текст Євр. 2:6-8 — людства чи Ісуса?
5. Чому Ісус мав страждати, і як страждання впливають на християн?

6. Чи дійсно сатана має владу над смертю християн (відповідно до Євр. 2:14)?
7. Назвіть причини пришествя Ісуса.

ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ. ГЛАВА 3

ПОДІЛ НА ФРАГМЕНТИ В СУЧАСНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

UBS ⁴	NKJV	NRSV	TEV	NJB
Ісус вищий за Мойсея	Син був вірним	Ісус є вищим за Мойсея	Ісус більший за Мойсея	Христос вищий за Мойсея
3:1-6	3:1-6	3:1-6	3:1-6	3:1-6
Відпочинок для Божого народу	Будьте вірними	Попередження і умовляння	Відпочинок для Божого народу	Як досягнути Божий край відпочинку
(3:7-4:13)		(3:7-4:13)	(3:7-4:13)	(3:7-4:13)
3:7-11	3:7-15	3:7-19	3:7-11	3:7-11
3:12-19	Невдача під час пустельних мандр 3:16-19		3:12-15 3:16-19	3:12-19

ЧИТАННЯ ТРЕТЄ (з книги «Посібник для хорошого читання Біблії»)

СЛІДУВАННЯ ОРИГІНАЛЬНОМУ АВТОРСЬКОМУ НАМИРУ В ФРАГМЕНТАХ ТЕКСТУ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора

Прочитайте цілу главу книги за один раз. Визначте основні теми глави. Порівняйте ваш поділ глави на фрагменти з вже наявними поділами п'ятох сучасних перекладів Біблії. Поділ на фрагменти не є богонатхненним, однак він є ключем для слідування оригінальному авторському задуму, що лежить в основі тлумачення взагалі. Кожен фрагмент має одну-єдину тему:

1. Перший фрагмент.
2. Другий фрагмент.
3. Третій фрагмент.
4. І т.д.

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ ПОГЛЯД: ЄВР. 3:1-4:13

- А. Ця частина присвячена питанню вищості Ісуса понад двох братів-лідерів часів Закону — Мойсея та Аарона та левитів. Це нас приведе до прикладною дискусії стосовно священства Мелхиседека (Євр. 4:14-7:28).
- Б. Тут по-рабиністичному обігруються дві концепції: (1) «дім Божий» в Євр. 3:1-6 (пор. Чис. 12:7-8; 2 Сам. 7) та (2) «відпочинок/спочинок» у Євр. 3:7-4:13 (пор. Пс. 95:7-11).
- В. Ці аргументи проявляються наступним чином:
 1. Мойсей був частиною Божого дому/господарства, тоді як Ісус — Той, Хто побудував цей дім/господарство.
 2. Мойсея був слугою у цьому домі, а Ісус — членом сім'ї.
 3. Мойсей так і не зміг ввести Божий народ до Божого спочинку, а Ісус зміг це зробити.
- Г. Основна богословська істина цього літературного фрагменту у застереженні бути слухняним та вірним. Ісус таким якраз і був, а от Ізраїль — ні. Якщо закон Мойсея передбачав певні наслідки за непослух, то наскільки ж серйозніші наслідки мають бути для тих, хто відкидає або ж порушує Новий Завіт (пор. Євр. 2:1-4)?
- Д. Ця частина є досить типологічною: вона зображає Новий Завіт як новий духовний вихід!

ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІВ І ФРАЗ

БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА:**ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 3:1-6**

¹ Отож, святі брати, учасники небесного покликання, уважайте на Апостола й Первосвященика нашого ісповідання, Ісуса, ² що вірний Тому, Хто настановив Його, як був і Мойсей у всім домі Його, ³ бо гідний Він вищої слави понад Мойсея, поскільки будівничий має більшу честь, аніж дім. ⁴ Усякий бо дім хтось будує, а Той, хто все збудував, то Бог. ⁵ І Мойсей вірний був у всім домі Його, як слуга, на свідоцтво того, що сказати повинно було. ⁶ Христос же, як Син, у Його домі. А дім Його ми, коли тільки відвагу й похвалу надії додержимо певними аж до кінця.

3:1 Огієнко, NASB, NKJV, NJB «святі брати»

NRSV «брати і сестри»

TEV «мої друзі-християни»

Кому адресована ця книга? Тут термін «брати» вживається неодноразово (пор. Євр. 2:11; 3:1,12; 10:19; 13:22), і він (зважаючи на тему Послання) натякає на віруючих іудеїв.

▣ «учасники небесного покликання». Це поняття в Біблії вживається у різних значеннях:

1. Ізраїль був покликаний Богом, щоб стати царством священників, що повернуть світ назад до Бога (пор. Бут. 12:3; Вих. 19:5). В Старому Заповіті це був загальний призов (народу Ізраїлю) до служіння (а не до індивідуального спасіння), до виконання поставленого завдання (всесвітньої евангелізації).
2. Кожен віруючий покликаний (пор. Ів. 6:44,65) до вічного спасіння.
3. Кожен християнин покликаний служити Тілу Христа через свої духовні дари (пор. 1 Кор. 12:7,11).

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ПОКЛИКАНІ
(SPECIAL TOPIC: CALLED)**

Ініціатива щодо покликання, обрання та випробування віруючих завжди за Богом (пор. Ів. 6:44,65; 15:16; 1 Кор. 1:1-2; Еф. 1:4-5,11). Термін «покликання» вживається у різних богословських аспектах.

A. Старозавітна фраза «бути покликаний на ім'я» завжди вживалося в контексті поклоніння (пор. Бут. 4:26; 12:8; 21:33; 26:25; Вих. 34:5).

B. Грішники покликані до спасіння благодаттю Божою (пор. Вих. 34:6-7) через звершену справу Христа та переконання від Святого Духа (пор. klētos з Рим. 1:6-7; 9:24, де є богословська подібність до 1 Кор. 1:1-2 та 2 Тим. 1:9; 2 Петр. 1:10).

V. Грішники покликані в ім'я Господа, щоб бути спасеними (пор. epikaleō в Діях 2:21; 22:16; Рим. 10:9-13). Така заява є ідіомою поклоніння у євреїв.

Г. Віруючі кличуть Його ім'я, коли в них проблеми та переживання (пор. Дії 7:59).

Д. Віруючі покликані жити життям, подібним до життя Христа (пор. klēsis в 1 Кор. 1:26; 7:20; Еф. 4:1; Фил. 3:14; 2 Сол. 1:11; 2 Тим. 1:9).

E. Віруючі покликані до місіонерства (пор. Дії 13:2; 1 Кор. 12:4-7; Еф. 4:1).

▣ «уважайте на... Ісуса». Тут вжито АКТИВНИЙ АОРИСТ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ. Це означає — уважно і зважено осмислити (пор. Євр. 10:24). Відповідно до контексту, мається увазі порівняти Особу і служіння Христа із вождями завіту Мойсея.

▣ «Апостола й Первосвященика». Ці два титули Ісуса показують Його вищість за Мойсея, який був офіційним вісником Бога та Аарона — первосвященика-левита. Глави 3 і 4 присвячені питанню вищості Ісуса над Аароном. Оскільки грецькі терміни «посланець» і «ангел» є тотожним, то слово «апостол», який

по-грецьки означає «посилати», одночасно може стосуватися і ангелів, яких Бог посилає служити тим, кого Він спасає (пор. Євр. 1:14), і Ісуса, який був посланий Богом для відкуплення тих, кого Він спасає (пор. Ів. 3:17). Це єдине місце у Новому Заповіті, де Ісус названий «апостолом», хоча Іван часто використовує ДІЄСЛІВНУ форму («посилати») цього терміну щодо Ісуса — Отець послав Ісуса (пор. Ів. 3:17,34; 5:36,38; 6:29,57; 7:29; 8:42; 10:36; 11:42; 17:3,18,21,23,25; 20:21).

▣ **«Апостола».** Це слово походить від ДІЄСЛОВА «посилати» (див. Спеціальну тему: Посилати (*apostellō*)) і використовувалося рабинами в тому значенні, що хтось із них міг бути уповноваженим представником іншого. Мойсей служив у Божому домі як слуга, а Ісус — як «син», тобто як член сім'ї. Бог покликав Мойсея служити, але Ісуса послав з неба.

▣ **«Первосвященника».** Послання до євреїв — це єдина книга Біблії, де Ісуса називають Первосвященником (пор. Євр. 2:17; 3:1; 4:14,15; 5:5,10; 6:20; 7:26,28; 8:1,3; 9:11; 10:21). А тому була потрібна серйозна рабиністична аргументація, щоб переконати іудеїв першого століття, що Ісус з коліна Іуди справді був священником. Община, яка написала Рукописи Мертвого моря очікувала двох Месій — одного з царського роду (з коліна Іуди) та одного зі священницького роду (з коліна Левія, пор. Пс. 110; Зах. 3-4).

▣ **«нашого ісповідання».** Грецький термін *homologia* утворений із двох слів «говорити» та «теж саме». Читачі цього тексту вже визнали свою віру в Ісуса Христа. Але зараз вони повинні твердо триматися свого сповідання (пор. Євр. 4:14; 10:23). В цьому і основне послання цієї книги.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: СПОВІДУВАННЯ (SPECIAL TOPIC: CONFESSION/PROFESSION)

А. Це слово походить з грецького кореня *homologeō/exomologō*. Це складене слово складається з *homo* (те саме) та *legō* (казати) або *ex* (від, з). Головним значенням цього слова є «казати те саме», «погоджуватися». Коли до нього додається грецький ПРИЙМЕННИК *ex*, це слово означає публічну заяву.

Б. Це слово перекладається як

1. хвалити
2. погоджуватися
3. заявляти (пор. Мт. 7:23)
4. сповідуватися
5. сповідувати (пор. Євр. 4:14; 10:23)

В. Воно вживається в двох на перший погляд протилежних значеннях

1. хвалити (Бога)
2. визнавати гріх

Можливо, це слово з'явилося внаслідок відчуття людиною Божої святості та власної гріховності. Визнання однієї істини призводить до визнання обох істин.

Г. У Новому Заповіті ця група слів вживається в таких значеннях:

1. обіцяти (пор. Мт. 14:7; Дії 7:17)
2. погоджуватися з чимось або на щось (пор. Ів. 1:20; Лк. 22:6; Дії 24:14; Євр. 11:13)
3. хвалити (пор. Мт. 11:25; Лк. 10:21; Рим. 14:11; 15:9; Євр. 13:15)
4. сприймати
 - а. особу (пор. Мт. 10:32; Лк. 12:8; Ів. 9:22; 12:42; Рим. 10:9; Фил. 2:11; 1Ів. 2:23; Об. 3:5)
 - б. істину (пор. Дії 23:8; 1Ів. 4:2)
5. робити публічну заяву (правовий сенс, що з часом перейшов в релігійне проголошення, пор. Дії 24:14; 1Тим. 6:13)
 - а. без визнання провини (пор. 1Тим. 6:12; Євр. 10:23)
 - б. з визнанням провини (пор. Мт. 3:6; Дії 19:18; Євр. 4:14; Як. 5:16; 1Ів. 1:9)

3:2 «що вірний Тому, Хто настановив Його». Основний наголос в цьому контексті на (1) обранні Отцем

Ісуса та спорядженні Останнього на призначену місію з відкуплення людства (пор. Мр. 3:14) і (2) практичній вірі Ісуса (ДІСПРИКМЕТНИК ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ) в Отця як приклад того, як віруючі мають проявляти свою віру. Він дійсно з людством одне ціле. З іншого боку, одна із можливих етимологій слова «настановив» — це «створив». Якраз Арій використовував це ДІЄСЛОВО у своєму диспуті з Афанасієм стосовно того, що Ісус був найвищим творінням (пор. Прип. 8:22) Божим, але не Богом Сам по Собі (пор. Дії 2:36; Рим. 1:4; Кол. 1:15). Ця полеміка IV ст. н.е. спричинила виникнення чіткого вчення про Одну Божественну Сутність та три вічні Її Особистісні прояви — Отець, Син і Святий Дух (Трійця). Ці три Божественні Особи складають єдиного вічного Бога (пор. Ів. 1:1-18)²².

▣ **«у всім домі Його»**. Тут посилання на текст Чис. 12:7,8. Уявлення про Божий народ як про Божий дім — метафора, яка часто зустрічається у Біблії (пор. Євр. 3:6, «домашні» в Гал. 6:10; 1 Тим. 3:15; «духовний дім» в 1 Петр. 2:5; «дім Божий» в 1 Петр. 4:17). Термін «дім» в цьому фрагменті зустрічається шість разів як в значенні будинку, так і в значенні сім'ї. Схоже, аргументація відбувається наступним чином:

1. Мойсей був частиною Божого дому, але Ісус був будівничим цього ж дому;
2. Мойсей — слуга, а Ісус — член сім'ї;
3. Мойсей не зміг привести людей до Божого спочинку, а Ісус зміг це зробити.

3:3 «бо гідний Він вищої слави понад Мойсея». Це форма ДОКОНАНОГО ВИДУ ПАСИВНОГО СТАНУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ. Така заява була просто шокуючою для євреїв (пор. 2 Кор. 3:7-11).

3:4 «Усякий бо дім хтось буде». Це місце використовувалося для богословсько-філософського обґрунтування «першопричини» при спробах довести існування Бога (див. праці Томи Аквінського). Однак, цей потік роздумів (про «першопричину») аж ніяк не може привести людину до відкриття Бога як Отця та Господа Ісуса Христа, або Бога як друга грішників.

▣ **«а Той, хто все збудував, то Бог»**. Бог Отець все створив (пор. Рим. 11:36; 1 Кор. 15:25-27). А Ісус був посередником Бога у творінні (пор. Ів. 1:3; 1 Кор. 8:6; Кол. 1:16; Євр. 1:2).

3:5-6 «Христос же, як Син, у Його домі». Ісус — син (без АРТИКЛЯ, пор. Євр. 1:2; 3:6; 5:8; 7:28), і в цьому контраст з Мойсеєм, слугою (пор. Євр. 1:2; 3:5; 5:8; 7:28; Вих. 14:31; Чис. 12:7). Мойсей був вірним слугою (пор. Чис. 12:7), але Ісус був членом сім'ї!

3:5 Мойсей говорив про Христа в Повт. Зак. 18:18-19 (пор. 1 Петр. 1:11). Це повторює істину з Євр. 1:1.

3:6 «А дім Його ми», коли до кінця. Сім'я віруючих тут описується як дім (пор. Гал. 6:10; 1 Тим. 3:15; 1 Петр. 2:5; 4:17). Така ж сама будівельна метафора вживається, коли церкву колективно називають храмом (пор. 1 Кор. 3:16). У цій фразі підкреслюється: (1) віруючі є власністю Ісуса та (2) Божий народ є єдиним цілим (як корпоративна сутність).

Незвично говорити про церкву як про дім Ісуса. Саме тому у деяких давньогрецьких рукописах ЗАЙМЕННИК був змінений так, щоб він говорив про Бога Отця (пор. рукописи P⁴⁶ та D*).

▣ **«Коли»**. Це УМОВНЕ РЕЧЕННЯ ТРЕТЬОГО ТИПУ, яке говорить про потенційну можливість дії (*ean* + УМОВНИЙ СПОСІБ). Це вносить у цю фразу елемент випадковості (пор. Євр. 3:14; 4:14; Рим. 11:22; 1 Кор. 15:2).

▣ **«відвагу й похвалу надії додержимо»**. Слово «додержимо» акцентує увагу на важливості непохитності віри (АКТИВНИЙ АОРИСТ УМОВНОГО СПОСОБУ, пор. Євр. 3:14; 4:14; див. Спеціальну тему до Євр. 4:14). Решту цієї глави, а також глава 4 — це одне триваюче застереження (1) для віруючих іудеїв, щоб вони рухалися до зрілої віри і (2) для тих, хто чули Євангеліє і бачили її могутній вплив у житті їхніх віруючих друзів-іудеїв, щоб вони повністю її прийняли і для себе.

▣ **«похвалу надії»**. Акцент на надії є характерною ознакою для цього Послання (пор. Євр. 3:6; 6:11; 7:19; 10:23; 11:1). Надія вказує нам на фінальний результат нашої віри!

²² Щодо аріанської дискусії див.: Millard J. Erickson, *Christian Theology* (2nd ed.), pp. 711-715.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: НАДІЯ (SPECIAL TOPIC: HOPE)

Павло часто вживав це слово в різних, але взаємозв'язаних значеннях. Воно часто асоціювалося з доведенням віри віруючої людини до завершення (напр., 1Тим. 1:1). Це слово можна замінити виразами «слава», «вічне життя», «остаточне спасіння», «друге пришестя», тощо. Завершення неодмінно настане, але це ще буде в майбутньому й невідомо коли. Поняття «надія» часто асоціювалося з «вірою» та «любов'ю» (пор. 1Кор. 13:13; 1Сол. 1:3; 2Сол. 2:16). Далі йде частковий список прикладів вживання Павлом цього слова.

1. Друге пришестя, Гал. 5:5; Еф. 1:18; 4:4; Тит. 2:13
2. Ісус – наша надія, 1Тим. 1:1 (Бог – наша надія, 1Тим. 5:5; 1Петр. 3:5)
3. Віруючий постане перед Богом, Кол. 1:22-23; 1Сол. 2:19
4. Надія приготована на небесах, Кол. 1:5
5. Віра в Євангеліє, Кол. 1:23; 1Сол. 2:19
6. Остаточне спасіння, Кол. 1:5; 1Сол. 4:13; 5:8
7. Божа слава, Рим. 5:2; 2Кор. 3:12; Кол. 1:27
8. Спасіння язичників через Христа, Кол. 1:27
9. Впевненість у спасінні, 1Сол. 5:8
10. Вічне життя, Тит. 1:2; 3:7
11. Наслідки християнської зрілості, Рим. 5:2-5
12. Відкуплення всього створіння, Рим. 8:20-22
13. Завершення всиновлення, Рим. 8:23-25
14. Ім'я Бога, Рим. 15:13
15. Павлове бажання щодо віруючих, 2Кор. 1:7
16. Старий Заповіт як путівник для новозавітних віруючих, Рим. 15:4

▣ «аж до кінця». Цієї фрази немає давньогрецьких рукописах P⁴⁶ чи В, а отже, вона, швидше за все, не є оригінальною. Однак, вона міститься в інших унциальних грецьких рукописах (א, А, С, D, К та Р). Можливо, вона містилася в Євр. 3:14, але була дописана переписувачами тут задля балансу. Це цілком відповідає богословському контексту цього місця. Див. Спеціальну тему до Євр. 7:11.

БІБЛІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ОГІЄНКА: ПОСЛАННЯ ДО ЄВРЕЇВ, 3:7-19

⁷ Тому то, як каже Дух Святий:

Сьогодні, як голос Його ви почуєте,

⁸ не робіть затверділими ваших сердець,

як під час нарікань, за дня випробовування на пустині,

⁹ де Мене випробовували отці ваші, Мене випробовували,

і бачили працю Мою сорок років.

¹⁰ Через це Я розгнівався був на той рід і сказав:

Постійно вони блудять серцем,

вони не пізнали доріг Моїх,

¹¹ тому Я присягнув був у гніві Своїм,

що вони до Мого відпочинку не ввійдуть!

¹² Стережіться, брати, щоб у комусь із вас не було злого серця невірства, що воно відступало б від Бога Живого! ¹³ Але кожного дня заховайте один одного, доки зветься Сьогодні, щоб запеклим не став котрий з вас через підступ гріха. ¹⁴ Бо ми стали учасниками Христа, коли тільки

почате життя ми затримаємо певним аж до кінця,

¹⁵ аж поки говориться:

Сьогодні, як голос Його ви почуєте,

не робіть затверділими ваших сердець, як під час нарікань!

¹⁶ Котрі бо, почувши, розгнівали Бога? Чи не всі, хто з Єгипту вийшов з Мойсеєм? ¹⁷ На кого ж Він гнівався був сорок років? Хіба не на тих, хто згрішив, що їхні кості в пустині

полягли? ¹⁸ Проти кого Він був присягався, що не ввійдуть вони до Його відпочинку, як не проти неслухняних? ¹⁹ І ми бачимо, що вони не змогли ввійти за невірство.

3:7 «як каже Дух Святий». Мається на увазі богонатхненний характер (через Святого Духа) всього Старого Заповіту. В цьому контексті це дуже важлива деталь, оскільки Писання стосується Отця в Євр. 1:5,13; 2:6,11; 4:3,4; 10:9; 13:5. А отже, це сильний аргумент на користь того, що Святий Дух є Богом і Особистістю (див. Спеціальну тему: Святий Дух як Особистість; пор. Євр. 9:8; 10:15).

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ТРИЦЦЯ
SPECIAL TOPIC: THE TRINITY

Звернімо увагу на участь всіх трьох Осіб Трійці в єдиних контекстах. Термін «трійця» був вперше введений Тертуліаном; він не вживається в Біблії, але сам концепт Трійці зустрічається в Біблії дуже часто.

А. Євангелія

1. Мт. 3:16-17; 28:19 (та паралельні місця)
2. Ів. 14:26

Б. Дії Апостолів – Дії 2:32-33, 38-39

В. Послання Павла

1. Рим. 1:4-5; 5:1,5; 8:1-4,8-10
2. 1Кор. 2:8-10; 12:4-6
3. 2Кор. 1:21-22; 13:14
4. Гал. 4:4-6
5. Еф. 1:3-14,17; 2:18; 3:14-17; 4:4-6
6. 1Сол. 1:2-5
7. 2Сол. 2:13
8. Тит. 3:4-6

Г. Послання Петра – 1Петр. 1:2

Д. Послання Юди – вв. 20-21

Про множину в Бозі йдеться і в Старому Заповіті.

А. Вживання форми МНОЖИНИ стосовно Бога

1. Ім'я Елогім стоїть у формі МНОЖИНИ (див. Спеціальну тему: «Імена Бога»), але коли воно вказує на Бога, то завжди вживається в ДІСЛОВИМ ОДНИНИ
2. Форма першої особи множини в Бут. 1:26-27; 3:22; 11:7

Б. «Ангел Господній» (див. Спеціальну тему: «Ангел Господній») був видимим представником Божества

1. Бут. 16:7-13; 22:11-15; 31:11,13; 48:15-16
2. Вих. 3:2,4; 13:21; 14:19
3. Суд. 2:1; 6:22-23; 13:3-22
4. Зах. 3:1-2

В. Бог і Його Дух є окремими особами, Бут. 1:1-2; Пс. 104:30; Іс. 63:9-11; Єз. 37:13-14

Г. Бог (ЯХВЕ) і Месія (Адон) є окремими особами, Пс. 45:6-7; 110:1; Зах. 2:8-11; 10:9-12

Д. Месія і Дух є окремими особами, Зах. 12:10

Е. Всі три особи згадуються в Іс. 48:16; 61:1

Божественність Ісуса та особа Духа були проблемами для перших віруючих, що дотримувалися строгого єдинобожжя (див. Спеціальну тему: «Єдинобожжя»).

1. Тертуліан – ставив Сина нижче від Отця
2. Ориген – ставив божественну сутність Сина і Духа нижче від Отця
3. Арій – заперечував божественність Сина і Духа
4. Монархіанізм – віра в послідовне хронологічне проявлення єдиного Бога як Отця, потім як Сина, а потім як Духа.

Трійця є формулою, що була історично розроблена на основі біблійних текстів.

1. Повна божественність Ісуса та Його рівність Отцю були затверджені на Нікейському соборі

325 р. н.е. (пор. Ів. 1:1; Фил. 2:6; Тит. 2:13)

2. Повна особа та божественність Духа, Його рівність Отцю і Сину були затверджені на Константинопольському соборі 381 р. н.е.

3. доктрина Трійці повністю описана в творі Августина De Trinitate

Тут ми стоїмо перед великою таємницею. Але Новий Заповіт стверджує одну Божественну сутність (єдинобожжя) з трьома вічними проявленнями в особах Отця, Сина і Святого Духа.

▣ **«Сьогодні, як голос Його ви почуєте».** Вірші 7-11 — це цитата з Септуагінти (Пс. 95:7-11), яка є застереженням Ізраїлю проти невірства під час його блукання пустелею. Текст від Євр. 3:17 і аж до 4:13 ґрунтується на описовому зображенні цього місця. Тут використано УМОВНЕ РЕЧЕННЯ ТРЕТЬОГО ТИПУ. Вони мали можливість побачити і почути (пор. Євр. 3:9), але свідомо не захоїли цього і зробили свої серця жорстокими.

3:8 «не робіть затверділими ваших сердець». Тут присутня історична алюзія на той час, коли Ізраїль блукав пустелею. Масоретський єврейський текст називає наступні географічні місця, де Ізраїль проявляв непокору: Меріва (пор. Вих. 17:7; Чис. 20:13) та Масса (пор. Вих. 17:7; Повт. Зак. 6:16). Септуагінта перекладає ці назви відповідно до їх значення: Меріва — місце розбрату, Масса — спокуса (пор. Євр. 3:9). Тут слово «серце» означає людину в цілому (пор. Повт. Зак. 6:4-5). Ці ізраїльтяни спочатку мали віру, але не чинили відповідно до неї (див. історію на звіт 12 розвідників; пор. Чис. 12). І в результаті вони не увійшли в Землю обітовану.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: СЕРЦЕ (SPECIAL TOPIC: THE HEART)

Грецьке слово *kardia* вживається в Септуагінті та в Новому Заповіті в тому самому значенні, що й єврейське *leb* («лев»; BDB 523, KB 513). Воно вживається різними способами (пор. Бауер, Арндт, Гінґріх та Данкер, «Грецько-англійський лексикон» (Bauer, Arndt, Gingrich and Danker, A Greek-English Lexicon), 2-е видання, стор. 403-404).

1. центр фізичного життя, метафорично: вся людина (пор. Дії 14:17; 2Кор. 3:2-3; Як. 5:5)
2. центр духовного життя (тобто мораль)
 - а. Бог знає серце (пор. Лк. 16:15; Рим. 8:27; 1Кор. 14:25; 1Сол. 2:4; Об. 2:23)
 - б. вживається щодо духовного життя людей (пор. Мт. 15:18-19; 18:35; Рим. 6:17; 1Тим. 1:5; 2Тим. 2:22; 1Петр. 1:22)
3. центр розумового життя (інтелект, пор. Мт. 13:15; 24:48; Дії 7:23; 16:14; 28:27; Рим. 1:21; 10:6; 16:18; 2Кор. 4:6; Еф. 1:18; 4:18; Як. 1:26; 2Петр. 1:19; Об. 18:7; серце виступає синонімом розуму в 2Кор. 3:14-15 та Фил. 4:7)
4. центр хотіння (воля, пор. Дії 5:4; 11:23; 1Кор. 4:5; 7:37; 2Кор. 9:7)
5. центр емоцій (пор. Мт. 5:28; Дії 2:26,37; 7:54; 21:13; Рим. 1:24; 2Кор. 2:4; 7:3; Еф. 6:22; Фил. 1:7)
6. унікальне місце роботи Духа (пор. Рим. 5:5; 2Кор. 1:22; Гал. 4:6 [тобто Христос є в наших серцях, Еф. 3:17])
7. Серце як метафора вживається в сенсі всієї людини (пор. Мт. 22:37, цитата з Повт. Зак. 6:5).

Думки, наміри та дії серця повністю виявляють тип людини. У Старому Заповіті є деякі дивовижні випадки вживання цього слова.

- а. Бут. 6:6; 8:21, «Бог засмутився у серці Своїм», див. тж. Ос. 11:8-9
- б. Повт. Зак. 4:29; 6:5; 10:12, «всім серцем твоїм і всією душею»
- в. Повт. Зак. 10:16; Єр. 9:26, «необрізане серце» та Рим. 2:29
- г. Єз. 18:31-32, «серце нове»
- д. Єз. 36:26, «серце нове» та «серце кам'яне» (пор. Єз. 11:19; Зах. 7:12)

▣ **«за дня».** Це ще один приклад, коли єврейське слово *yom* вживається у переносному сенсі (пор. Ів. 8:56; Євр. 8:9), а не в буквальному значенні 24 годин (добі).

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ДЕНЬ (YOM)
(SPECIAL TOPIC: DAY (YOM, BDB 398, KB 399))**

Короткий опис теорій щодо слова *yom* (день у Бут. 1) взято та адаптовано з книги John Harris «OT Survey I Notebook» (автор — доктор, декан факультету християнського навчання і професор Старого Заповіту в East Texas Baptist University):

1. Теорія буквальної 24-годинної доби

Це безпосередній підхід (Вих. 20:9-11), який викликає наступні запитання:

- а. Як же було світло, якщо Сонце не було створено до четвертого дня?
- б. Як можна було назвати всіх тварин менш, ніж за один день (особливо тих, які від початку знаходилися в різних частинах світу) (пор. Бут. 2:19-20)?

2. Теорія «дня—епохи»

Ця теорія намагається узгодити науку (зокрема, геологію) та Писання. Відповідно до неї, біблійні дні були тривалими геологічними епохами. Тривалість кожної з епох була різною, що приблизно і співпадає з різними геологічними шарами в уніформістській теорії. Учені погоджуються в цілому з логікою подій глави 1 книги Буття: випаровування та водяні маси, виділення суші були до того, як з'явилося життя; спочатку з'явилися рослини, а потім тварини, а людина є останньою та найскладнішою формою життя. Однак, виникають такі запитання:

- а. Як рослини жили без сонця «віками»?
- б. Яким способом відбувалося опилення рослин без птахів і комах, що з'явилися значно пізніше?

3. Альтернативна теорія «дня—епохи»

Дні дійсно і буквально були 24 годинами, але кожен з них були відділені певними епохами, протягом яких все, що було створено, продовжувало розвиватися. Запитання, що виникають:

- а. Ті ж самі проблеми, що і в теорії вище.
- б. Хіба сам текст вказує на те, що слово «день» можна використовувати одночасно в значенні буквальної доби (24 годин) та часової епохи?

4. Прогресивна теорія «створення—катастрофи»

Ця теорія про наступне: між Бут. 1:1 і 1:2 був невизначений період часу, величиною у геологічні епохи, протягом цього періоду і були створені доісторичні істоти, як ми можемо по скам'янілостях; близько 200 000 років сталася надприродна катастрофа, яка знищила більшість життя на планеті, і багато тварин вимерло; і лише після того відбулися події Буття 1. Тому ті дні були відновленням творення, а не оригінальним творіння з нічого.

5. Теорія Едему

Розповідь про створення світу стосувалася виключно створення та інших матеріальних аспектів Едемського саду.

6. Теорія розриву

Відповідно до Бут. 1:1, Бог створив досконалий світ. Але відповідно до Бут. 1:2, Люцифер (сатана), який відповідав за цей світ, повстав проти Бога. Тоді Бог засудив Люцифера і цей світ до знищення. Мільйони років світ був порожнім, і геологічні епохи проходили одна за одною. Але відповідно до Бут. 1:3-2:3, в 4004 р. до н.е. світ був відтворений за шість буквальних днів. Єпископ Ашер (1654 р.) використовував генеалогії з Бут. 5 і 11 для того, щоб вирахувати дату створення людини. Однак, ці генеалогії не є буквальними хронологічними списками.

7. Теорія священного тижня.

Автор книги Буття використав концепцію днів та тижня як літературний прийом, за допомогою якого він доніс до читача Божественне послання про те, що Бог створив увесь світ. Така літературна структура відображає красу та гармонію Божої праці зі створення світу.

8. Урочисте відкриття «Космічного Храму»

Це свіжа точка зору, викладена в книзі John H. Walton «The Lost World of Genesis One», IVP, 2009, яка розглядає шість днів через «функціональну, а не матеріальну теологію». Відповідно до цієї точки зору, Бог упорядковує або створює Всесвіт заради блага людства. Такий підхід відповідає древнім космологіям. Зокрема, перші три дні показують, що Бог творив «пори року» (тобто, час), «погоду» (для зернових культур) та «їжу». Фраза «і було це добре», яка постійно повторюється, показує

функціональність цього.

Сьомий день вказує на те, що Бог увійшов у Свій повністю завершений та заселений «космічний храм» як правомочний власник, господар та керівник. Глава 1 Буття абсолютно нічого не має спільного з творінням матеріального світу, вона говорить про упорядкування спеціального функціонального місця для спілкування Бога і людей.

Слово «день» стало літературним прийомом для загального консенсусу жителів Стародавнього Близького Сходу, що

- а. немає різниці між «природним» та «надприродним»
- б. Божество включається у кожен аспект життя.

Унікальності Ізраїлю в контексті цього загального світогляду інших народів полягала в:

- (1) монотеїзмі
- (2) творенні світу задля людства, а не для богів
- (3) тому, що немає ніякого конфлікту між богами чи між богами у людством у такій розповіді.

Ізраїль не позичав історію створення світу в інших народів, але він сам поділився з ними власним узагальненим світоглядом.

Слово «день» зазвичай означає 24-годинну добу обертання Землі навколо своєї осі (Вих. 20:9-10), але це слово також може вказувати на невизначений період часу (пор. Бут. 2:4; 5:2; Рут 1:1; Пс. 50:15; 90:4; Екл. 7:14; Іс. 4:2; 11:2; Зах. 4:10).

3:9 «де Мене випробовували отці ваші, Мене випробовували». Терміни «випробовували» в Євр. 3:8 та «спокушали» в Євр. 3:9 в оригінальному Масоретському тексті звучать як *meribah* та *massah* — це два географічних місця, де Ізраїль виступав проти Бога у Вих. 17:1-7. В грецькому перекладі вони звучать як «випробовували», «перевіряли». Перше слово (*peirazō*) зазвичай має конотацію «перевірити для того, щоб відхилити/знищити», а друге (*dokimazō*) — «перевірити для того, щоб схвалити», хоча у цьому контексті вони є синонімами. Див. Спеціальну тему до Євр. 2:18.

▣ **«і бачили працю Мою».** Чудеса, які Бог явив дітям Ізраїлю протягом 40 років блукань пустелею, все одно не привели їх до розуміння істини. Притча у Лук. 16 про багача і Лазаря в поєднанні з текстом Мт. 24:24 разом показують, що чудеса не завжди можуть бути Божим знаком, і так само не є найкращим способом привести людей до віри (див. текст у Мт. 4:3,6, де диявол спокушав Ісуса).

▣ **«сорок років».** У Біблії дуже часто вживається це число. Це єврейська ідіома для зображення довгого невизначеного періоду часу. В цьому контексті, зокрема, тут фактично мається на увазі 38 років (пор. Чис. 14:34).

Автор цього Послання дещо змінив як єврейський, так і грецький текст цитованого Псалма (так само, як Павло процитував Пс. 68:18 у Еф. 4:8), поєднавши разом «сорок років» з чудесами ЯХВЕ, які бачив Ізраїль. Однак, у Масоретському тексті і в Септуагінті ця фраза більше стосується гніву ЯХВЕ протягом цього періоду (пор. Пс. 95:10). Новозавітні автори під впливом богонатхнення часто тлумачили Старий Заповіт за допомогою рабиністичної гри слів. Це, здається, порушує нашу сучасну прив'язаність до тлумачення Біблії в контексті авторського наміру (задуму). Ми маємо «дозволити» новозавітнім авторам використовувати Старий Заповіт таким чином, навіть якщо для сучасних інтерпретаторів ці підходи будуть недопустимими. Ми не можемо відтворити герменевтичний підхід богонатхненням авторів.

3:10 «Я розгнівався був на той рід». Хороший приклад гніву та суду ЯХВЕ можна знайти в Чис. 14:11,22-23,27-30,35.

▣ **«не пізнали».** Цей єврейський термін завжди більше вказував на міжособистісні відносини (пор. Бут. 4:1; Єрем. 1:5), ні просто на знання яких-небудь фактів про когось чи про щось. Біблія віра одночасно включає в себе як когнітивний (знання істини), так і особистісний (особиста довіра) елементи.

▣ **«доріг Моїх».** У цьому Посланні наведено багато синонімів до Закону Божого (пор. Пс. 19:6-9; 119). Божа воля була очистити старозавітних євреїв, але вони свідомо відкинули цю можливість. Також ж самою була проблема невірних іудеїв, які були адресатами цього Послання. Вістка Ісуса змінила «Божі

дороги» (напр., Мт. 5:21-48; Мр. 7:19; 10:5-6). Для послідовників іудаїзму було важко залишити вчення Мойсея і цілковито довіритися апостольському вченню «Нового Завіту» (пор. Єрем. 31:31-34; Єзек. 36:22-38), яке не бере до уваги діла людини!

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ТЕРМІНИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ДЛЯ ОПИСУ БОЖОГО СПАСІННЯ (ВИКОРИСТОВУЮЧИ ПОВТОРЕННЯ ЗАКОНУ І ПСАЛМИ)
(SPECIAL TOPIC: TERMS FOR GOD'S REVELATION (USING DEUTERONOMY AND PSALMS))**

I. «Встановлює», BDB 349, «закон, указ чи постанова»

А. Чоловічого роду, *np* (КВ, 346) – Повт. Зак. 4:1,5,6,8,14,40,45; 5:1; 6:1,24; 7:11; 11:32; 16:12; 17:19; 26:17; 27:10; Пс. 2:7; 50:16; 81:4; 99:7; 105:10,45; 148:6

Б. Жіночого роду, *npn* (КВ, 347) – Повт. Зак. 6:2; 8:11; 10:13; 11:1; 28:15,45; 30:10,16; Пс. 89:31; 119:5,8,12,16,23,26,33,48, 54,64,68,71,80, 83,112,124,135, 145,155,171

II. «Закон», BDB 435, КВ 1710, «повеління» – Повт. Зак. 1:5; 4:44; 17:11,18,19; 27:3,8,26; 28:58,61; 29:21,29; 30:10; 31:9; Пс. 1:2; 19:7; 78:10; 94:12; 105:45; 119:1,18,29,34,44,51,53,55,61,70,72,77,85,92, 97,109,113,126,136,142,150,153,163,165,174

III. «Свідчення», BDB 730, КВ 790, «Божественні закони»

А. У множині, *u7n* – Повт. Зак. 4:45; 6:17,20; Пс. 25:10; 78:56; 93:5; 99:7; 119:22,24,46,59,79,95, 119,125,138,146,152,167,168

Б. *u7n* or *u7l* – Пс. 19:7; 78:5; 81:5; 119:2,14,31,36,88,99,111,129,144,157

IV. «Повчання», BDB 824, КВ 959, «обвинувачення» – Пс. 19:8; 103:18; 111:7; 119:4,15,27,40,45,56,63, 69,78,87,93,94,100,104,110,128,134,141,159,168,173

V. «Заповіді», BDB 846, КВ 622 – Повт. Зак. 4:2,40; 5:29; 6:1,2,17,25; 8:1,2,11; 10:13; 11:13; 15:5; 26:13,17; 30:11,16; Пс. 19:8; 119:6,10,19,21,32,35,47,48, 60,66,73,86,96,98,115,127,131,143,151, 166,176

VI. «Судові рішення/постанови», BDB 1048, КВ 651, «ухвали» або «справедливість» – Повт. Зак. 1:17; 4:1,5,8,14,45; 7:12; 16:18; 30:16; 33:10,21; Пс. 10:5; 18:22; 19:9; 48:11; 89:30; 97:8; 105:5,7; 119:7,13, 20,30,39,43,52,62, 75,84,102,106,120,137,149,156,160,164; 147:19; 149:9

VII. «Його шляхи», BDB 202, КВ 231, керівні вказівки ЯХВЕ для життя Його народу – Повт. Зак. 8:6; 10:12; 11:22,28; 19:9; 26:17; 28:9; 30:16; 32:4; Пс. 119:3, 5,37,59

VIII. «Його слова»

А. BDB 182, КВ 211 – Повт. Зак. 4:10,12,36; 9:10; 10:4; 17:19; 18:19; Пс. 119:9,16,17,25,28,42,43,49,57, 65,74,81,89,101,105,107,114,130,139,147, 160,161,169

Б. BDB 57, КВ 67

1. «слово» – Повт. Зак. 33:9; Пс. 119:11,67,103,162,170,172

2. «обітниця» – Пс. 119:38,41,50,58,76,82,116,133,140,148,154

3. «заповідь» – Пс. 119:158

Всі ці слова вказують на окреме об'явлення Бога Ізраїлю. Зазвичай, всі вони є синонімами.

3:11 «тому Я присягнув був у гніві Своїм». Насправді Божий гнів є наскільки біблійним, наскільки є і Божа любов. Однак, необхідно зауважити, що це дві антропоморфні метафори, які використовують людські емоції та термінологію. Безсумнівно, вони правдиво зображають Бога, однак не абсолютно. Бог достатньо відкрив Себе для нас, однак багато чого ми просто не можемо сприйняти через те, що ми самі є частиною тимчасової, матеріальної, гріховної реальності.

**СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ОПИС БОГА ЯК ЛЮДИНИ (АНТРОПОМОРФІЗМ)
(SPECIAL TOPIC: GOD DESCRIBED AS A HUMAN [ANTHROPOMORPHIC LANGUAGE])**

I. У Старому Заповіті часто використовуються антропоморфізми (коли про Бога розповідається так, як про людину)

А. Частини тіла

1. очі – Бут. 1:4,31; 6:8; Вих. 33:17; Чис. 14:14; Повт. Зак. 11:12; Зах. 4:10
2. руки – Вих. 6:6; 15:16-17; Чис. 11:23; Повт. Зак. 2:15; 4:34; 5:15
3. вуха – Чис. 11:18; 1Сам. 8:21; 2Цар. 19:16; Пс. 5:1; 10:17; 18:6
4. обличчя – Вих. 33:11; Лев. 20:3,5,6; Чис. 6:25; 12:8; Повт. Зак. 31:17; 32:20; 34:10
5. палець – Вих. 8:19; 31:18; Повт. Зак. 9:10; Пс. 8:3
6. голос – Бут. 3:9,11,13; Вих. 15:26; 19:19; Повт. Зак. 26:17; 27:10
7. ноги – Вих. 24:10; Єз. 43:7
8. людська форма – Вих. 24:9-11; Пс. 47; Іс. 6:1; Єз. 1:26
9. ангел Господній – Бут. 16:7-13; 22:11-15; 31:11,13; 48:15-16; Вих. 3:4,13-21; 14:19; Суд. 2:1; 6:22-23; 13:3-22

Б. Фізичні дії

1. мовлення як засіб створіння – Бут. 1:3,6,9,11,14,20,24,26
2. ходіння (звук кроків) – Бут. 3:8; Лев. 26:12; Повт. Зак. 23:14; Ав. 23:14
3. Бог зачинив двері Ноевого ковчега – Бут. 7:16
4. нюхання (жертвоприношень) – Бут. 8:21; Лев. 26:31; Амос 5:21
5. Бог зійшов вниз – Бут. 11:5; 18:21; Вих. 3:8; 19:11,18,20
6. Бог поховав Мойсея – Повт. Зак. 34:6

В. Людські емоції

1. розкаяння – Бут. 6:6,7; Вих. 32:14; Суд. 2:18; 1Сам. 15:29,35; Амос 7:3,6
2. гнів – Вих. 4:14; 15:7; Чис. 11:10; 12:9; 22:22; 25:3,4; 32:10,13,14; Повт. Зак. 6:15; 7:4; 29:20
3. ревності – Вих. 20:5; 34:14; Повт. Зак. 4:24; 5:9; 6:15; 32:16,21; Єг. 24:19
4. почуття огиди/відрази – Лев. 20:23; 26:30; Повт. Зак. 32:19

Г. Сімейні терміни

1. Отець
 - а. Ізраїля – Вих. 4:22; Повт. Зак. 14:1; Іс. 1:2; 63:16; 64:8; Єр. 31:9; Ос. 11:1
 - б. царя – 2Сам. 7:11-16; Пс. 2:7
 - в. метафори отцецького ставлення – Повт. Зак. 1:31; 8:5; 32:6-14; Пс. 27:10; Пр. 3:12; Єр. 3:4,22; 31:20; Ос. 11:1-4; Мал. 3:17
2. Родитель – Ос. 11:1-4
3. Мати – Іс. 49:15; 66:9-13 (по аналогії з матір'ю-годівницею)
4. Вірний молодий коханець – Ос. 1-3

II. Причини вживання антропоморфізмів

- А. Бог хоче спілкуватися з людиною, але людина не має інших засобів спілкування, окрім своєї мови, що складається зі слів, пов'язаних з цим грішним світом. Дуже поширене уявлення Бога як особи чоловічої статі є лише одним прикладом антропоморфізму, адже насправді Бог є дух і не належить до якоїсь статі.
- Б. Бог бере найзначніші аспекти людського життя й використовує їх, щоб відкритися грішному людству (батько, мати, коханий).
- В. Хоч іноді Богу доводиться приймати певну фізичну форму (напр., Бут. 3:8), Бог не хоче обмежувати Себе такими формами (пор. Вих. 20; Повт. Зак. 5)
- Г. Найвищий прояв антропоморфізму – це боговтілення в Ісусі! Бог став фізичним, відчутним (пор. 1 Ів. 1:1-3). Божа вістка стала Словом Божим (пор. Ів. 1:1-18).

III. Про це коротко описано в книзі Г.Б. Керда «Мова та образність Біблії» (G. B. Caird, *The Language and Imagery of the Bible*), глава 10, стаття «Антропоморфізм» (Anthropomorphism) в «Міжнародній стандартній біблійній енциклопедії» (The International Standard Bible Encyclopaedia), стор. 152-154

3:12 Огієнко, NASB, NRSV, NJB «Стережіться, брати»

NKJV «остерігайтесь»

TEV «будьте обережні»

Тут вжита форма ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ! Важливим не тільки початок життя у вірі, а і його завершення (глава 11)!!!

▣ **Огієнко, NASB, NKJV «брати»**

NRSV «брати і сестри»**NJB «браття»**

Див. коментар до Євр. 3:1. Швидше за все, це стосувалося віруючих іудеїв, хоча, можливо, і етнічних євреїв.

▣ **«серця невірства».** Так описаний віруючий, який залишає живого Бога. Віруюче серце зберігає тверду віру до кінця (пор. Євр. 3:14 і главу 11). Ця фраза відображає єврейську ідіому «невіруюче серце» (пор. Євр. 4:6), так само, як і «відступати» відображає єврейське слово *shuv* («повертатися», «повернутися»).

▣ **«що воно відступало б від Бога Живого».** Тут форма АКТИВНОГО АОРИСТА ДІЙСНОГО СПОСОБУ. Саме від цього слова походить англійське ДІЄСЛОВО «apostasy» (відступництво). Тут маються на увазі випадки поширення невірства (як прямо протилежне тому, про що говориться в Євр. 3:14). Про кого цей текст: (1) про віруючих іудеїв чи (2) невіруючих іудеїв? Слово «браття» у Євр. 3:1, а також фрази «учасники небесного покликання» і «браття» у Євр. 3:12, все ж таки, вказують на те, що тут говориться про віруючих.

Тоді чого стосується це застереження: (1) спасіння чи (2) вірності? Відповідно до контексту, видається, що вірності: Ісус був вірний, і вони мають бути такими. Послання до євреїв розглядає християнське життя з точки зору його завершення (пор. Євр. 3:14), а не початку (як ап. Павло).

«Відпадиння», про яке говориться у Євр. 3:13, має бути пов'язано з постійністю віри та вірності. У Ізраїлю була віра, але вона не працювала, не була вірою послуху. Вони відкинули Божі обітниці Землі обітованої, що тече молоком і медом, вони повірили Богу, а звіту шпигунів (пор. Чис. 13-14). Тому у цьому контексті «відпадиння» стосується не «відпадиння від віри», а «відпадиння від вірності!» Але в обох випадках потрібна здорова віра. Див. коментар до Євр. 3:16-18.

Бог завжди являє Себе нам у відносинах заповіту. Ми повинні відреагувати на Його заклик вірою та вірністю. Суверенний Бог дозволяє нам взяти участь у нашому первісному виборі, а також і в тривалому учнівстві. Дуже важко зрозуміти автора цього Послання, оскільки:

1. він використовує рабиністичну логіку та герменевтику;
2. він пише до двох груп людей:
 - а. до віруючих іудеїв;
 - б. до невіруючих іудеїв;
3. він розглядає християнську впевненість і перемогу через критерії вірності та віри;
4. він дивиться на вірність з точки зору кінця життя (пор. Євр. 4:14; глава 11). Він дивиться на християнське життя по його підсумку, а не початку.

Фраза «живий Бог» є грою слів зі старозавітним Божим Іменем ЯХВЕ, яке походить від єврейського ДІЄСЛОВА «бути» (пор. Вих. 3:14). Див. Спеціальну тему: Імена Бога до Євр. 2:7. Читачі послання не відкидали ЯХВЕ, але за іронією, відкидаючи Радісну вістку Ісуса Христа, вони фактично відкидали Самого ЯХВЕ (пор. 1 Ів. 5:9-12).

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ВІДСТУПНИЦТВО (APHISTĒMI) (SPECIAL TOPIC: APOSTASY [APHISTĒMI])

Грецьке слово *aphistēmi* має широке семантичне поле, знано ширше від англійського «apostasy» (відступництво), що походить від цього грецького слова. Значення даного слова в конкретному тексті, як завжди, визначається контекстом.

Це складене слово, що складається з ПРИЙМЕННИКА *apo* («від» or «далеко від») та *histēmi* («сидіти», «стояти» або «встановлювати»). Розглянемо деякі (небогословські) випадки вживання цього слова:

1. віддалити фізично
 - а. від храму, Лк. 2:37
 - б. від дому, Мр. 13:34
 - в. від когось, Мр. 12:12; 14:50; Дії 5:38
 - г. від усього, Мт. 19:27,29
2. віддалити політично, Дії 5:37
3. розірвати відносини, Дії 5:38; 15:38; 19:9; 22:29

4. віддалити легально (розрив шлюбу), Повт. Зак. 24:1,3 (Септуагінта); та в Новому Заповіті, Мт. 5:31; 19:7; Мр. 10:4; 1Кор. 7:11
5. скасувати борг, Мт. 18:7
6. полишити і тим самим проявити неухагу, Мт. 4:20; Ів. 4:28; 16:32
7. не полишити і тим самим проявити ухагу, Ів. 8:29; 14:18
8. дозволяти, Мт. 13:30; 19:14; Мр. 14:6; Лк. 13:8

У богословському сенсі також широко вживається ДІССЛОВО:

1. скасувати, пробачити, простити провину гріха, Вих. 32:32 (Септуагінта); Чис. 14:19; Йов 42:10; та Новий Заповіт, Мт. 6:12,14-15; Мр. 11:25-26
2. відмовитися від гріха, 2Тим. 2:19
3. нехтувати, віддаляючися від
 - а. Закону, Мт. 23:23; Дії 21:21
 - б. віри, Єз. 20:8 (Септуагінта); Лк. 8:13; 2Сол. 2:3; 1Тим. 4:1; Євр. 3:12

Сучасні віруючі задають багато богословських питань, які навіть не приходили на думку новозавітним авторам. Одне з цих питань стосується сучасної тенденції відділяти віру (виправдання) від вірності (освячення).

В Біблії є такі особи, що вони були частиною Божого народу, але потім вийшли з якихось причин.

I. Старий Заповіт

- А. Ті, хто чув вістку дванадцяти (десяти) розвідників, Чис. 14 (пор. Євр. 3:16-19)
- Б. Корей, Чис. 16
- В. Сини Ілія, 1Сам. 2, 4
- Г. Саул, 1Сам. 11-31
- Д. Лжепророки (приклади)
 1. Повт. Зак. 13:1-5 18:19-22 (як розпізнати лжепророка)
 2. Єр. 28
 3. Єз. 13:1-7
- Е. Лжепророчиці
 1. Єз. 13:17
 2. Неем. 6:14
- Ж. Лихі лідери Ізраїлю (приклади)
 1. Єр. 5:30-31; 8:1-2; 23:1-4
 2. Єз. 22:23-31
 3. Мих. 3:5-12

II. Новий Заповіт

А. Це грецьке слово буквально означає «відступити від віри». І Старий, і Новий Заповіти стверджують, що перед другим пришестям посиляться зло та лжевчення (пор. Мт. 24:24; Мр. 13:22; Дії 20:29,30; 2Сол. 2:9-12; 2Тим. 4:4). Можливо, це грецьке слово відображає слова Ісуса в притчі про сїяча в Мт. 13, Мр. 4 та Лк. 8. Ці лжевчителі, очевидно, не були християнами, але вийшли з церкви (пор. Дії 20:29-30; 1Ів. 2:19); тим не менш, вони могли збити зі шляху незрілих віруючих (пор. Євр. 3:12).

Для богослов'я цікаве питання, чи були ці лжевчителі віруючими взагалі? На це питання важко відповісти, тому що в помісних церквах були лжевчителі (пор. 1Ів. 2:18-19). Ми часто даємо відповідь на це питання на основі наших богословських або деномінаційних традицій, а не на основі конкретних біблійних текстів (за винятком методу «пошуку доказів у тексті», коли вірш цитується поза контекстом, щоб довести своє упередження).

Б. Зовнішня віра

1. Юда, Ів. 17:12
2. Симон ворожбит, Дії 8
3. Ті, про кого написано в Мт. 7:13-23
4. Ті, про кого написано в Мт. 13, Мр. 4 та Лк. 8
5. Іудеї, про яких ідеться в Ів. 8:31-59
6. Олександр та Гіменей, 1Тим. 1:19-20
7. Ті, про кого йдеться в 1Тим. 6:21

- 8. Гіменей та Філіт, 2Тим. 2:16-18
 - 9. Димас, 2 Тим. 4:10
 - 10. Лжевчителі, 2 Петр. 2:19-22; Юд. 1:12-19
 - 11. антихристи, 1Пв. 2:18-19
- В. Безплідна віра
- 1. 1 Кор. 3:10-15
 - 2. 2 Петр. 1:8-11

Ми рідко думаємо про ці тексти, тому що наші переконання формуються нашим систематичним богослов'ям (кальвінізм, армініанізм, тощо). Не судіть мене, будь ласка, за те, що я підіймаю це питання. Мене цікавить належна герменевтика. Слід прислухатися до того, що каже Біблія, і не намагатися підлаштувати Біблію під наперед визначене богослов'я. Це часто буває болісним, навіть шокуючим процесом, тому що наше богослов'я значною мірою обумовлене нашою денмінацією, культурою, або стосунками з людьми (батьки, приятелі, пастор), а не Біблією. Дехто в Божому народі, виявляється, не є частиною Божого народу (напр, Рим. 9:6).

3:13 «заохочуйте один одного». Тут вжито форму ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ НАКАЗОВОГО СПОСОБУ. Віруючі повинні наслідувати Святого Духа та Сина в питанні підтримки віри та вірності (пор. Євр. 10:24). Тут вжито той самий корінь, що і в слові *paraclete*, який означає «покликаний для допомоги», і який вживається по відношенні до Святого Духа (пор. Ів. 14:16,26; 15:26; 16:7) та Ісуса (пор. 1 Ів. 2:1).

▣ **«Сьогодні».** Слово «сьогодні», яке вживається в Пс. 95, показує, що час для того, щоб довіритися Богу та знайти в Ньому свій відпочинок, такий самий відкритий та актуальний, як і в дні Давида. Автор наголошує, що саме зараз є той час, щоб зробити рішення, оскільки приходить час, коли постійне заперечення Бога засліпить очі (тут мається на увазі непрощений гріх та гріх до смерті з 1 Ів.). Ніхто не може самостійно обрати часу, коли прийти до Бога (пор. Ів. 6:44,65). У нас є вибір лише відреагувати на Божий заклик, і при чому відреагувати негайно. Триваюче заперечення та небажання це зробити призведе до того, що людське серце стане запеклим (пор. з ПАСИВНИМ АОРИСТОМ УМОВНОГО СПОСОБУ, «не став жорстоким через обман гріха»). Божя воля не є такою, але такими є невідворотні наслідки постійної упертості. Народ Божий, який вийшов з Єгипту, проігнорував Божу обітницю щодо заволодіння Землею обітованою. Віруючі також часто на практиці проявляють невірство. Стережіться розділення початковою віри та триваючої віри потім (пор. Євр. 3:6,14).

▣ **«щоб запеклим не став котрий з вас через підступ гріха».** Це ПАСИВНИЙ АОРИСТ УМОВНОГО СПОСОБУ. Тут гріх персоніфікується як ворог, який робить запеклим серця. Зверніть увагу, як тут показана ця істина:

1. зверніть увагу, брата (Євр. 3:12)
2. щоб ніхто з вас (Євр. 3:12)
 - а. не мав невіруючого серця
 - б. не відпав від Бога
3. наставляйте один одного (Євр. 3:13)
4. щоб ніхто не став запеклим через гріх (Євр. 3:13)
5. ми причасники Христа, якщо твердо збережемо впевненість (Євр. 3:14).

Яке сильне попередження і потужне підбадьорення міститься в цих віршах.

3:14 «ми стали учасниками Христа». Тут вжито форму ТЕПЕРІШНЬОГО ЧАСУ АКТИВНОГО СТАНУ ДІЙСНОГО СПОСОБУ. Це означає завершеність дії, результати якої залишаються незмінними.

▣ **«Коли».** Це УМОВНЕ РЕЧЕННЯ ТРЕТЬОГО ТИПУ, яке вказує на потенційну дію у майбутньому. Це ще одне застереження твердо триматися свого сповідання (пор. Євр. 3:6; 4:14; 10:23).

Огієнко «коли тільки почате життя ми затримаємо певним аж до кінця»
NASB «коли ми будемо триматися початку нашої певності твердо аж до кінця»

NKJV «коли ми будемо триматися початку нашої впевненості вірно аж до кінця»

NRSV «коли ми збережемо нашу впевненість твердо аж до кінця»

TEV «коли ми будемо твердо і до кінця триматися впевненості, яку мали на початку»

NJB «коли ми будемо триматися нашої першої впевненості твердо аж до кінця»

Тут наголос на непохитності віри. Це постійний біблійний акцент, як і захищеність віруючих. Вони повинні бути намертво склеєні між собою для того, щоб забезпечити збалансоване біблійне богослов'я (пор. Євр. 3:6; 4:14; Мр. 13:13; Рим. 11:22; 1 Кор. 15:2; Гал. 6:7-9; 1 Ів. 2:19; Об. 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7). Див. Спеціальну тему: Гарантія до Євр. 2:2. Щодо фрази «до кінця» див. Спеціальну тему до Євр. 7:11.

Більшість біблійних істин подаються як діалектичні або парадоксальні пари. Біблія є книгою Сходу, яка використовує образну мову категоричних заяв, але потім урівноважує їх іншими, на перший погляд, суперечливими заявами. А істина знаходиться посередині між ними. Західний читач часто намагається за допомогою біблійних текстів шукати докази для підтвердження лише однієї частини такого парадоксу і насаджують істину в такому буквальному та догматичному вигляді, ігноруючи інтерпретації протилежної точки зору. Часто саме в цьому і причина багатьох непорозумінь між західними конфесіями!

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ХРИСТІЯНСЬКА ВПЕВНЕНІСТЬ (SPECIAL TOPIC: CHRISTIAN ASSURANCE)

Впевненість — це (1) біблійна істина, (2) життєвий досвід віруючого та (3) доказ життя віруючого.

A. Біблійною основою для впевненості є

1. Характер Бога Отця та мета Його плану

- а. Вих. 34:6-7
- б. Неєм. 9:17
- в. Ів. 3:16; 10:28-29
- г. Рим. 8:38-39
- д. Еф. 1:3-14; 2:5,8-9
- е. Фил. 1:6
- ж. 2 Тим. 1:12
- з. 1 Тим. 1:3-5

2. Діла Бога Сина

- а. Його молитва Первосвященника, Ів. 17:9-24, і особливо — вірш 12; Євр. 7-9
- б. Його заступницька жертва (Іс. 52:13-53:12)
 - 1) Мр. 10:45
 - 2) 2 Кор. 5:21
 - 3) 1 Ів. 2:2; 4:9-10
- в. Його заступництво за нас
 - 1) Рим. 8:34
 - 2) Євр. 7:25
 - 3) 1 Ів. 2:1

3. Наявність Святого Духа

- а. Його поклик, Ів. 6:44,65
- б. Запечатання Ним
 - 1) 2 Кор. 1:22; 5:5
 - 2) Еф. 1:13-14; 4:30
- в. Впевненість, дарована ним
 - 1) Рим. 8:16-17
 - 2) 1 Ів. 5:7-13

B. Необхідною основою для впевненості є відповідь віруючого в межах відносин завіту

1. Первинне та триваюче увірування і каяття

- а. Мр. 1:15
- б. Ів. 1:12
- в. Дії 3:16; 20:21

- г. Рим. 10:9-13
- 2. Необхідно пам'ятати, що ціллію спасіння є хриstopодібність
 - а. Рим. 8:28-29
 - б. 2 Кор. 3:18
 - в. Гал. 4:19
 - г. Еф. 1:4; 2:10; 4:13
 - д. 1 Сол.
 - е. 2 Сол. 3:13; 4:3; 5:23
 - ж. Тит 2:14
 - з. 1 Петр. 1:15
- 3. Необхідно пам'ятати, що впевненість підтверджується способом життя
 - а. Як.
 - б. 1 Ів.
- 4. Необхідно пам'ятати, що впевненість підтверджується вірою та непохитністю
 - а. Мр. 13:13
 - б. 1 Кор. 15:2
 - в. Євр. 3:14; 4:14
 - г. 2 Петр. 1:10
 - д. Юди 1:20-21

3:15 «Коли». Ще одне УМОВНЕ РЕЧЕННЯ ТРЕТЬОГО ТИПУ, як і Євр. 3:14, яке вказує на потенційну дію у майбутньому. Це цитата з Пс. 95:7-8, який перебуває у фокусі цієї глави.

СПЕЦІАЛЬНА ТЕМА: ARCHĒ (SPECIAL TOPIC: ARCHĒ)

Грецьке слово archē означає «початок» або «походження» чого-небудь.

1. початок створеного порядку (пор. Ів. 1:1; Євр. 1:10)
2. початок Євангелія (пор. Мр. 1:1; Фил. 4:15; 2Сол. 2:13; Євр. 2:3; 1Ів. 1:1)
3. перші очевидці (пор. Лк. 1:2)
4. початок ознак (чудес, пор. Ів. 2:11)
5. перші початки (пор. Євр. 5:12).
6. початкова впевненість, що ґрунтується на євангельських істинах (пор. Євр. 3:14)
7. початок, Кол. 1:18; Об. 3:14

3 часом воно почало вживатися в значенні «уряд» або «влада»

1. щодо урядових службовців
 - а. Лк. 12:11
 - б. Лк. 20:20
 - в. Рим. 13:3; Тит. 3:1
2. щодо ангельської влади
 - а. Рим. 8:38
 - б. 1Кор. 15:24
 - в. Еф. 1:21; 3:10; 6:12
 - г. Кол. 1:16; 2:10,15
 - д. Юд. 1:6

Ці лжевчителі з Послання Юди зневажали всяку владу – земну й небесну. То були антиноміанські розпусники. Вони ставили себе та свої власні бажання вище Бога, ангелів, представників державної влади та церковних керівників.

3:16-18 Три риторичні запитання піднімаються у цих віршах (пор. Євр. 3:16,17,18). Якщо цю аналогію тлумачити буквально, то виходить, що всі померли в пустелі (пор. Чис. 14), а отже Мойсей, Аарон та інші

віруючі священники під час бунту Корея духовно загинули для вічності. Але це неможливо. Тут просто гра зі словами «відпочинок» та «непослух». У цьому контексті це два ключових термінів. У Бога був «відпочинок» для тих, хто довірився Йому (і продовжує довіряти), але є також наслідки «непослуху» як для віруючих, так і для невіруючих.

3:19 Невірство, про яке говорилося в Євр. 3:19, пов'язано з триваючим невірством Ізраїлю, яке він проявляв під час блукання в пустелі!

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

Цей коментар для Вас є навчальним путівником, а отже, Ви самостійно відповідаєте за власне тлумачення Біблії. Кожен із нас повинен рухатися в світлі того, чим ми володіємо. Пріоритет в процесі тлумачення належить Вам, Біблії та Святому Духу. Ви не повинні перекладати це на автора-коментатора.

Ці питання для обговорення мають допомогти Вам обдумати основні питання та теми цієї глави. Запитання мають пробудити Вас до роздумів, а не нав'язати Вам які-небудь остаточні догми.

1. Чому Ісус називається «апостолом» у Євр. 3:1?
2. Перелічіть різні приклади використання слова «відпочинок».
3. Опишіть поняття «непорушність святих».